

440

LIETUVOS
TEISMAI

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 10 prioriteto
„Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ priemonės
„Teisingumo sistemos veiksmingumo didinimas“ lėšomis bendrai finansuojamas projektas
“Visuomenės pasitikėjimo teismais stiprinimas”
projekto kodas Nr. 10.1.4-ESFA-V-922-01-003

TEISMŲ PROCESINIŲ SPRENDIMŲ KOKYBĖS STANDARTŲ TAIKYMO STUDIJA

Projekto vadovas: prof. dr. Tomas Davulis

Projekto vykdytojai:

Prof. habil. dr. Gintaras Švedas

Prof. habil. Dr. Vytautas Nekrošius

Doc. dr. Jurgita Paužaitė–Kulvinskienė

Doc. dr. Vigita Vėbraitė

Dr. Aurimas Brazdeikis (iki 2019 m. kovo 1 d.)

Vilniaus universiteto Teisės fakultetas

Vilnius

2019

TURINYS

ĮVADAS	3
I. APKLAUSŲ REZULTATAI.....	7
1.1 Kiekybinės apklausos analizė	7
1.2 Kokybinės apklausos rezultatai.....	19
II. SITUACIJOS TEISMŲ PROCESINIUOSE SPRENDIMUOSE ANALIZĖ.....	22
III. EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ GEROSIOS PRAKTIKOS LYGINAMOJI ANALIZĖ	30
IV. PAVYZDINĖ KONCEPCIJA DĖL TEISMŲ PROCESINIŲ SPRENDIMŲ KOKYBĖS STANDARTŲ TAIKYMO STEBĖSENOS (MONITORINGO).....	35
V. REKOMENDACIJOS DĖL TEISMO PROCESINIŲ SPRENDIMŲ KOKYBĖS STANDARTŲ TAIKYMO IR JŲ TOBULINIMO	41
SANTRAUKA.....	47
SUMMARY.....	49
PRIEDAI	51
Priedas Nr. 1 Europos Sąjungos valstybių narių gerosios praktikos lyginamoji analizė.....	52
Priedas Nr. 2 Kiekybiniai ir kokybiniai klausimynai.....	71
Priedas Nr. 3 Teismų sprendimo analizės matrica.....	86

IVADAS

Šią Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studiją (toliau – Studija) Vilniaus universiteto Teisės fakulteto mokslininkai parengė pagal Nacionalinės teismų administracijos užsakymą ir remiantis 2018 m. lapkričio 19 d. Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studijos parengimo ir mokymų organizavimo paslaugų sutartimi Nr. 41P-172a-(4.11). 2016 m. gegužės 27 d. Teisėjų taryba yra patvirtinusi Rekomenduojamus teismų procesinių sprendimų kokybės standartus (toliau – Standartai), kurie buvo iš dalies keisti 2018 metais. Pakeitimai buvo susiję daugiausiai su vykdoma teismų jungimo reforma.

Standartai yra rekomendacinio pobūdžio ir nepakeičia įstatymuose ar nusistovėjusioje teismų praktikoje teismo sprendimams¹ nustatytų reikalavimų. Standartai buvo parengti įvertinus Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupės (GRECO) 2014 m. Lietuvos Parlamento narių, teisėjų ir prokurorų korupcijos prevencijos ataskaitos rekomendaciją toliau dėti pastangas užtikrinant tinkamą mokymą gerinant profesinius teismo sprendimo rengimo įgūdžius. Praėjus trejiems metams po Standartų priėmimo yra tikslinga ir naudinga atlikti teismų procesinių sprendimų rengimo atitikties rekomenduojamiems teismų procesinių sprendimų standartams analizę bei vertinimą ir pateikti teismo procesinių dokumentų rengimo gerinimo rekomendacijas.

Studijoje atlikta metodologinė analizė apibendrina ne tik sisteminius ir bendrus klausimus, kurie būdingi rengiant bet kurios teisminės instancijos ar bet kurios rūšies bylos sprendimą, bet joje yra išskiriamos ir specifinės priemonės bei problemos, būdingos tik tam tikros rūšies bylų kategorijai.

Be to, Studijoje pateikiama apibendrinta informacija apie atliktas kiekybines ir kokybines tiek teisėjų ir teismų darbuotojų, tiek ne teisme dirbančių teisininkų apklausas, taip pat atsitiktine tvarka atrinktų įvairių teismų instancijų ir visose bylų kategorijose (civilinėse, baudžiamosiose, administracinių nusižengimų, administracinėse) priimtų teismo sprendimų analizės rezultatai. Studijos tikslas pateikti metodologinį pagrindą, kuriuo remiantis, be kita ko, jau buvo organizuojami praktiniai mokymai teisėjams ir teisėjų padėjėjams dėl teismų sprendimų kokybės gerinimo. Studijoje atlikta analizė pagrįsta metodologine matrica apie klaidas, padarytas rengiant teismo sprendimus, kurios buvo nustatytos ištyrus apie 200 galutinių Lietuvos teismų sprendimų, įvertinant atskirų Standartuose nustatytų kriterijų kokybę skalėje nuo 0 iki 5². Sudarant metodologinę matricą buvo remtasi galiojančiais Lietuvos Respublikos

¹ Studijos tekste sąvokos „teismo sprendimas“, „teismo procesinis sprendimas“ vartojamos apibendrintai, teismo sprendimui plačiąja prasme.

² Matrica yra pateikta priede Nr. 3.

teisės aktais, taip pat atsižvelgta į atskirų Europos Sąjungos valstybių narių (Suomijos, Nyderlandų, Vengrijos) geriausią praktiką, jei jose teismo sprendimo kokybės užtikrinimo priemonės yra patvirtintos ar aprobuotas valstybės ar teismų sistemos savivaldos institucijų.

Studijoje taip pat pateikiamos rekomendacijos dėl Teisėjų tarybos nutarimu patvirtintų rekomenduojamų teismo procesinių sprendimų kokybės standartų tobulinimo bei pavyzdinė koncepcija dėl Standartų taikymo stebėsenos (monitoringo) vertinimo.

Teisingumo kokybė yra bendras kiekvienos valstybės teismų sistemos siekis. Tačiau teisingumo kokybę apsprendžia ne vien tik teismo sprendimo kokybė. Teisingumo kokybė yra tam tikra kokybės sistema, kurią sudaro teisėjų ir teismo personalo, ir kitų proceso dalyvių (gynėjai, prokurorai) kvalifikacija, taip pat atskirų teisminių procesų kokybė (nuo sprendimų priėmimo iki vykdymo)³. Atsižvelgiant į tai, kad teismo sprendimo tikslas yra ne tik išspręsti ginčą suteikiant bylos šalims teisinį tikrumą, bet ir siekti socialinės darnos, suformuluojant teisės taikymo praktiką, kuri padėtų užkirsti kelią panašių ginčų atsiradimui ateityje, kokybės vertinimo kriterijai gali priklausyti nuo skirtingų kiekvienos teismų sistemos tradicijų, tačiau visas valstybes vienija siekis gerinti teisėjų sprendimų priėmimo sąlygas. Atkreiptinas dėmesys, kad šioje Studijoje yra apsiribojama tik teismo sprendimo kokybės reikalavimais.

Remiantis Lietuvos konstitucine ir moksline doktrina, teismo sprendimo kokybę galime apibrėžti kaip savybių, būdingų sprendimo turiniui ir formai, sistemą, leidžiančią įvertinti pasitikėjimą sprendimu (socialinės vertės laipsnį) ir atitiktį teisingumo principui. Šiais aspektais galima kiekvieną galutinį teismo sprendimą įvertinti pagal atskiras savybes: raštingumą, nuoseklumą, atitiktį teisei ir įstatymui, vieningos teisminės praktikos užtikrinimą, tikslų nustatytų procesinių ir kitų reikalavimų laikymąsi, savo jurisdikcijos ribų neperžengimą ir pan.

Svarstant, kokiais kriterijais remiantis arba kokias savybes turi atitikti kokybiškas teismo sprendimas, vertinimo rezultatas esmingai priklauso nuo fakto, kas yra teismo sprendimo „skaitovas“, nes priklausomai nuo jo pozicijos gali būti suformuoti skirtingi kokybės kriterijai. Taigi, apeliaciniam ar kasaciniam (galutinės instancijos) teismui pirmos instancijos teismo sprendimas bus kokybiškas tada, kai jame yra visi elementai, kurie numatyti pagal tai bylų kategorijai taikytinus procesinės ir materialinės teisės normų reikalavimus. Tuo tarpu bylos šalis pirmiausia tikisi ne tiek kokybiško, kiek gero sprendimo. Jos požiūriu geras sprendimas bus toks, kuris dažniausiai bus priimtas jos naudai (blogas sprendimas bus toks, kuris neatitiks jos lūkesčių, neatsižvelgiant į tai, kad sprendimas bus teisėtas ir pagrįstas teisės požiūriu). Išoriniams teismo sprendimo vertintojams (pvz. žiniasklaidos atstovams ir pan.) sprendimas

³ Jean-Paul JEAN „La qualité des décisions de justice au sens du Conseil de l’Europe“, 2007 m. kovo 8–9 d. Poities universiteto Teisės ir socialinių mokslų fakulteto organizuotas kolokviumas dėl teismų sprendimų kokybės. Žr. CEPEJ studiją Nr. 4.

bus kokybiškas, jei jis bus suprantamas jų profesinėse bendruomenėse vyraujančių standartų ir požiūrių aspektu, nors turinio prasme jis gali neatitikti įstatymo nuostatų ar vienodos teismų praktikos. Advokatas, prokuroras ar teisės mokslo atstovas teismo sprendimo kokybę vertins pagal argumentavimo lygį, jo atitiktį teisinės doktrinos reikalavimams (pvz. ar teisėjas atsižvelgė į teisės normos aiškinimo metodus ir aiškinimo problemas, sprendžiant sudėtingą ginčą ir savo sprendime atspindėjo šių problemų supratimą ir pan.). Patys teisėjai, vertindami savo priimtų sprendimų kokybę, pirmiausia įvardina sprendimo suderinamumą su vyraujančia teismine praktika. Toks požiūris yra suprantamas, nes jis yra pagrįstas teismų sistemos hierarchine struktūra ir vieningos teismų praktikos bei sprendimų nuspėjamumo reikalavimu. Tokį skirtingų teismo sprendimo kokybės požiūrių sąrašą pagal skirtingus teismo sprendimo „skaitovus“ galima būtų tęsti.

Visgi, vadovaujantis socialine teisminės valdžios paskirtimi demokratinėje valstybėje, pritariama nuostatai, kad pagrindinis teisminės valdžios vaidmuo yra tas, kad teismai, sprenddami teisinius konfliktus, užtikrina Konstitucijoje, įstatymuose, kituose jiems neprieštaraujančiuose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą (Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 16 d. nutarimas) ir tai, jog teismai yra viena iš valstybės valdžių, kurios pagrindinė paskirtis ir kompetencija – teisingumo vykdymas (Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas). Apibrėžiant teisingumo kaip funkcijos vykdymo pagrindinius bruožus, Lietuvos Konstitucinis teismas savo doktrinoje nurodė ir keletą vertybinių krypčių. Antai, Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarime, nubrėžiamas pasitikėjimo teismais vektorius: „teismai turi veikti taip, kad visuomenė jais pasitikėtų“, kadangi pasitikėjimas yra svarbus demokratinės teisinės valstybės elementas ir reikšminga veiksmingos teisminės valdžios sąlyga. Pasitikėjimą teismų sistema visuomenėje lemia įvairūs veiksniai, įskaitant teisėjų kvalifikacija, jų profesionalumas, sugebėjimas spręsti bylas vadovaujantis ne tik įstatymu, bet ir teise, tinkamo teisinio proceso užtikrinimas, pagarba proceso dalyviams, racionalus baigiamųjų teismo aktų argumentavimas (motyvavimas), baigiamųjų teismo aktų aiškumas ir kt. Taigi, gali būti nustatytos teismo sprendimo bendrosios formaliosios ir procedūrinės savybės, kurios turėtų garantuoti šio dokumento kokybę.

Kita ne ką mažesnės svarbos kryptis, plėtojama paraleliai pasitikėjimo teisingumo kryptiai, nusakanti teisingumo kaip funkcijos vykdymą (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. ir 2007 m. spalio 24 d. nutarimai) ir kurioje išskiriamas substandyvinis konstitucinės teisingumo vykdymo sampratos elementas ir konstitucinė vertybė – tai teisingo teismo sprendimo priėmimas (o ne paties sprendimo priėmimas teisme sąlygos (procesinės, techninės ir kt. sąlygos). Taigi, teismo sprendimas savo turiniu neturi būti neteisingas. Jei teisingumo vykdymas ir teismo sprendimas neatitiks racionalumo ir teisingumo sąvokų, akivaizdžiai mažės

ir visuomenės pasitikėjimas teisingumo institucijomis kaip valstybės valdžia. Abi šios vertybinės kryptys turi įtakos formuojant teismo sprendimo kokybės standartus.

Vertinant teismų sprendimų atitiktį Standartams, reikia turėti omenyje, kad kiekvienas teismo sprendimas potencialiai yra rašomas ne tik ginčo šalims, bet ir plačiajai auditorijai ir kad teismo sprendimo reikšmė nėra vien tik ginčo išsprendimas iš esmės. Vadinasi, tam tikru mastu teismo sprendimas turi ir socialinę funkciją, nes jis turi įtakos sociumo (bendruomenės, visuomenės ir valstybės) tvarkai ir ugdo (arba neugdo) teisinį sąmoningumą ir teisinę kultūrą tiek individualiu atveju, tiek ir platesniu mastu. Įvertinus abu požiūrius, kokybišku turėtų būti pripažįstamas toks sprendimas, kuris ne tik objektyviai atitinka teisę, bet ir atliepia demokratinės ir pilietinės visuomenės plėtros poreikius.

Remiantis paminėtais teismo sprendimo kokybės standarto aspektais, teismo sprendimų kokybės rodikliai gali būti suskirstyti į tuos, kurie yra įtvirtinti teisės aktuose, galiojančiuose konkrečioje teisinėje valstybėje, ir tuos, kurie nėra teisiškai nustatyti, tačiau žymiai paveikia teismo sprendimo kokybę. Pastaruosius rodiklius paprastai rengia teisės mokslas ir jie yra konsoliduoti teisės doktrinoje, rekomendacijose, kurias parengė mokslininkai, turintys autoritetą teisininkų bendruomenėje. Taigi, vertindamas teismo sprendimą racionalumo, teisingumo ir kitų tokio pobūdžio bendrųjų kriterijų požiūriu, vertintojas paprastai remiasi tam tikroje visuomenėje vyraujančiomis teisingumo idėjomis, racionalumo standartais ir kitomis viešojoje praktikoje sukurtomis vertybėmis.

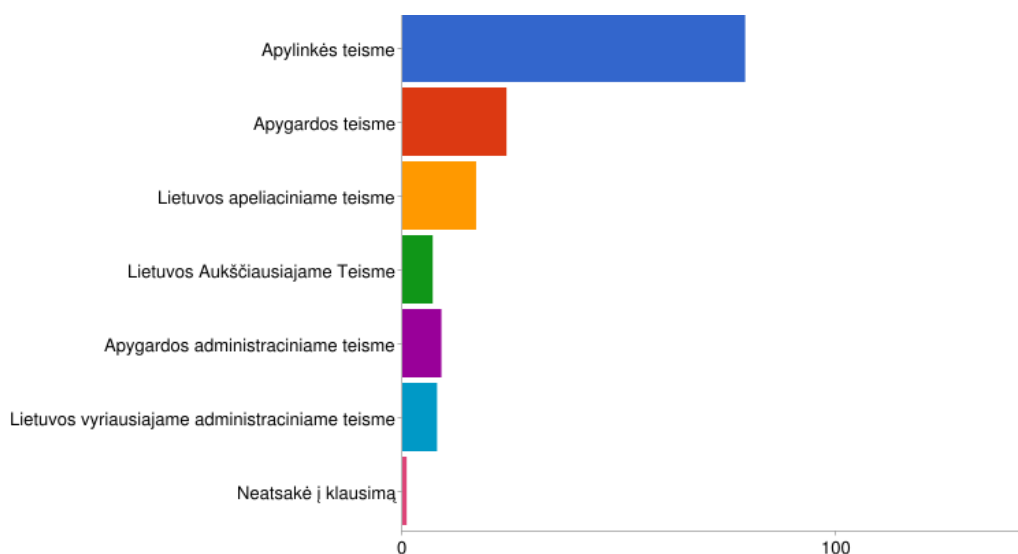
I. APKLAUSŲ REZULTATAI

1.1 Kiekybinė apklausos analizė

Vienas iš svarbių Studijos tikslų buvo kokybinė ir kiekybinė teisėjų, teisėjų padėjėjų ir asmenų, nedirbančių teismuose (advokatų, prokurorų, antstolių, notarų, bendrovių ar institucijų teisininkų, kitų teisininkų) apklausa. Kiekybinį klausimą 2019 m. vasario 1- gegužės 1 dienomis iš viso užpildė 637 asmenys. Daugiausiai užpildė teisėjų padėjėjai (277). Toks rezultatas tik pabrėžia, kad jiems yra aktualūs klausimai, susiję su teismų procesinių sprendimų formalumais, nurodytais Standartuose. Be to, kiekybinį klausimą užpildė 150 teisėjų ir 210 kitų profesijų atstovų, tarp kurių aktyviausi buvo prokurorai. Pastebėtina, kad tik 40 proc. ne teismų darbuotojų atsakė, jog žino, kad 2016 metais Teisėjų taryba patvirtino Standartus.

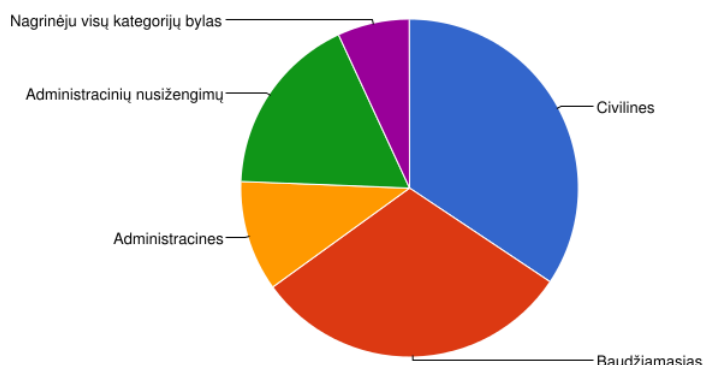
Teisėjų kiekybinės apklausos rezultatai

Daugiausiai atsakiusių teisėjų – 55 proc. – dirba apylinkės teismuose.

60 proc. iš jų teisėjais dirba daugiau nei 10 metų, todėl turi pakankamą patirtį rengiant teismų sprendimus, tačiau, kaip ir patys nurodo, ne visada pagal prieš trejus metus priimtus Standartų reikalavimus. Pabrėžtina, kad 84 proc. šių respondentų teigia, kad yra susipažinę su Standartais, 14 proc. – susipažinę tik iš dalies.

Respondentai teisėjai nagrinėja įvairių kategorijų bylas (atsakant galima buvo žymėti kelis atsakymus):

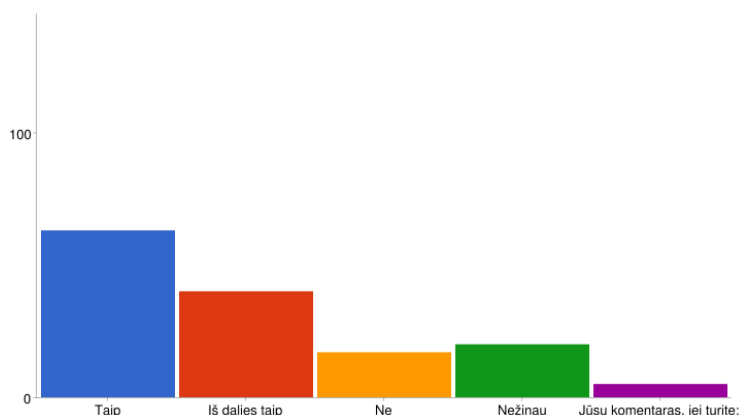

62 proc. teigia, kad rengdami teismo procesinius dokumentus laikosi Standartų, 28 proc. – laikosi iš dalies. Vienas teisėjas papildomai nurodė, kad „standartai rekomendacinio pobūdžio, svarbiausia, kad sprendimo turinys ir struktūra atitiktų BPK, CPK ar ANK reikalavimus, o į kokią formą tai bus įvilкта, nėra esminis dalykas“. Kita teisėja papildomai pridūrė, kad „rašydama teismo sprendimus, rūpinuosi kuo geriau atskleisti bylos esmę ir kuo teisingiau išspręsti ginčą. Manau, kad griežti formos reikalavimai gali tam net trukdyti, o vertimas teisėją kitaip negu jam sekasi geriausiai reikšti ir dėlioti mintis, įpareigojimas jas numeruoti, grupuoti ir kitaip formalizuoti rodo, kad iš mūsų tikimasi padaryti kompiuteriais“.

23 proc. atsakiusių teigia, kad jų teisme yra vidinės papildomos rekomendacijos. Tuo tarpu 30 proc. nežino, ar jų teisme yra vidinės rekomendacijos. Papildomai vienas teisėjas pabrėžė, kad „...teisme yra be galo daug visokių tvarkų, rekomendacijų, pasiūlymų. Ir visa tai mes privalome žinoti ir laikyti. Toks itin detalus visų gyvenimo atvejų reglamentavimas tikrai nepadedą ir negerina darbo kokybės. Toks itin detalus reglamentavimas žlugdo savarankiškumą, kūrybiškumą, rodo nepasitikėjimą teisėjais, o tai žlugdo motyvaciją. Labai daug dėmesio skiriama formaliems dalykams, o ne turiniui ir esmei...“.

41 proc. teisėjų į klausimą, ar Standartai jiems padeda rengiant teismo procesinius sprendimus, atsakė taip, o dar 35 proc. – iš dalies taip. Taip pat bendrai virš 60 proc. respondentų atsakė, kad Standartai turėjo ar iš dalies turėjo teigiamą poveikį jų rengiamų teismo sprendimų kokybei. Vienas teisėjas pridūrė, kad „Standartai sprendimų kokybės neįtakojo, tai, kas juose parašyta, man buvo žinoma ir anksčiau ir tomis taisyklėmis aš vadovavausi. Tačiau jie suvienodino sprendimų formą“.

Į klausimą, ar, Jūsų manymu, vertinant bendrai, Standartai turėjo teigiamą poveikį Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybei, 43 proc. atsakė taip, 28 proc. – iš dalies taip, 14 proc. – ne.

Papildomai buvo pabrėžta, kad Standartai verčia išlaikyti procesinio dokumento struktūrą. Vienas respondentų nurodė, kad „jeigu teisėjas visada rašydamas sprendimą laikosi procesinių reikalavimų, keliamų procesinio dokumento turiniui, formai ir struktūrai, tai jam nėra svarbūs standartai“. Dar vienas teisėjas atkreipė dėmesį, kad Standartai ypač naudingi į teismų sistemą naujai ateinantiems asmenims.

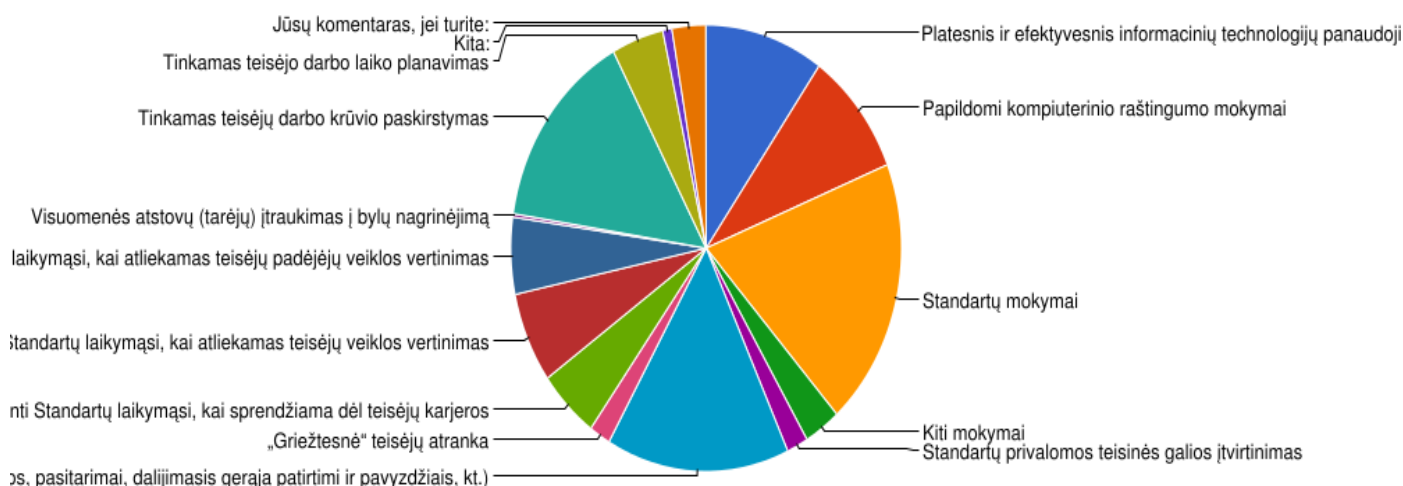
Atsakymai labai išsiskirstė į klausimą, kokius Standartų turinio trūkumus išvelgiate. Daugiausiai – 16,9 proc. – surinko atsakymo variantas, kad Standartai per daug detalūs. Kiti variantai pasirinkti taip: ne visos Standartų nuostatos yra įgyvendinamos – 14,6 proc., Standartuose turėtų būti specialių nuostatų atskirų kategorijų byloms – 14,2 proc., neaiškus Standartų taikymas tarpiniams procesiniams sprendimams – 13,5 proc.

Vienas respondentas papildomai nurodė, kad taikyti standartų reikalavimus yra ganėtinai sudėtinga didelės apimties baudžiamosiose bylose, nagrinėjamos pirmosios instancijos teisme. Kitas teisėjas paminėjo, kad „vargu ar standartai daugeliu atveju turi kokią nors kitą įtaką, išskyrus formalų pastraipų žymėjimą. Toks žymėjimas struktūrizuoja dokumentą ir verčia jį kuriantį neprarasti loginių ryšių bei nuoseklumo, leidžia dokumentą konkretinti ir trumpinti bei daryti aiškesnį“. Dar kitas respondentas atkreipė dėmesį, kad „standartai nėra visiškai suderinti su raštvedybos taisyklėmis“.

Didžioji dauguma respondentų – 85 proc. – pasisakė, kad Standartų teisinė galia turėtų būti rekomendacinė. 56 proc. atsakė, kad Standartų laikymosi įvertinimas neturėtų būti vidinio administravimo teismuose priemone. Vienas respondentas papildomai nurodė, kad „turėtų būti atsižvelgta per teisėjo veiklos vertinimą, čia teisėjo darbo rodiklis, o ne įstaigos“. Keli kiti respondentai pateikė visai kitokią nuomonę: standartų laikymasis neturi tapti priemone teismų pirmininkams kontroliuoti teisėjų darbą.

Į klausimą, kokias papildomas priemones reikėtų taikyti, kad Standartų įgyvendinimas taptų efektyvesnis ir veiksmingesnis, atsakymų buvo įvairių. Daugiausiai pasisakyta, kad vykdytini Standartų mokymai (19,5 proc.), įvairios neformalios ir neprivalomos Standartų laikymosi skatinimo priemonės (15,2 proc.), tinkamas teisėjų krūvio paskirstymas (14 proc.).

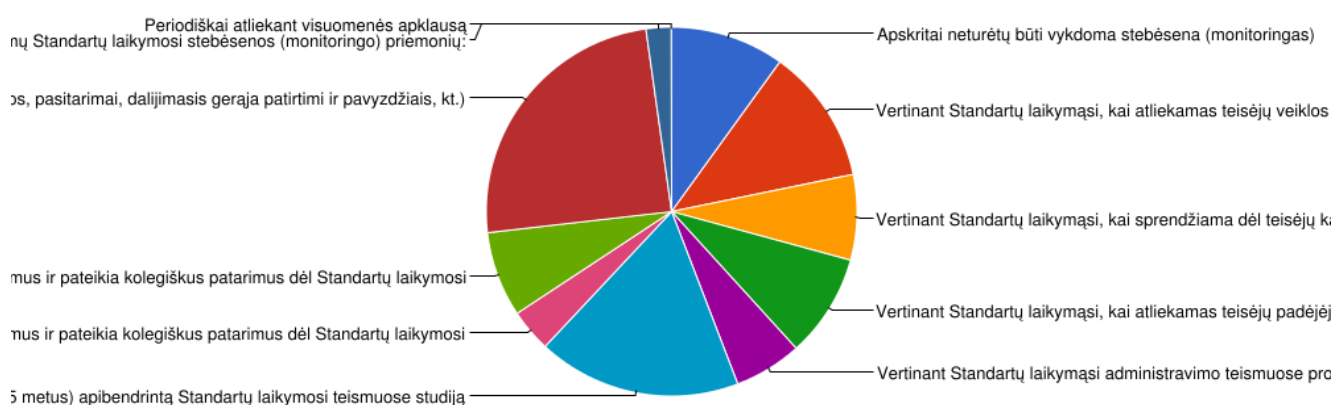

Į klausimą, ar Standartų laikymasis buvo vertinamas atliekant Jūsų kaip teisėjo veiklos vertinimą pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymą, 21 proc. atsakė, kad taip, 31 proc. – kad nežino, 30 proc. – kad jų veikla po Standartų priėmimo nebuvo vertinama.

Į klausimą, ar Standartų taikymas buvo vertinamas siekiant karjeros teismuose, 25 proc. respondentų atsakė, kad nežino, o 13 proc. – kad tai buvo vertinama.

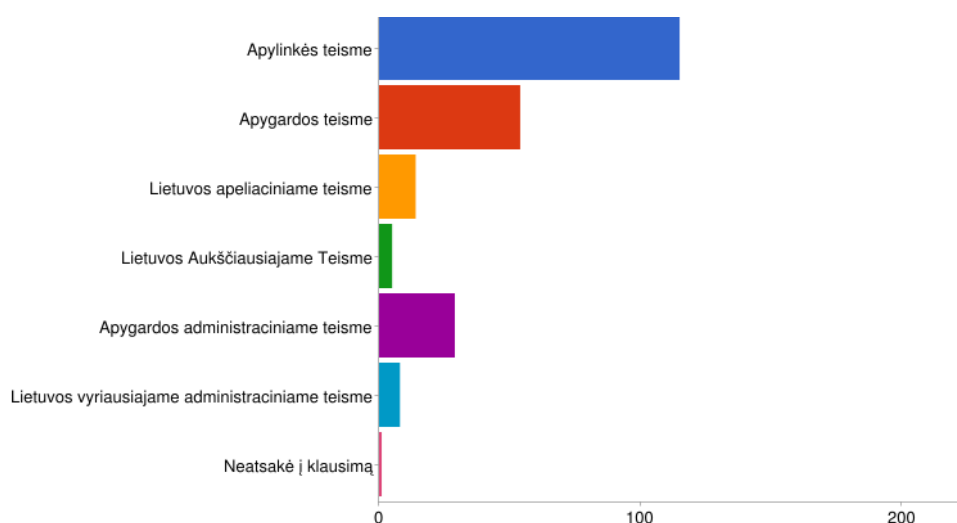
Į klausimą, ar teko susidurti su situacija, kai Standartų laikymasis buvo vertinamas administravimo teismuose procedūrų metu, 52 proc. atsakė, kad ne, 29,5 proc. – nežino.

Klausiant apie galimus Standartų laikymosi stebėsenos būdus, atsakymai buvo įvairūs. Daugiausiai – 24,5proc. – atsakė, kad tai turėtų būti neformalūs ir neprivalomi būdai (diskusijos, dalinimasis gerąja praktika, konferencijos), 17,8 proc. – rengiant periodinę (kas 3–5 metus) apibendrintą Standartų laikymosi teismuose studiją; 11,8 proc. pasisakė, kad stebėseną gali būti taikoma ir atliekant teisėjų veiklos vertinimą.

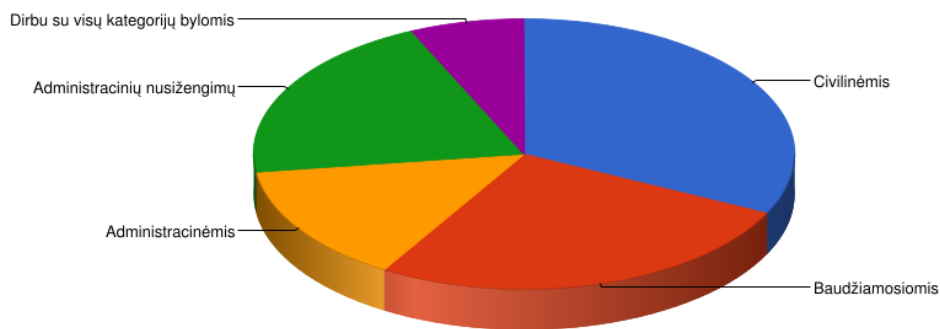

Teisėjų padėjėjų kiekybinės apklausos rezultatai

Kiekybinės apklausos anketas užpildę teisėjų padėjėjai taip pat (kaip teisėjai) daugiausiai dirba apylinkės teismuose (49 proc.), iš jų 45 proc. dirba teisėjo padėjėjais mažiau nei 5 metus, 29 proc. – nuo 5 ir 10 metų, o likusieji dirba ilgiau nei 10 metų.

Respondentai dirba su įvairiomis bylomis (galima buvo žymėti kelis atsakymus):

Absoliuti dauguma teisėjų padėjėjų atsakė, kad yra susipažinę su Standartais (95 proc.), likusieji atsakė, kad iš dalies susipažinę su Standartais.

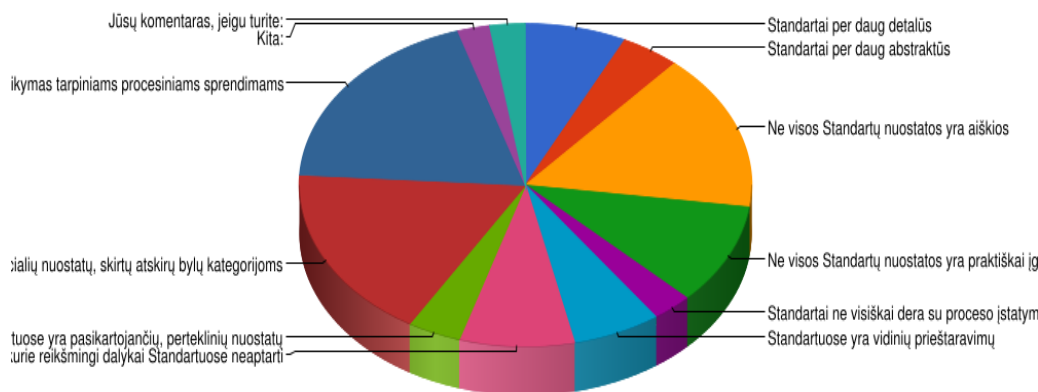
Į klausimą, ar rengdami teismo procesinių sprendimų projektus atsižvelgia į Standartus, 83 proc. atsakė, kad atsižvelgia, 10 proc. – kad iš dalies. Papildomai buvo nurodyta: „taip, atsižvelgiu, tačiau rengiant projektą jis visuomet į rengiamas vadovaujantis teisėjo "šablonu", kuris neretai labai nuklysta nuo rekomendacijų. Ypatingai teisėjų, kurių darbo stažas yra didelis“; „Atsižvelgiu tik iš dalies, nes taip pat reikia atsižvelgti į teisėjo, su kuriuo dirbu, reikalavimus, o šie nesutampa su Standartų reikalavimais“; „Pagal susitarimą rengiamas tik galutinio procesinio sprendimo projektas (išsami analizė, teismų praktika, be numeracijos), todėl galutinai Standartą taiko teisėjas, pasirašantis galutinį procesinį dokumentą“; „Atsižvelgiu, tačiau ne visada, ir manau, kad ne viskas turi ir gali būti sureguliuota. Turi būti laikomasi kalbos taisyklių, tekstas turi būti taisyklingas ir suderinto formato, tačiau visi kiti niuansai, mano nuomone, pertekliniai“.

62 proc. atsakusių teisėjų padėjėjų teigia, kad jų teisme nėra papildomų vidinių rekomendacijų, 21 proc. atsakė, kad yra, likusieji 17 proc. atsakė, kad nežino.

49 proc. atsakė, kad Standartai turėjo teigiamą poveikį rengiant jų procesinių sprendimų projektus, 36 proc. teigė, kad turėjo teigiamą poveikį iš dalies. Taip pat buvo pateiktas ne vienas papildomas komentaras, pabrėžiantis, kad Standartai turėjo teigiamą poveikį formai, bet ne turiniui.

Į klausimą, ar vertinant bendrai, Standartai turėjo teigiamą poveikį teismų procesinių sprendimų kokybei, 53 proc. atsakė, kad turėjo, 33 proc. – kad turėjo iš dalies. Buvo pateiktas papildomas komentaras: „labiau taip, nei ne, nes procesiniai dokumentai įgijo standartizuotą pavidalą, kuris padeda bylos šalims lengviau suprasti procesinio dokumento turinį“.

Atsakymai į klausimą apie Standartų trūkumus yra gana skirtingi ir pateikta nemažai savarankiškų komentarų. 21 proc. atsakė, kad yra neaiškus standartų taikymas tarpiniams procesiniams sprendimams (čia beveik sutampa su teisėjų atsakymais), 17 proc. – Standartuose turėtų būti specialių nuostatų, skirtų atskirų bylų kategorijoms; 15 proc. – ne visos Standartų nuostatos yra aiškios.

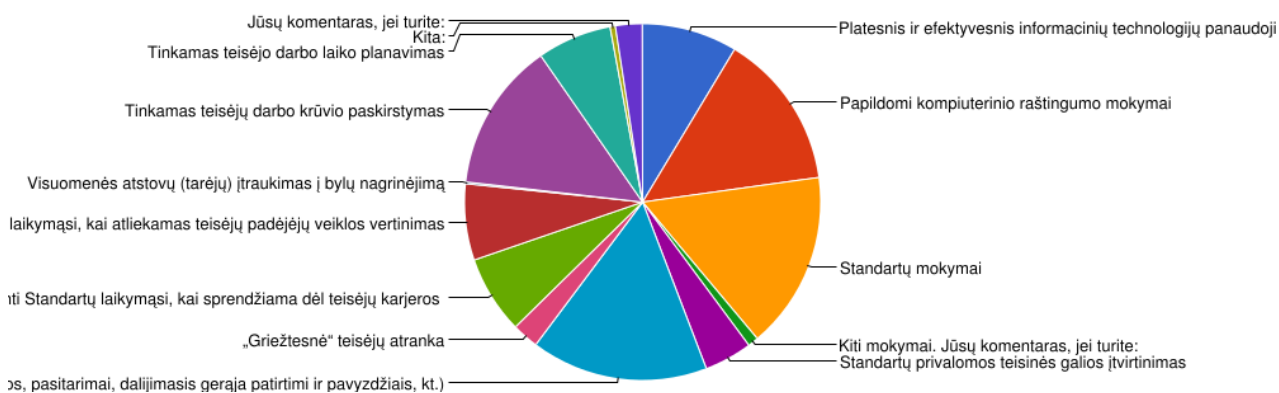
Papildomi komentarai: „Standartuose būtina nurodytų tikslus visų galimų procesinių sprendimų pavyzdžius, akcentuojant, kaip rašyti datas, asmens duomenis, adresus, automobilių valstybinius numerius ir panašiai“; „Standartuose turėtų būti daugiau dėmesio gerajai praktikai, kaip trumpinti teismų sprendimus ir jų argumentaciją. Gyvenimo tempas greitėja, teisė turi įvertinti šį tikrovės pokytį, o ne jį ignoruoti“.

76 proc. respondentų teigė, kad Standartai turi turėti rekomendacinę, o 21 proc. – kad privalomąją galią.

Į klausimą, ar Standartų laikymosi įvertinimas turėtų būti vidinio administravimo teismuose priemone, 41,6 proc. atsakė, kad taip, 36 proc. – ne, o 20,4 proc. nežino. Buvo pateiktas komentarai, kad „Jei standartai būtų privalomi, tuomet ir jų laikymąsi turėtų būti vidine administravimo teismuose priemone. Taip pat, Standartais privalėtų vadovautis ir teisėjai, nes galutinį variantą parengia jie ir dažnai būna, jog po teisėjų korekcijų sprendimo projektas, padėjėjo parengtas pagal standartus, nebeatitinka standartų reikalavimų“.

Atsakymai labai išsiskyrė ir į klausimą, kokias papildomas priemones, Jūsų manymu, reikėtų taikyti, kad Standartų įgyvendinimas taptų efektyvesnis ir veiksmingesnis. Daugiausiai – 21 proc. – pasisakė mokymus Standartų taikymo tema. Papildomuose komentaruose ne vienas teisėjo padėjėjas pabrėžė, kad teisėjų padėjėjų veiklos vertinime negalima atsižvelgti į Standartų

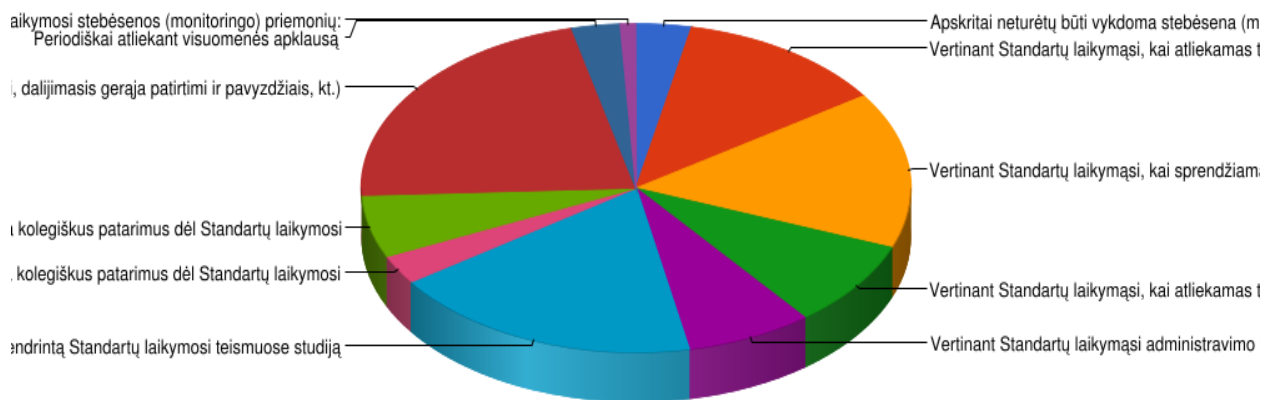
laikymąsi, nes galutinis teismo sprendimo tekstas priklauso nuo teisėjo. Be to, buvo pateiktas pasiūlymas parengti pavyzdines nutarčių ir teismo sprendimų formas.

Į klausimą, ar Standartų laikymasis yra vertinamas atliekant Jūsų veiklos vertinimą, 38 proc. atsakė, kad taip, 29 proc. – kad iš dalies. Komentaruose yra kelis kartus pabrėžta, kad tai yra nepagrįsta, nes procesinio dokumento projektas rašomas konkrečiam teisėjui, kuris ir sprendžia dėl konkrečios galutinės dokumento formos.

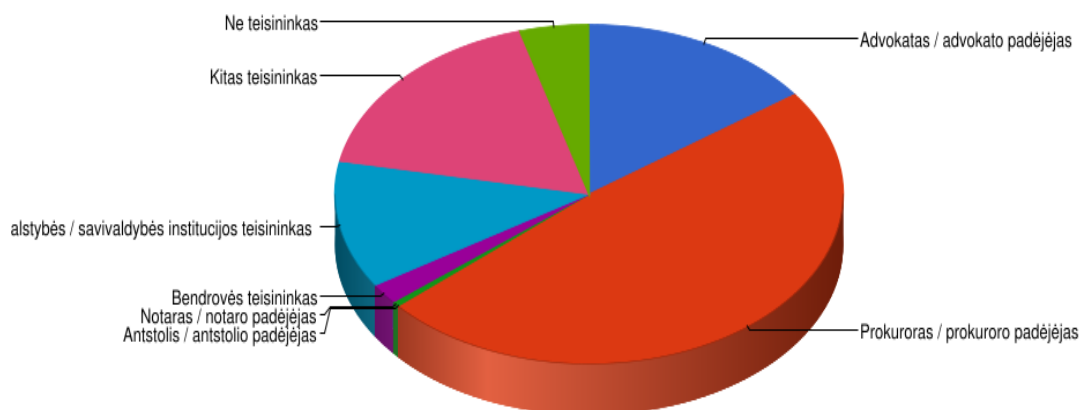
Į klausimą, ar teko susidurti su situacija, kai Standartų laikymasis buvo vertinamas administravimo teismuose procedūrų metu, 48 proc. atsakė, kad ne, 29 proc. – kad, nežino.

Į klausimą apie galimas Standartų laikymosi monitoringo formas, atsakymai buvo panašūs kaip teisėjų. Daugiausiai – 28 proc.– pasisakė už neformalius ir neprivalomus būdus, 17 proc. – už periodinės (kas 3–5 metus) apibendrintos Standartų laikymosi teismuose studijos rengimą. Papildomai buvo pasisakyta taip: „Tikrinti visus teisėjų ir tarnautojų procesinius dokumentus Standartų požiūriu, pareikalautų nemažai išteklių, o tik kelių dokumentų tikrinimas būtų nereprezentatyvus“; „Turėtų būtų vykdoma, asmenų, kurie susiduria su teismais, apklausa“.

Ne teismų darbuotojų kiekybinės apklausos rezultatai

Iš kiekybinės apklausos anketas užpildžiusių respondentų (iš viso 210) ne teismų darbuotojų daugiausiai buvo prokurorų – 49 proc.; 17 proc. kiti teisininkai; 15 proc. – advokatai (advokatų padėjėjai). 41 proc. atsakiusiųjų teigė, kad keletą kartų per savaitę skaito Lietuvos teismų procesinius dokumentus; 37 proc. – kad skaito kiekvieną dieną.

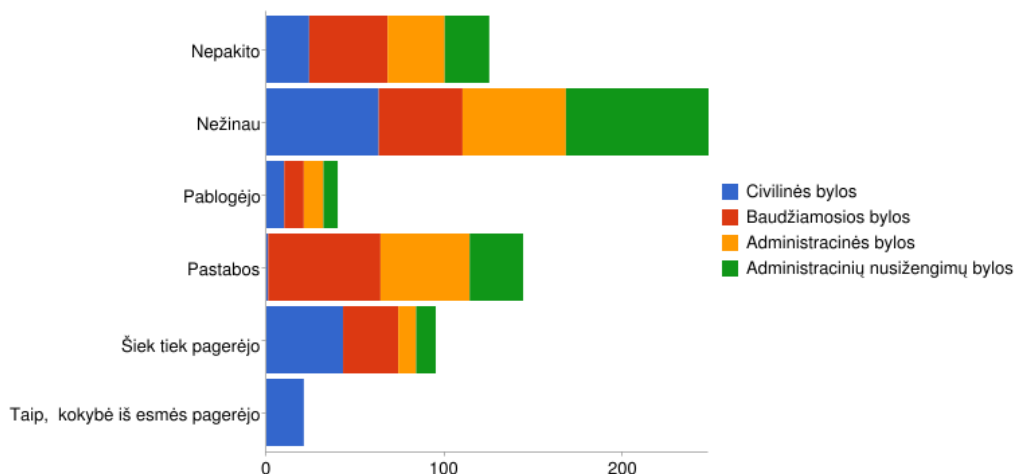

60 proc. respondentų atsakė, kad žino, jog yra priimti Standartai. 40 proc. – kad nežino. 12 proc. teigė, kad susipažinę su Standartų turiniu, 17 proc. – iš dalies, 58 proc. – nesusipažinę.

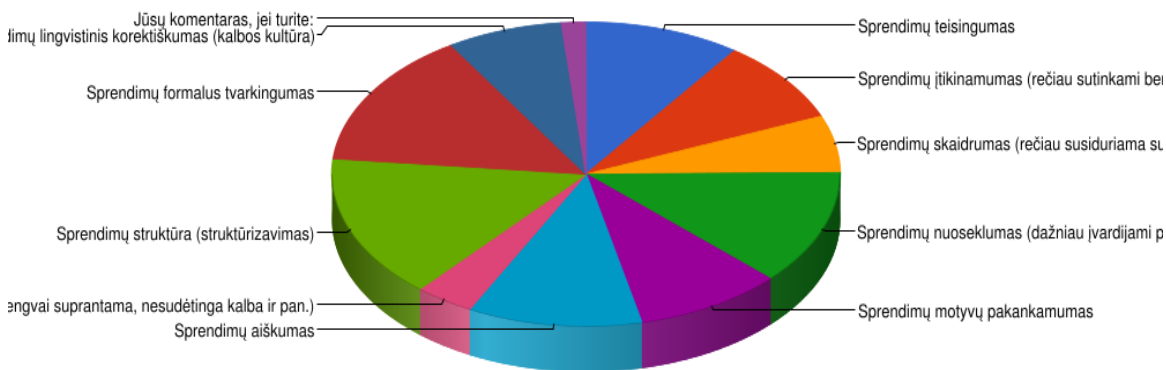
Iš susipažinusių su Standartų turiniu, 12 proc. teigė, kad ne visos nuostatos yra praktiškai įgyvendinamos. Po 10 proc. surinko šie atsakymai: turėtų būti specialių nuostatų atskirų kategorijų byloms, ne visos Standartų nuostatos yra aiškios, ne visos nuostatos yra praktiškai įgyvendinamos. Papildomai buvo nurodyta, kad neaiškus yra trumpinių taikymas procesiniuose dokumentuose ir kad ne visi teismai laikosi Standartų.

Atsakymai į klausimą apie galimus monitoringo būdus irgi gana išsiskyrė: daugiausiai – 20 proc. – pasisakė už periodinės (kas 3–5 metus) apibendrintos Standartų laikymosi teismuose studijos rengimą, po 16 proc. – palaikė Standartų laikymosi vertinimą, kai atliekamas teisėjų veiklos vertinimas, ir neformalius, neprivalomus būdus (pvz. konferencijas, diskusijas).

Atsakant į klausimą apie teismų procesinių sprendimų kokybę Lietuvos teismuose per pastaruosius trejus metus, dažniausiai buvo pažymėta, kad kokybė šiek tiek pagerėjo (ypač išskirtos civilinės bylos), arba respondentai nežinojo, ar kokybė pagerėjo.

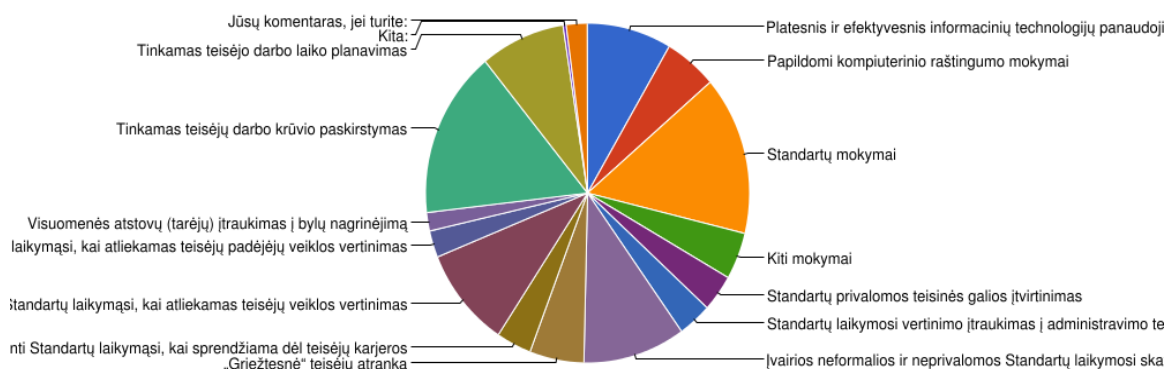

Į klausimą, kokiose srityse per praėjusius trejus metus, respondentų manymu, Lietuvos teismų sprendimų kokybė pagerėjo, daugiausiai (15,5 proc.) surinko atsakymas – sprendimų struktūra, 14 proc. – sprendimų formalus tvarkingumas; 12 proc. – sprendimų nuoseklumas. Papildomai vienas respondentas pažymėjo: „Standartų taikymas padeda kalbos kultūros ir formalaus tvarkingumo požiūriu“. Kitas pabrėžė, kad: „Aukštesniųjų instancijų teismų procesinių sprendimų numeravimas yra teigiamas aspektas“. Dar vienas atkreipė dėmesį, kad „treji metai per trumpas laikotarpis daryti kokias nors išvadas“.

68 proc. respondentų atsakė, kad Standartai turėtų turėti rekomendacinę, 20 proc. – privalomąją galią.

Į klausimą, kokias priemones siūlytų taikyti, kad Lietuvos teismų sprendimų kokybė gerėtų, atsakymų buvo įvairiausių, be to, pastebėtina, kad atsakymų spektras buvo platesnis, nei apklausiant asmenis, dirbančius teisme: 18,7 proc. – tinkamas teisėjų krūvio paskirstymas; 14,7 proc. – mokymai. Papildomai yra siūlančių skaidriau vykdyti teisėjų atranką, plačiau taikyti teisėjų specializaciją ar priimti į tarnybą daugiau lituanistų teismuose.

Į klausimą, ar Standartai bendrai prisidėjo prie pasitikėjimo teismai, 39 proc. atsakė – nežinau, 35,5 proc. – iš dalies taip, 13 proc. – ne. Papildomai vienas respondentas nurodė: „Pasitikėjimą teismais skatina taisyklinga lietuvių kalba parašyti ir suprantami teismų sprendimai. Tam, kad sprendimas būtų suprantamas jis turi būti: trumpas, aiškios struktūros“. Dar vienas respondentas pabrėžė, kad „ne Standartai, o teisėjų kompetencija lemia pasitikėjimą teismais“.

Apibendrinant visus kiekybinės apklausos rezultatus, galima teigti, kad didžioji dauguma respondentų patvirtino pozityvų Standartų vaidmenį didinant teismų procesinių sprendimų kokybę (ypač jų struktūrai ir formai). Didžioji dauguma teisėjų ir teisėjų padėjėjų (bent iš dalies) laikosi Standartų. Kita vertus, kiekybinės apklausos rezultatai rodo ir tai, jog asmenys, kurie nedirba teismuose, ~~net~~ nežinojo, kad tokie Standartai buvo patvirtinti, arba neturi pakankamai informacijos apie Standartus, nors jie irgi pastebėjo pagerėjusią teismų sprendimų kokybę. Kiekybinės apklausos rezultatai leidžia suformuluoti šiuos pasiūlymus:

- Standartai vis dar turi išlikti rekomendacinio pobūdžio;
- Standartuose būtina numatyti specifinių kategorijų bylų ir skirtingų instancijų sprendimų ypatumus, taip pat aiškiai numatyti, ar Standartai taikomi tarpiniams teismų sprendimams, bei pašalinti neatitikimus tarp Standartų reikalavimų ir Standartuose teikiamų pavyzdžių (žr. Priedas Nr. 2);

- Standartų laikymosi stebėsenos (monitoringo) sistemą turėtų sudaryti periodinės (kas 3–5 metus) apibendrintos Standartų laikymosi teismuose studijos rengimas, teisėjų ir teisėjų padėjėjų mokymai, seminarai ir konferencijos.

1.2 Kokybinės apklausos rezultatai

Kokybinės apklausos metu iš viso buvo apklausta 20 asmenų. Buvo apklausti aštuoni teisėjai (Lietuvos Aukščiausias Teismas, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, Vilniaus apygardos teismas, Vilniaus apygardos administracinis teismas, Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai, Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmai), septyni teisėjų padėjėjai (Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, Vilniaus apygardos teismas, Vilniaus apygardos administracinis teismas, Vilniaus miesto apylinkės teismas), trys advokatai ir du prokurorai.

Visi teisėjai teigė, kad Standartai dera su teisėjų nepriklausomumu. Vienas teisėjas atkreipė dėmesį, kad nors Standartai ir dera su teisėjų nepriklausomumu, tačiau kažkiek riboja teisėjų saviraišką, iš dalies trukdo išsireikšti. Dalis teisėjų teigė, kad jų procesiniai dokumentai nepasikeitė po Standartų priėmimo, kiti pabrėžė, kad jų procesinių dokumentų kokybė pagerėjo, nes tapo aiškesni ir, tikėtina, suprantamesni visuomenei. Teisėjai ir teisėjų padėjėjai teigia, kad Standartus taiko galutiniams teismų sprendimams, daugeliui nutarčių rūšių, taip pat bylose dėl atskirųjų skundų. Jų manymu, daliai nutarčių Standartai tikrai nereikalingi (pvz. daugeliui tarpinių nutarčių pirmosios instancijos teisme ir pan.). Teisėjai, einantys ir teismų pirmininkų pareigas, teigė, kad Standartų netaiko nutartims, kurios priimamos atliekant teismo pirmininkui priskirtas funkcijas.

Kokybinės apklausos rezultatai rodo, kad tam tikruose teismuose (pvz., Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme) yra ir vidinės rekomendacijos. Kai kurie respondentai tiksliai nežinojo, ar tokios vidinės rekomendacijos yra jų teisme. Keli respondentai pabrėžė, kad vidinės rekomendacijos yra būtinos, nes jos yra geriau ir tinkamiau parengtos, todėl jomis paprastai dažniau vadovaujama, nei Teisėjų tarybos patvirtintais Standartais. Kiti respondentai pabrėžė, kad vidinės rekomendacijos būtinos dėl apeliacinės arba kasacinės instancijos bylų specifikos.

Standartų laikymosi stebėsenai laiko skiria tik pusė apklaustųjų teisėjų ar teisėjų padėjėjų. Vieni iš teigiamai atsakiusių respondentų pabrėžė, kad jų teisme daug dėmesio skiriama stebėsenai ir griežtai vertinami nukrypimai nuo standartų. Kiti nurodė, kad 2019 metais pirmą kartą buvo peržiūrimos ilgesnės nei 10 puslapių nutartys. Dalis apklaustųjų stebėseną supranta, kaip teisėjo padėjėjo parengto procesinio dokumento projekto peržiūrą.

Vertindami silpnąsias Standartų puses ir atsakydami į klausimą, ką juose reikėtų keisti, respondentai dažniausiai siūlė išgryninti konkrečias formas pagal instancijas, atsižvelgti į konkrečių bylų kategorijų specifiką, standartizuoti formas kompiuterinių sistemų pagalba.

Teisėjų padėjėjai taip pat paminėjo, kad būtina tikslinti šiuo metu neaiškias juridinių asmenų pavadinimų rašymo taisykles.

Vienas teisėjas pastebėjo, kad „Standartai formuluoja bendras taisykles, kurios atskirais individualiais atvejais turi būti taikomos su išimtimis. Tokių išimčių Standartuose nenumatyta. Pavyzdžiui, Standartuose nurodyta sprendime tekstą rašyti lietuvių kalba. Turėjau bylą, kurioje vyko ginčas dėl pavadinimų, rašomų užsienio kalba, (ne) tapatumo. Institucijos, minėdamos pavadinimus, vartojo įvairias pavadinimų formas, šalys vartojo įvairias kombinacijas, todėl teismo sprendime reikėjo apsispręsti, kaip visą suvienodinti: siekiant tikslumo buvo būtina vartoti kirilicos raidėmis rašomą pavadinimą, tačiau lietuvių kalbos taisyklės tokiu būdu būtų buvę pažeistos“.

Mažiau nei pusė apklaustųjų teismų darbuotojų teigė, kad dalyvavo mokymuose apie Standartų taikymą. Didžioji dauguma apklaustųjų norėtų dalyvauti tokiuose mokymuose. Teisėjų padėjėjai atkreipė dėmesį, kad kitiems darbuotojams (t. y. ne teisėjams) yra sunku patekti į mokymus.

Visi respondentai nurodė, kad lituanisto pagalba yra labai svarbi rašant procesinius dokumentus, tačiau tokie specialistai dirba tik tam tikruose apeliacinės instancijos teismuose, Lietuvos Aukščiausiajame Teisme ir Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme. Pabrėžtina, kad net ir šiuose teismuose lituanistas paprastai peržiūri ne visas nutartis (dažniausiai tik išplėstinių teisėjų kolegijų ar kitas svarbesnes nutartis). Apylinkių teismų teisėjai ar teisėjų padėjėjai pabrėžė, kad labai trūksta lituanisto paslaugų.

Iš apklaustųjų trijų advokatų, tik vienas žinojo, kad yra priimti Standartai. Kiti du teigė, kad nežino apie Standartus, tačiau nurodė pastebėję, kad teismo sprendimų struktūra šiuo metu yra iš esmės pagerėjusi. Abu apklausti prokurorai (iš Generalinės prokuratūros ir Panevėžio apygardos prokuratūros) žinojo apie priimtus Standartus.

Vienas advokatas teigė: „Standartai matomai prisidėjo prie teismų procesinių sprendimų formos vienodinimo. Visgi, kalbant apie kokybę iš teismų procesinių sprendimų turinio pusės – šioje srityje, mano nuomone, Standartai labai nepagerino situacijos. Kiekvienas teisėjas yra individualus ir atlieka individualų teisinį situacijos vertinimą, atitinkamai ir motyvavimas, argumentų loginis ryšys skirtingo teisėjo priimtuose procesiniuose dokumentuose skiriasi“.

Tuo tarpu prokuroras teigė, kad „Žinau, kad 2016 metais buvo patvirtinti Standartai. Teko su jais susipažinti. Sužinojus apie tokių Standartų patvirtinimą pirma mintis, atėjusi į galvą – toks reguliavimas yra perteklinis, kadangi Baudžiamojo proceso kodekse yra išsamiai aprašytas teismo procesinio dokumento turinys, atitinkamai aiškinant procesines normas šiuo klausimu yra suformuota teismų praktika. Tačiau pastebėjus, kad Standartai turėjo teigiamą poveikį teismų procesinių sprendimų vienodinimo srityje, sprendimuose atsirado numeravimas, kuris

palengvino jų skaitymą (ypač ilgų ir sudėtinų sprendimų), sprendimų motyvacinės dalys tapo išsamesnės, galiu teigti, kad Standartų patvirtinimas pasiteisino“.

Visi penki apklausti respondentai – advokatai ir prokurorai – paminėjo, kad Standartai turėtų būti rekomendacinio pobūdžio.

Didelių Standartų trūkumų respondentai nenurodė. Vienas prokuroras teigė, kad „kartais Standartų reikšmė yra aiškinama per daug plačiai, kas kartais gali iškreipti teismo procesinio sprendimo teisingumo vertinimą Standartų kontekste“.

Advokatai, kurie nežinojo apie Standartus, teigė, kad šiuo metu labiausiai pasikeitė teismo sprendimų struktūra, formalus tvarkingumas, nuoseklumas, lingvistinis korektiškumas. Tuo tarpu mažiausiai pasikeitė sprendimų teisingumas, įtikinamumas, suprantamumas ne tik teisininkams, motyvų pakankamumas. Vienas advokatas paminėjo, kad arbitražų sprendimai dažniausiai yra aukštesnės kokybės, nei teismų procesiniai dokumentai.

Visų penkių apklaustųjų advokatų ir prokurorų nuomone, teismų procesinių dokumentų kokybės užtikrinimas turėtų būti įtrauktas į administravimo teismuose sritį. Be to, procesinių dokumentų kokybę turėtų stebėti mokslininkai. Advokatai atkreipė dėmesį, kad, jų nuomone, teisėjų krūvis, teisėjų darbo laiko planavimo trūkumai ir nepakankamas pagalbinio personalo teismuose skaičius turi įtakos teismo sprendimų kokybei.

Prokurorai pabrėžė, kad naudingi būtų bendri prokurorų ir teisėjų mokymai procesinių dokumentų rašymo srityje.

Kokybinės apklausos rezultatai rodo, kad Standartai, kurie artimiausioje ateityje turėtų išlikti rekomendacinio pobūdžio, sudaro tinkamas prielaidas teismų sprendimų kokybės pagerinimui. Apklaustųjų nuomone, geriausiais Standartų laikymosi stebėsenos būdais būtų procesinių sprendimų kokybės analizė, kurią atliktų mokslininkai, taip pat Standartų taikymo mokymai. Be to, apklaustieji pabrėžė, kad Standartų laikymąsi pagerintų tam tikros Standartų reikalavimų pataisos (pvz., dėl juridinių asmenų pavadinimų rašymo, tam tikrų ypatumų tam tikrų kategorijų sprendimuose įteisinimo ir pan.), taip pat platesnės galimybės pasinaudoti kalbininkų (lituanistų) paslaugomis jiems peržiūrint sprendimus lietuvių kalbos vartojimo kontekste.

II. SITUACIJOS TEISMŲ PROCESINIUOSE SPRENDIMUOSE ANALIZĖ

Projekto metu buvo analizuojami sprendimai baudžiamosiose, civilinėse, administracinėse ir administracinių nusižengimų bylose, kuriuos priėmė penkiolika teismų⁴. Į analizuotų sprendimų sąrašą pateko pirmosios, apeliacinės ir kasacinės instancijos teismų galutiniai sprendimai. Atliekant Standartų taikymo atitikties analizę teismų sprendimai buvo pasirinkti atsitiktine tvarka viešojo teismų sprendimų paieškos sistemoje internetinėje svetainėje www.teismai.lt. Ekspertai išanalizavo apie 200 teismų procesinių sprendimų. Analizė buvo atliekama kiekvienam sprendimui užpildant su Nacionaline teismų administracija suderintą sprendimų atitikties Standartams analizės matricą (toliau – Matrica). Kiekvienas teismo sprendimas buvo vertinamas balais – nuo 0 iki 5 balų. 0 reiškė visišką neatitikimą Standartams, o 5 balai – visišką atitikimą Standartų reikalavimams.

Standartų principas „Teismo sprendimas turi būti įtikinamas“. Šio principo turinys daugiausiai atsiskleidžia per 2.2, 2.3, 2.4, 2.5 ir 2.7 Standartų papunkčiuose įtvirtintus reikalavimus. Matricoje pasirinktais vertinimo aspektais teismo sprendimai buvo vertinami, siekiant nustatyti: ar yra aišku, kodėl tam tikri įrodymai atmesti; ar aišku, kodėl tam tikri teisiniai argumentai atmesti; ar sprendime neapsiribojama bendro pobūdžio samprotavimais ar teiginiais; ar teismo motyvai yra diskretiški. Teismo sprendimo įtikinamumo principo laikymosi analizuotuose teismų procesiniuose sprendimuose vertinimo vidurkis buvo 3,5–4 balai.

Atkreiptinas dėmesys, kad teismai procesiniuose sprendimuose dažniausiai apsiriboja bendro pobūdžio samprotavimais ar teiginiais, pasigendama konkrečių įrodymų vertinimo ir ypač trūksta vertinimo, kodėl buvo atmesti vieni ar kiti įrodymai. Šie aspektai buvo labiausiai pastebimi teismų sprendimuose civilinėse bylose, kuriose ieškinys buvo patenkinamas. Tokiais atvejais dažnai atsakovo į bylą pateikti įrodymai, paaiškinimai teismo sprendime nėra plačiai aptariami, tikėtina, kad ginčo šalims galėjo likti neaišku, kodėl jų argumentai nebuvo aptarti, galėjo susidaryti įspūdis, kad jie tarsi pamiršti. Tuo tarpu Standartų 2.5 papunktyje kaip tik yra pabrėžta, kad teismo sprendimo motyvuojamojoje dalyje turi būti skiriamas pakankamas dėmesys bylą pralaimėjusios šalies argumentų įvertinimui.

⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, Vilniaus apygardos teismas (pirmąja ir apeliacine instancija), Vilniaus apygardos administracinis teismas, Šiaulių apygardos teismas (pirmąja ir apeliacine tvarka išnagrinėtos bylos), Regionų apygardos administracinis teismas, Vilniaus miesto apylinkės teismas, Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų ir Šalčininkų rūmai, Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmai, Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmai, Plungės apylinkės teismo Palangos ir Kretingos rūmai, Kauno apylinkės teismo Kauno ir Kėdainių rūmai, Panevėžio apylinkės teismo Biržų rūmai, Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmai.

Pasitaikė atvejų (ypač civilinėse ar administracinėse bylose), kuomet teismas darė išvadą, remdamasis nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis, tačiau savarankiškai ir atskirai tų aplinkybių nenurodydavo. Tokiais atvejais likdavo neaišku, į kokias konkrečias aplinkybes teismas referavo. Kai kuriais atvejais buvo pasigendama teismo teisinio vertinimo, įrodymų analizės ir įvertinimo, teisinio reguliavimo susiejimo su ginčijamomis aplinkybėmis. Daugiau buvo apsiribojama teisinio reguliavimo nurodymu ar išvardijimu.

Vertinant reikalavimo, kad motyvai turi būti diskretiški, taikymą, esminių neatitikimų nebuvo pastebėta. Tačiau buvo aptikta atvejų, kai teismai procesiniuose sprendimuose nurodė tokius teiginius, kaip antai, „Teismas nepaneigiamai nustatė“, „Teismas akivaizdžiai nesutinka su atsakovo pozicija“, „Nenuginčijamai įrodyta“. Pastebėtina, kad kalbos vartojimo lygis daugumos apylinkės teismų sprendimuose kokybės požiūriu ženkliai skiriasi nuo aukštesnės instancijos teismų procesinių sprendimų. Neretai apylinkių teismų sprendimų aprašomosiose dalyse buvo galima sutikti buitinės (neformaliosios) kalbos išsireiškimų, greičiausiai perkeltant į sprendimą byloje dalyvaujančių asmenų teiginius, pavyzdžiui, „pagavo važiuojant be teisių, nes jas pragėrė“, ar pan.

Kitas tirtas Standartų principas tai reikalavimas, kad **teismo sprendimas būtų skaidrus**. Matricoje buvo paminėti 3.2, 3.3, 3.7 Standartų papunkčiai, kuriuose išdėstyti reikalavimai buvo vertinami siekiant nustatyti: ar teismo nustatytos faktinės aplinkybės nurodomos atskiroje sprendimo dalyje; ar teismas nustatė faktines aplinkybes (tik teismams, kurie turėjo nustatyti faktines aplinkybes); ar teismų praktika remiamasi tik tiek, kiek reikalinga“. Šio principo taikymo analizuotuose teismų procesiniuose sprendimuose vertinimo vidurkis buvo apie 3,5 balo.

Pirmosios instancijos teismų sprendimuose nemažai klausimų kėlė teismo nustatytų aplinkybių aprašymas.

Pirma, nors pagal Civilinio proceso kodekso 270 straipsnio 4 dalį reikalaujama nurodyti teismo nustatytas aplinkybes motyvuose, tai dažniausiai nėra daroma. Teismai paprastai nustatytas aplinkybes išvardija aprašomojoje sprendimo dalyje, neišskirdami jų į atskirą dalį.

Antra, dar įvairesnis aprašymo modelis būdavo taikomas tais atvejais, kai byloje sprendžiamas ginčas dėl faktų. Pvz., Standartų 3.2 papunktyje numatyta, kad „Teismo nustatytos faktinės aplinkybės nurodomos atskiroje sprendimo dalyje, chronologine seka. <...>“. Pasitaikė atvejų, kuomet faktinės aplinkybės buvo nurodomos motyvų pradžioje, iš dalies chronologine tvarka, tačiau pernelyg plačiai ir atkartojant pareiškėjo ar ieškovo ir atsakovo nurodytas aplinkybes, argumentus, valstybės institucijos sprendime nurodytas aplinkybes, jų aiškiai neišskiriant ir neatskiriant nuo teismo motyvų. Pabrėžtina, jog vien už

Standartų 3.2 papunktyje nustatyto reikalavimo nesilaikymą ekspertai nemažino vertinimo balo, daugiau buvo vertintas bendras faktinių aplinkybių chronologine tvarka nurodymas, jų aiškumas.

Trečia, kai kuriais atvejais baigiamuosiuose sprendimuose (dažniausiai administracinėse ar civilinėse bylose) teismai, nors ir turėdami pareigą nustatyti faktines aplinkybes ir atlikti jų vertinimą, vengė aiškiai nustatyti faktines aplinkybes ir tai įvardyti, vartodami tokias formuluotes, kaip antai, „Iš nurodytų duomenų matyti, kad“, „inspektavimo metu nustatyta“, „inspektavimo ataskaitoje nurodyta“, „juridinio asmens padaryto pažeidimo byloje nustatyta“, „iš bylos duomenų yra akivaizdu“, „kaip byloje nustatyta“. Tokiais atvejais ginčo šalims galėjo susidaryti įspūdis, kad teismas pats savarankiškai nepriėmė sprendimo arba kad teismas tarsi vengė pats priimti sprendimą, t. y. trūko teismo argumentų, atkleidžiančių teismo vidinį įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių išnagrinėjimu.

Ketvirta, pasitaikė atvejų, kai teismas išvardindavo faktinius duomenis, tačiau nenurodydavo, jog teismas juos nustatė, arba išvardijus faktines aplinkybes darė apibendrinančias išvadas, nors faktinių aplinkybių pats nenustatydavo. Atkreiptinas dėmesys, kad skirtinguose teismuose faktai civilinėse bylose aprašomi gana skirtingai: vienur pirma aprašomas ieškinys ir ieškovo teiginiai, po to – visa atsakovo pozicija; kitur ieškovo ir atsakovo pozicijos aprašomos tarsi rungimosi principu: pirma ieškinys, tada atsiliepimas, tada vėl ieškovo pozicija ir kiti jo paaiškinimai ir t. t.

Standartų 1.6, 3.3, 3.7, 5.6, 7.4 papunkčiuose nustatytas reikalavimas, kad **teismų praktika turi būti remiamasi tiek, kiek reikalinga**. Tačiau kai kuriais atvejais teismų praktikos citavimas bylose (ypač apeliacinės instancijos procesiniuose dokumentuose) buvo labai gausus, nors nagrinėjama situacija nebuvo išskirtinė ir tikrai nereikalaujanti tokios išsamios teismų praktikos analizės. Vertinimo metu taip pat buvo sutinkami sprendimų pavyzdžiai, kuriuose nurodoma teismų praktika, nors su ja susijusios aplinkybės nebuvo kvestionuojamos. Kartais pirmosios instancijos teismų sprendimuose (ypač civilinėse bylose) buvo cituojamos labai bendro pobūdžio viena ar dvi kasacinio teismo nutartys, kurios reikšmingos pridėtinės vertės teismo sprendimui nesuteikė, pavyzdžiui, citatos apie įrodymų ar civilinės atsakomybės sampratą. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurios cituojamos nutartys yra priimtos prieš labai ilgą laiką, pvz., 2006 ar 2007 metais.

Tuo tarpu žemesniųjų instancijų teismų sprendimuose baudžiamosiose bylose kartais buvo pasigendama platesnio aukštesniųjų instancijų teismų reikšmingos teismų praktikos citavimo (pvz., nagrinėjant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejus, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo problematiką ir pan.).

Dar vienas tirtas Standartų principas buvo **teismo sprendimo nuoseklumas, jo motyvų pakankumas**. Vertinant šį principą Matricoje paminėti 4.1, 4.3, 4.4, 4.6, 4.7, 4.8 bei 1.5, 1.8, 3.3, 3.6, 3.7, 5.4, 5.6, 5.7, 6.3, 7.7 Standartų papunkčiuose numatyti reikalavimai, kurie buvo vertinami siekiant nustatyti: ar sprendimas yra nuoseklus ir motyvai neprieštarauja vienas kitam; ar aiškiai įvardijami byloje spręstini klausimai; ar motyvai pakankami; ar nėra perteklinės informacijos (taip pat ir teisės aktų citatų, faktinių aplinkybių ar argumentų) bei informacija nesikartoja. Šio principo taikymo analizuotuose teismų procesiniuose sprendimuose vertinimo vidurkis buvo 3,5–4 balai.

Teismų sprendimų analizė parodė, kad sunku bendrai įvertinti, kiek motyvų yra pakankama teismo sprendime. Šitas aspektas labai priklauso nuo konkrečios bylos, jos sudėtingumo. Tiriant teismų sprendimus, buvo nustatyti tam tikri atvejai, kuomet teismai nebuvo nuoseklūs, atlikdami teisinį vertinimą. Kai kuriais atvejais teismo motyvuose atsirasdavo naujų aplinkybių, kurios nebuvo nurodytos teismo sprendimo aprašomojoje dalyje. Dar kitais atvejais būdavo sprendžiami klausimai, kurie nebuvo kelti. Pasitaikydavo teismų sprendimų, kuriuose pritrūkdavo nuoseklumo, nes pirma būdavo aptariamas teisinis reguliavimas, o tik po to aprašomos faktinės aplinkybės. Be to, pastebėti ir tokie atvejai, kai pritrūkdavo teismo apibendrinimų ir nuoseklumo darant galutines išvadas. Baudžiamosiose bylose pastebėta negatyvi tendencija, kad teismai į sprendimą pažodžiui perkelia nukopijuotą kaltinamajame akte esančią informaciją, neretai palikdami stiliaus, kalbos ir gramatikos klaidas, taip pat apkraudami teismo sprendimą ne visiškai esmine, o kartais – net ir bylos nagrinėjimui nereikšminga informacija, ir pan.

Teisės doktrina teismai tirtuose sprendimuose rėmėsi labai retai, o tais atvejais, kai ja buvo remiamasi, ji nebuvo tinkamai įforminta: pvz., nenurodytas publikacijos pavadinimas ir (arba) autorius; nenurodomi konkretūs citatų puslapiai mokslinėje publikacijoje.

Paminėtina ir tai, kad baudžiamosiose bylose reikšmingų Baudžiamojo kodekso straipsnių citavimas nagrinėjamo klausimo pradžioje pats savaime nelaikytinas netinkamu, tačiau pasitaikė tokių sprendimų pavyzdžių, kai Baudžiamojo kodekso straipsnių arba straipsnių dalių citavimas buvo tikrai perteklinis ir sudarydavo didesnę sprendimo teksto dalį. Visa tai apsunkindavo ne tik sprendimo skaitymą, bet ir supratimą, nes jis būdavo perpildytas bylos nagrinėjimui nereikšminga informacija.

Dar vienas nagrinėtas Standartų principas – teismo **sprendimo aiškumas ir suprantamumas**. Vertinant šį principą Matricoje buvo paminėtini 4.2, 5.1, 5.5, 5.10 Standartų papunkčiuose numatyti reikalavimai, kurie buvo vertinami siekiant nustatyti: ar sprendimas yra lengvai suprantamas ir ne teisininkui; ar teismo motyvai lengvai atskiriami nuo kitos informacijos; ar pateikti reikiami skaičiavimai; ar atskiriami pagrindiniai argumentai. Šio

principo taikymo analizuotuose teismų procesiniuose sprendimuose vertinimo vidurkis buvo 4 balai.

Vertinant, ar procesiniai sprendimai yra suprantami ne teisininkui, kaip skaitovas turėtas omenyje vidutiniškai protingas asmuo, nes manytina, kad teismų sprendimai tikrai neturi būti pernelyg supaprastintais (ar net prastais), parašytais šnekamąja kalba dokumentais ar, priešingai, būti sudėtingai suprantami asmenims, kurie neturi teisinių žinių.

Atliekant analizę, teismo sprendimuose pastebėti šie aspektai: buvo naudojami skirtingi to paties įstatymo trumpiniai; trumpiniai įvedami iš karto nepateikiant jų paaiškinimo; įvesti trumpiniai buvo vėl pakeičiami kitais be jokio paaiškinimo; buvo įvedami pertekliniai trumpiniai (pvz., Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo (toliau – ir Užimtumo įstatymas) ir pan. Be to, pasitaikė atvejų, kai patys trumpiniai buvo labai ilgi su daug priebalsių, pvz., Pacientų sveikatai padarytos žalos dydžio nustatymo komisijos nuostatai – PSPŽNKN. Kitas pakankamai dažnas teismo sprendimo aiškumo ir suprantamumo principo neatitikimas teismų sprendimuose – per ilgi sakiniai, kurie apsunkina teismo sprendimus, daro juos neaiškius (kartais – net nevienareikšmius) ne tik asmenims, kurie nėra teisininkai, bet ir turintiems teisinių žinių.

Teismų sprendimų analizė rodo, kad civilinėse bylose buvo vartojama nemažai lotyniškų sąvokų, tačiau ne visais atvejais jos būdavo paaiškinamos lietuvių kalba.

Sudėtingesnė situacija su baudžiamosiose bylose priimtais teismų sprendimais. Visų pirma, analizuotuose sprendimuose teismai dažnai nepateikė išsamių skaičiavimų ir net nenurodė konkrečių aritmetinių veiksmų, kuriais remiantis buvo skiriama galutinė bausmė. Keliuose sprendimuose buvo ir teisininkui (analizę atliekančiam ekspertui) tikrai sunku suprasti, kaip ir kodėl teismas skyrė tam tikro dydžio laisvės atėmimo bausmę arba kaip buvo nustatytas padarytos ir atlygintinos žalos dydis. Viename teismo sprendime buvo padaryta matematinė klaida skiriant galutinį baudos dydį. Teismų sprendimų, kuriuose buvo vertinamos bausmės skyrimo nuostatos, analizė vienareikšmiškai rodo, kad baudžiamosiose bylose reikėtų daugiau dėmesio skirti aiškesniam ir visapusiškam skiriamos bausmės dydžio paskaičiavimo atskleidimui teismo sprendime. Pažymėtina, jog tam būtų galima panaudoti ir, pvz., lenteles ar grafikus.

Kai kurių teismo sprendimų baudžiamosios bylose tekstą apsunkindavo tiesiog pažodinis tam tikrų (pakankamai ilgų) ekspertų išvadų perrašinėjimas, toliau detaliau ir paprastesne kalba jų neišanalizuojant pačiame sprendimo tekste.

Kitas vertintas Standartų principas buvo **teismo sprendimo aiški struktūra ir forma, lingvistinis ir teisinis korektiškumas**. Vertinant šio principo taikymą Matricoje buvo paminėti 6.2, 6.4, 6.6, 6.7 Standartų papunkčiuose numatyti reikalavimai, kurie buvo vertinami siekiant

nustatyti: ar sprendimas turi aiškią ir tinkamą struktūrą; ar pastraipos yra numeruojamos; ar pastraipos yra tinkamos apimties. Šio principo taikymo analizuotuose teismų procesiniuose sprendimuose vertinimo vidurkis buvo 3,5–4 balai.

Teismų sprendimų analizė rodo, kad vienas dažniausiai pasitaikančių trūkumų buvo tai, kad aiškiai nenurodomos konkrečios byloje nagrinėjamos problemos, pagrindiniai klausimai. Pažymėtina, jog ir aukštesniųjų instancijų teismai ne visada aiškiai nurodydavo nagrinėjamus klausimus arba šiuos klausimus aprašydavo labai plačiai, abstrakčiai, pvz., „dėl pirmosios instancijos teismo neteisėtumo arba dėl civilinės atsakomybės sąlygų“.

Atkreiptinas dėmesys, kad skirtinguose Lietuvos teismuose netgi tos pačios kategorijos bylų struktūra dažnai itin skiriasi. Tam tikrose civilinių ir administracinių bylų procesiniuose sprendimuose pastraipos buvo iš vieno, dviejų ar tik kelių sakinių, todėl kartais buvo neaiški pagrindinė pastraipos mintis. Kai kuriuose kituose procesiniuose sprendimuose priešingai – pastraipos buvo labai ilgos (arba net per ilgos). Keliose civilinėse bylose visa teismo motyvacija buvo išdėstyta vienoje labai ilgoje pastraipoje. Be to, kai byloje būdavo nagrinėjami keli gana atskiri klausimai, teismo sprendimuose jie ne visada buvo aptariami atskirai.

Pastebėtina, kad nors pagal Standartų reikalavimus pirmosios instancijos procesiniuose sprendimuose nėra būtina numeruoti pastraipas, tačiau buvo rasta ir pirmosios instancijos teismų sprendimų, kuriuose pastraipos buvo numeruojamos. Pažymėtina, kad šiuose sprendimuose toks turinio išdėstymas tikrai nebuvo trūkumas, netgi priešingai, pasirinktas struktūravimas leido mintis išdėstyti nuosekliai, tam tikra logine ir aiškia minčių seka.

Kai kuriuose teismų procesiniuose sprendimuose, skirtingai nei rekomenduojama Standartuose, pirmą kartą paminimas įstatymas buvo nurodomas nepilnu jo pavadinimu (pvz., Vietos savivaldos įstatymas, Kelių įstatymas), taip pat cituojant teismų praktiką nebuvo nurodomas pilnas teismo, kurio sprendimas cituojamas, pavadinimas, o kai kuriuose sprendimuose nebuvo išskirta kaip savarankiška konstatuojamoji dalis („teismas konstatuoja“).

Teismų sprendimų analizė rodo, kad teismai pakankamai skirtingai sprendžia tam tikrų objektų nuasmeninimo aspektus, pvz., vienuose sprendimuose automobilio numeris nuasmenintas, kituose – ne; tame pačiame sprendime vienoje vietoje automobilio numeris nuasmenintas, kitoje – ne; viename sprendime paliktas nenuasmenintas adresas („Biržų apskrityje, Vaškų valsčiuje, Paliepių kaime“). Kai kuriuose sprendimuose sutinkamas perteklinis nuasmeninimas, pvz., nuasmenintas advokato vardas ir pavardė, bendrovių pavadinimai, sutarčių numeriai, pažeidimo bylos numeris, privalomojo nurodymo numeris ir pan. Be to, teismai skirtingomis giminėmis įvardina juridinius asmenis: vienur bendrovė yra ieškovas, kitur ieškovė ar pareiškėja; juridinių asmenų įvardinimui įvedama visokių sinonimų (pvz., bendrovė, įmonė, UAB ir pan.).

Paskutinis vertintas Standartų principas buvo **atitinkamos teismo instancijos ypatumų atspindėjimas teismo sprendime**. Vertinant šio principo taikymą Matricoje buvo paminėti 7.1, 7.2, 7.8 Standartų papunkčiuose numatyti reikalavimai, kurie buvo vertinami siekiant nustatyti: ar aprašomoji dalis koncentruota (pagal standartus taikytina tik pirmai instancijai); ar sprendime yra aiški teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė (taikytina tik Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismuose ir Lietuvos Aukščiausiajam Teismui); ar aišku, kodėl byla grąžinta į žemesnės instancijos teismą (taikytina tik apeliacinėms ir kasacinėms byloms). Šio principo taikymo analizuotuose teismų procesiniuose sprendimuose vertinimo vidurkis buvo 4 balai.

Teismų sprendimų analizė rodo, kad tam tikrais atvejais buvo pasigendama konkrečios aiškios teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės išdėstymo arba ši taisyklė būdavo neišryškinta. Tam tikrais atvejais teismo sprendimo aprašomoji dalis buvo pernelyg ilga (ypač lyginant ją su motyvuojamąja dalimi). Tais atvejais, kai byla būdavo grąžinama į žemesnės instancijos teismą, visada buvo aišku, kodėl taip nuspręsta ir ką turės išsiaiškinti žemesnės instancijos teismas.

Apibendrinant visą teismų sprendimų analizę, galima teigti, kad teismams yra pakankamai sudėtinga taikyti vienodus Standartus visų instancijų teismų ir visų kategorijų bylų sprendimuose. Todėl siekiant sumažinti Standartų taikymo klaidų ir neatitikimų skaičių, taip pat palengvinti teismų procesinių sprendimų surašymą, galima suformuluoti tokius pasiūlymus:

- Standartuose numatyti tam tikrus procesinių sprendimų ypatumus tam tikrų bylų kategorijose, taip pat tam tikrų teismų sprendimų rūšių (pvz., baudžiamasis įsakymas ir pan.) ypatumus;
- patvirtinti tam tikrus sprendimų rūšių bei formalius sprendimo formatavimo šablonus, kurie būtų pritaikyti naudojimui, pasitelkiant ir teismų informacinės sistemos funkcionalumus; taip pat Standartuose *expressis verbis* įtvirtinti pirmosios instancijos teismo teisę numeruoti (struktūruoti) teismo sprendimo pastraipas;
- siekiant tinkamai įgyvendinti Standartuose nustatytą teismo sprendimo skaidrumo reikalavimą, rekomenduoti teismams: baudžiamųjų bylų sprendimuose neapsiriboti vien tik pažodiniu kaltinamųjų aktų, ekspertų ar specialistų išvadų perrašinėjimu į sprendimo tekstą; detaliau ir išsamiau paaiškinti bausmių ar baudžiamojo (auklėjamojo) poveikio priemonių dydžio, taip pat atlygintinos žalos dydžio apskaičiavimą ir pan., prireikus, pasitelkiant lenteles, grafikus ir pan.;
- patikslinti Standartų 3.2 papunktį, atsisakant nuostatos, kad „Teismo nustatytos faktinės aplinkybės nurodomos atskiroje sprendimo dalyje, chronologine seka <...>“,

kadangi teismai šio reikalavimo beveik nesilaiko, o faktinės aplinkybės yra nurodomos gana skirtingai;

- rekomenduoti visiems teismams užtikrinti bent vieno (o esant finansinėms galimybėms ir daugiau) lietuvių kalbos specialisto paslaugų teikimą teisme (Teismų įstatymo 107 straipsnio 1 dalis), nes teismų, kuriuose dirba tokie specialistai, procesinių sprendimų kalbos kokybė yra nepalyginamai aukštesnė, nei teismų, kuriuose jų nėra.

III. EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ GEROSIOS PRAKTIKOS LYGINAMOJI ANALIZĖ

Atsižvelgiant į turimą informaciją, kai kurių valstybių iniciatyvų teismų veiklos kokybės srityje pripažinimą Europoje, aukštą pasitikėjimo teismais lygį ar panašumus su Lietuva, analizei buvo pasirinkta Suomijos, Olandijos bei Vengrijos patirtis (pilna šių valstybių patirties analizė pateikta Priede Nr. 1).

1. Suomija

Suomijos patirtis šios analizės kontekste yra susijusi su 1999 m. pradėtu Teismų veiklos kokybės projektu Rovaniemo apeliacinio teismo veiklos teritorijoje (toliau – Kokybės projektas). Kokybės projekto įgyvendinimui vadovauja Kokybės vystymo komitetas, kurio sudėtis keičiasi kas tris metus. Kokybės vystymo komitetas rengia oficialų kokybės vystymo planą 3 metams, kuriame nurodomos kokybės vystymo sritys ar temos, taip pat reikiami mokymai. Paprastai yra sudaromos keturios Kokybės darbo grupės dirbti su temomis ir sritimis, numatytomis Kokybės vystymo plane. Kokybės vystymo planas kiekvienais metais yra atnaujinamas. Paprastai vieneriems metams yra numatomos keturios kokybės temos, kurios gali apimti tiek procedūrų, tiek sprendimų kokybę.

Kiekvieną rudenį yra rengiama kokybės konferencija, kurioje dalyvauja teisėjai, teisėjų padėjėjai, suinteresuotų institucijų atstovai. Prieš konferenciją darbo grupių ataskaitos yra išplatintos visiems konferencijos dalyviams. Konferencijos metu darbo grupių ataskaitas pristato darbo grupių pirmininkai. Po to vyksta diskusijos ir, atsižvelgiant į darbo grupių pasiūlymus, naujų kokybės rodiklių bei tikslų aptarimas bei nustatymas. Kitų metų kokybės rodikliai ir tikslai įtraukiami į metinę kokybės ataskaitą. Kokybės rodiklių ir tikslų sąrašą tvirtina Rovaniemo apeliacinio teismo pirmininkas kartu su apylinkių teismų pirmininkais. Konferencijos metu taip pat aptariamos kitų metų kokybės temos, su kuriomis vėliau dirba darbo grupės.

Realus kokybės vystymo darbas didele dalimi yra paremtas diskusijomis tarp teisėjų ir kitu teismo personalo atstovų, taip pat tarp teismų atstovų ir kitų teisingumo vykdymo kokybe suinteresuotų institucijų.

Vienas iš pagrindinių Kokybės projekto rezultatų yra kokybės rodikliai (toliau – ir Kokybės rodikliai; angl. – *Quality Benchmarks*) bylų nagrinėjimui Rovaniemo apeliacinio

teismo veiklos teritorijoje. Teismų veiklos vertinimas pagal kokybės rodiklius yra labiau siejamas su informacijos, reikalingos kokybei tobulinti ir vidinėms diskusijoms teismų sistemoje organizuoti, surinkimu. Kokybės rodikliai nėra individualios teisėjų veiklos priežiūros mechanizmas, bet priemonė skatinti ir užtikrinti teisėjų tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo su kitais suinteresuotais asmenimis kultūrą. Iš viso yra šešios Kokybės rodiklių sritys: procesas, sprendimas, elgesys su šalimis ir visuomene, proceso spartumas, teisėjo kompetencija ir profesionalumas, bylų nagrinėjimo organizavimas ir valdymas. Šiose srityse iš viso yra 40 kokybės kriterijų. Kokybės rodiklių kriterijai buvo pasirinkti tokiu būdu, kad apimtų kiek įmanoma platesnę teismo veiklos sritį, turinčią reikšmės proceso ir sprendimo kokybei.

Teismų sprendimams taikomi šie kokybės kriterijai: *1) teismo sprendimai yra teisingi ir teisėti; 2) teismo sprendimo motyvai įtikino bylos šalis, teisės profesionalus ir teisės mokslininkus, kad teismo sprendimas yra teisingas ir teisėtas; 3) teismo sprendimo motyvai yra skaidrūs; 4) teismo sprendimo motyvai yra išsamūs ir sistemingi; 5) teismo sprendimo motyvai yra suprantami; 6) teismo sprendimas turi aiškią struktūrą ir yra lingvistiškai korektiškas, tinkamai atspausdintas; 7) teismo sprendimo paskelbimas buvo suprantamas.*

Teismo sprendimo atitiktis atitinkamam kriterijui vertinama balais nuo 0 (sprendimas neatitinka kriterijaus) iki 5 (pavyzdingas kriterijaus laikymasis). Rengiant Kokybės rodiklius buvo numatyta, kad vertinimas turėtų būti atliekamas kas 3–5 metus, taip pat nebūtinai pagal visus Kokybės rodiklius. Tačiau patys Kokybės rodikliai gali būti nuolat naudojami kaip gairės tobulėjimui. Tuo tarpu tarp teismo sprendimų kokybės kriterijų vertinimo būdų pagrindiniu yra teisėjų savęs vertinimas, kuris leidžia teisėjams patiems atsigręžti į savo darbą ir tobulėti. Be to, gali būti vykdomos ir išsamios apklausos, kurių respondentais turėtų būti advokatai, prokurorai ir bylos šalys.

2. Olandija

Olandijos teisėjų taryba sukūrė bendrą kokybės vadybos sistemą „Rechtspraak“ (toliau – ir KVS), kuri apima visą valstybę ir susideda iš kelių elementų, leidžiančių įvertinti teismų sistemą tiek organizaciniu, tiek profesiniu aspektu. Jos apimtyje vertinami ir patys teisėjai, ir teismai. Olandijos KVS pagrindu surinkta informacija naudojasi teismų valdybos ir Teisėjų taryba, kad palaikyti ir gerinti teismų veiklos kokybę. Kita vertus, ši informacija nėra naudojama sistemingam ir individualiam teisėjų vertinimui. Olandijos KVS pagrindą sudaro kokybės reglamentai ir teismų veiklos matavimo sistema. Kiekvienas teismas ir kiekvienas teismo padalinys turi atskirą kokybės reglamentų rinkinį. Ekspertai, nagrinėję Olandijos KVS,

ją vertina nevienareikšmiškai, nes ji pavirto priemone, veikiančia iš viršaus į apačią, t. y. naudojama vien tik vadybos informacijai surinkti ir tokiu būdu tapo vadybos priemone.

Be to, Olandijos teisėjų taryba yra patvirtinusi penkis nacionalinius teismų kokybės standartus: nuolatinis mokymasis, apmąstymas (angl. *reflection*), aiškūs ir suprantami sprendimai, greitis ir bylų nagrinėjimo tempas, taip pat yra nustatytas procentas bylų, kurias turi išnagrinėti trijų teisėjų kolegija.

Pastebėtina, Olandijos teisėjų taryba ne vieną kartą bandė modernizuoti teisinių tekstų rašymą. Geriausiai žinomas bandymas yra „PROMIS“, kuris taikomas nuosprendžiams baudžiamosiose bylose. PROMIS siekiama, kad baudžiamosios bylos dalyviai ir visuomenė geriau suprastų teismo sprendimo argumentus dėl įrodymų vertinimo ir paskirtų bausmių. Teigiama, kad PROMIS leidžia baudžiamųjų bylų teisėjui pateikti aiškesnius ir detalesnius priimto sprendimo motyvus. Teisėjas turi nurodyti, kodėl jis pasirinko tam tikrą bausmės rūšį ir kaip jis nustatė bausmės dydį. Pagrindinė PROMIS idėja yra pateikti detalius argumentus, kai jų reikia, o kitais atvejais apsiriboti tik glaustais. Pasak Olandijos teismų sistemą analizavusių ekspertų, PROMIS pagerino teismų sprendimų kokybę, nes byloje dalyvaujantys asmenys labai gerai vertina teismų argumentus dėl įrodymų vertinimo.

Olandijoje kokybiškas teismo sprendimas suprantamas kaip teisiškai išsamus, lengvai skaitomas, aiškus ir nuoseklus, materialiai ir procesiškai tikslus, o visa tai kartu turi lemti sprendimo priimtinumą. Sprendimo kokybę apibrėžiama 7 kokybės elementais: 1) *tinkamu neginčijamų faktinių aplinkybių nustatymu*; 2) *įrodymais ir informacijos surinkimu*; 3) *parengiamojo posėdžio (ne)paskyrimu*; 4) *teisiniu vertinimu*; 5) *motyvais ir galutiniu sprendimu*; 6) *sprendimo išdėstymu ir turiniu*; 7) *bendru (galutiniu) įvertinimu*.

Pabrėžtina, jog Olandijoje nėra bendrai priimtų ir viską apimančių teismų sprendimų kokybės standartų. Kita vertus, sprendimų kokybei gerinti skiriamas didelis dėmesys plačiai taikant kolegišką vertinimą (angl. *peer review*), tačiau ši sistema nėra vieninga, struktūrizuota ir apimanti visą valstybę. Olandijoje itin akcentuojama, kad teisėjai privalo kalbėtis apie kokybę, teikti ir gauti grįžtamąjį ryšį: teisėjų nepriklausomumas nereiškia neatskaitingumo. Kolegiškas vertinimas gali pasireikšti sprendimų aptarimu grupėje, kito teisėjo tame pačiame ar kitame teisme sprendimų skaitymu. Antai, Noord-Holland teismo teisėjas administracinių bylų komandos vadovas perskaito visus sprendimus, kurie buvo panaikinti apeliacine tvarka, ir, prireikus, vėliau aptaria juos su teisėjais jų metinės veiklos vertinimo metu. Nacionaliniu mastu Olandijoje yra patvirtintas standartas, kad teisėjas kiekvienais metais turi dalyvauti kolegiško dalijimosi patirtimi renginyje (angl. *peer-to-peer coaching*) arba leisti kolegai teisėjui

perskaityti 12 savo priimtų sprendimų. Kolegiškas kito teisėjo sprendimų skaitymas paprastai vyksta pirmosios instancijos teismuose, nes aukštesniuose teismuose bylas ir taip nagrinėja teisėjų kolegija. Kolegiško vertinimo metu surinkta informacija nėra viešai skelbiama.

Be to, Olandijoje kas trejus metus atliekamo plataus spektro apklausos metu, įvairių asmenų grupių (pvz., teisės profesionalų, bylininkų), be kita ko, yra klausama jų nuomonės apie teisėjų kompetenciją, teismų sprendimų suprantamumą. Teismų sprendimų kokybe taip pat rūpinasi teismo komandų vadovai, kurie prižiūri atitinkamų kokybės rodiklių laikymąsi, dalyvauja kolegiško vertinimo procedūrose arba prisideda prie jų organizavimo, atlieka metinį teisėjų veiklos vertinimą, kurio metu gali būti aptarta teisėjo priimamų sprendimų kokybė. Olandijos teismai taip pat organizuoja „veidrodžio“ susitikimus, kuriuose, prižiūrint nepriklausomam moderatoriui, teisininkai ar bylos dalyviai gali išsakyti savo nuomonę apie teismo veiklą. Šiuose susitikimuose teisėjai yra tik pasyvūs stebėtojai.

Olandijos teisėjų bendruomenė savo iniciatyva parengė profesinius standartus tam tikrų bylų kategorijose, kurie (kiek tai susiję su teismų sprendimų kokybės turiniu) gali būti skirtingi. Šie standartai nėra privalomi ir yra skirti vidiniam naudojimui. Patys teisėjai gali apsispręsti, ar vadovautis šiais standartais; jie nėra vadybos ar darbo organizavimo priemonė; juose skiriamas tam tikras dėmesys ir teismų sprendimų kokybei. Pavyzdžiui, profesiniu standartu baudžiamosiose bylose laikomas motyvuoto ir suprantamo sprendimo priėmimas atsižvelgiant į bylos aplinkybes. Tiesa, šis standartas nėra išsamiai aprašytas ir jį iš esmės sudaro kelios visiems žinomos tiesos ar pakankamai abstraktūs teiginiai.

3. Vengrija

Vengrijoje teismų sprendimų kokybės vertinimas iš esmės yra pačių teismų reikalas. Vienas iš tradicinių būdų kaip gali būti vertinama teismų sprendimų kokybė yra apeliacinis procesas, tačiau šios instancijos teismas retai kada pasisako išimtinai tik dėl teismo sprendimo pagrindimo kokybės. Pažymėtina, kad sprendimų argumentavimo kokybei Vengrijoje skiriamas dėmesys individualaus teisėjų vertinimo metu. Teisėjai Vengrijoje yra vertinami trečiais, šeštais savo darbo metais, o po to – kas aštuonerius metus. Šio proceso metu, be kita ko, vertinamas teisėjo priimtų sprendimų pagrindimo (argumentavimo) įtikinamumas, išanalizuojamas tam tikras skaičius neapskustų teisėjo sprendimų, gaunama aukštesnio teismo skyriaus, kuris nagrinėja apeliacijas dėl atitinkamo teisėjo sprendimų, nuomonė ir kt. Aukštesnio teismo skyriaus nuomonėje paprastai yra pateikiama pozicija apie teisėjo rašymo ir argumentavimo stilių. Ekspertai, nagrinėję Vengrijos teisėjų vertinimo sistemą, atkreipė dėmesį, kad kokybė Vengrijoje iš esmės reiškia tai, ką kokybišku laiko aukštesnis teismas. Ši

teisėjų vertinimo sistema nepateikia metodologinių gairių, ką reiškia vienas ar kitas vertinimo kriterijus.

Atsižvelgiant į tai, Vengrijos Aukščiausiasis Teismas (*Curia*) 2014 metais ėmėsi iniciatyvos parengti ir patvirtinti teismo sprendimų rengimo stiliaus gaires (toliau – ir Gairės), kurios apėmė aiškia sprendimų struktūrą, taip pat identifikavo penkias kokybės gerinimo ir unifikavimo sritis: 1) *gramatiką*; 2) *stilių*; 3) *pasiūlymus suvienodinti tam tikrų žodžių rašymą (citas, mato vienetai, datos ir pan.)*; 4) *pasiūlymus suvienodinti sprendimų struktūrą (pastovūs ir kintami struktūros elementai, elementų eiliškumas ir pan.)*; 5) *pasiūlymus argumentavimo turiniui (esmei)*. Tiesa, vėliau pastarosios 5 srities buvo atsisakyta, nes joje teisėjų pasirinkimo laisvė yra didžiausia.

Trumpai apibendrinant Suomijos, Olandijos ir Vengrijos patirtį galima atkreipti dėmesį į šiuos aspektus, kurie gali būti ir pavyzdžiu tobulinant Lietuvos teismų veiklos kokybės stebėjimo (monitoringo) sistemą ir teismų sprendimų kokybės standartus:

- Olandijoje ir Suomijoje teismų sprendimų kokybės gerinimo ir stebėsenos priemonės daugiausiai remiasi ne privalomais nurodymais teisėjams ar oficialia jų veiklos priežiūra ar patikrinimais, bet savanoriškumu grįstomis diskusijomis, teisėjų sąmoningumo kėlimu, skatinimu įsitraukti ir dalyvauti įvairiuose projektuose, mokymuose;
- Lietuvos Standartai yra unikalūs tuo aspektu, kad jie apima visą valstybę (pvz., skirtingai nei Suomijoje), visas bylų kategorijas (skirtingai nei Olandijoje), visas teismų instancijas (pvz., skirtingai nei Vengrijoje). Kita vertus, skirtingai nei Suomijoje ar Olandijoje, Standartai Lietuvoje (bent jau oficialiai) nėra platesnio kokybės gerinimo ar kokybės vadybos sistemos dalimi;
- Lietuvos Standartams neabejotiną poveikį turėjo Kokybės rodikliai, taikomi Suomijoje, nes beveik visos minėtų rodiklių nuostatos yra pakartotos Lietuvos Standartuose;
- Lietuvos Standartai yra išskirtiniai savo išsamumu, nes jie yra žymiai detalesni nei Suomijoje. Tai leidžia Lietuvoje išvengti problemos, su kuria susiduria Olandija, kurioje nėra vieningos nuomonės, koks sprendimas turi būti laikomas kokybišku. Kita vertus, Vengrijoje (skirtingai nei Lietuvoje) didelis dėmesys buvo skirtas sprendimų gramatikai, kalbos vartosenai;
- Vengrijoje ir Olandijoje viena iš teismų sprendimų kokybės gerinimo priemonių yra teismų sprendimų šablonai.

IV. PAVYZDINĖ KONCEPCIJA DĖL TEISMŲ PROCESINIŲ SPRENDIMŲ KOKYBĖS STANDARTŲ TAIKymo STEBĖSENOS (MONITORINGO)

Įvertinus atliktos kiekybinės ir kokybinės apklausos, teismų sprendimų kokybės analizės rezultatus, taip pat išnagrinėtą užsienio valstybių patirtį ir visą tyrimą atlikusių ekspertų nuomonę, Teisėjų tarybos Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų (toliau – Standartai) stebėsenos (monitoringo) sistemą galėtų sudaryti du, vienas kitą papildantys pagrindiniai būdai – tai:

I. teismų sprendimų kokybės ekspertinė analizė (su vėlesniais teisėju ir (ar) teisėju padėjėju mokymais arba be tokių mokymų), ir

II. teisėjų, teisėju padėjėjų ir kitų teismų sistemos darbuotojų mokymai.

Standartų stebėsenos (monitoringo) sistemą taip pat gali papildyti keli fakultatyviniai būdai: a) teismų sprendimų kokybės vertinimas, kurį atlieka kitas teisėjas; ir b) teisėjų, teisėju padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų (taip pat prokurorų, advokatų, teisininkų ir kitų suinteresuotų asmenų) kiekybinės ir kokybinės apklausos įvairiais Standartų taikymo aspektais.

Pažymėtina, kad siūlomi stebėsenos (monitoringo) būdai gali būti derinami ir vykdomi tuo pačiu metu (ypač tuo atveju, kai planuojama skelbti konkursą išorinei teismų sprendimų kokybės ekspertinei analizei, nes tokiu atveju į konkurso sąlygas galima įtraukti ir tikslinius mokymus, ir apklausą, ir pan.).

Pakankamai “jautrus” (etiniais, dalykiniais, gebėjimų ir pan. aspektais) yra stebėsenos (monitoringo) būdas – teismų sprendimų kokybės vertinimas, kurį atlieka kitas teisėjas. Siūlytina šį būdą pradėti taikyti itin ribota apimtimi, pilotinio projekto (eksperimento) pagrindu, t. y. visų pirma, atrinkus ir papildomai parengus savanorius – patyrusius aukštesnių teismų teisėjus, kurie būtų kitų teisėjų sprendimų kokybės vertintojais; antra, taip pat atrinkus savanorius teisėjus, kurie sutiktų, kad jų sprendimų kokybė būtų įvertinama (ir aptariama) šiuo būdu.

I. Teismo sprendimų kokybės ekspertinė analizė

1.1. **Teismų sprendimų kokybės ekspertinė analizė, kaip laikomasi Teisėjų tarybos Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų** (toliau – analizė), gali būti **bendra** (kai vertinimui pasirenkami visų kategorijų bylų galutiniai (baigiamieji) sprendimai) ir **speciali** (kai vertinimui pasirenkami tam tikra pagal objektyvų kriterijų išskirta

bylų grupės teismų sprendimai, pvz., Vilniaus apygardos apylinkių teismų bylų sprendimai, arba tam tikrų bylų kategorijų, pvz., šeimos, bankroto, vagysčių, lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų ir panašiai, bylų sprendimai).

1.2. Analizei gali būti pasirenkami civilinių, baudžiamųjų, administracinių nusižengimų ir (ar) administracinių bylų sprendimai.

1.3. Analizei bylų sprendimai gali būti pasirenkami remiantis teritoriniu kriterijumi – pagal apygardas, taip pat pagal bylos nagrinėjimo teisme instancijas – I instancija (apylinkės arba apygardos teismai), apeliacinė instancija (apygardos teismai arba Lietuvos apeliacinis teismas) ir kasacinė instancija (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas). Analizės metu teismų sprendimai privalomai identifikuojami pagal **teritorinį kriterijų** (tai būtina tam, kad vėliau analizės rezultatų pagrindu galima būtų vykdyti tikslingus mokymus).

1.4. Analizei pasirenkamų teismų sprendimų **skaičius** nustatomas remiantis mokslo patvirtintais kriterijais, nusakančiais tyrimų ir jų rezultatų patikimumą. Teismų sprendimų skaičius bendros analizės atveju turėtų būti pakankamai didelis (pvz., ne mažiau 200 sprendimų vienos kategorijos bylų analizei arba ne mažiau kaip 20 sprendimų vieno teisėjo bylų analizei ir pan.), o specialios analizės – priklausomas nuo analizei pasirinktos konkrečios bylos kategorijos. Bylų skaičius suderinamas prieš atliekant analizę.

1.5. Teismų sprendimų kokybės bendra analizė turėtų būti **sisteminė** ir vykdoma **ne rečiau kaip kartą per 3-5 metų laikotarpį**. Konkretus laikotarpis turėtų priklausyti nuo analizės rezultatų, nuo to, ar po ekspertinės analizės bus vykdomi mokymai, taip pat, finansinių resursų ir pan. Tuo tarpu teismų sprendimų speciali analizė gali būti vykdoma **ad hoc pagrindu** (iškilus poreikiui dėl konkrečios bylų kategorijos sprendimų analizės ir vertinimo).

1.6. Teismų sprendimų kokybės bendra ir speciali analizė atliekama pagal **iš anksto parengtą ir suderintą** su Teisėjų taryba ir (ar) Nacionaline teismų administracija (priklausomai nuo analizės organizavimą įgyvendinančio subjekto) arba konkretaus (-čių) teismo (-ų) administracija (jei analizė atliekama teismo (-ų) užsakymu) **metodologine matrica**, kuri būtų pagrįsta atskirų Standartuose nustatytų kriterijų laikymosi teismų sprendimuose kokybės ekspertiniu įvertinimu 5 arba 10 balų sistemoje. Toks įvertinimas taip pat gali atskirai išskirti stiprius, silpnus (ar net klaidingus) teismų sprendimų kokybės aspektus. Metodologinė matrica gali apimti tiek visų Standartuose numatytų reikalavimų, tiek ir jų dalies ar net tik vieno reikalavimo laikymosi ekspertinį įvertinimą (pagal inicijuotos analizės tikslus).

1.7. Teismų sprendimų kokybės bendrą ir specialią analizę atlikti turėtų **ekspertai**, kuriais gali būti kiekvienas savo srityje didelę patirtį turintys **praktikai** (pvz., teisėjai, lietuvių kalbos

specialistai ir pan.) ir **teoretikai** (teisės, lietuvių kalbos ir pan. mokslo atstovai). Rekomenduotina, kad teismų sprendimų kokybės bendrą analizę atliktų **ekspertų grupė**, kurioje galėtų būti tiek ekspertų-praktikų, tiek ekspertų-teoretikų, taip pat įvairių sričių (teisės, kalbos ir pan.) atstovų. Tuo tarpu teismų sprendimų kokybės specialiai analizei būtina parinkti tokius ekspertus, kurie atitiktų papildomus kvalifikacinius reikalavimus atsižvelgiant į sprendimų analizei pasirinktos bylų kategorijos ypatumus. Kvalifikaciniai reikalavimai ekspertams, tarp kurių galėtų būti išsilavinimas, tam tikro darbo (pvz., baudžiamoji teisė, administracinis procesas, lietuvių kalba ir pan.) sritis, patirtis ir stažas, mokslo laipsnis ir pan., turėtų būti žinomi iš anksto.

1.8. Ekspertų grupės gali būti **suformuojamos**: a) administraciniu būdu vien tik iš teisėjų ir teismų sistemos bei ją aptarnaujančių institucijų darbuotojų; b) administraciniu būdu sudarant mišrią grupę iš teisėjų, teismų sistemos bei ją aptarnaujančių institucijų darbuotojų, taip pat kitų pakviestų ekspertų, nepriklausančių teismų sistemai (pvz., mokslininkų, prokurorų, advokatų, antstolių, lietuvių kalbos specialistų ir kt.); ir c) konkurso būdu – iš ekspertų, nepriklausančių teismų sistemai (pvz., mokslininkų). Bet kuriuo grupės formavimo būdu būtina užtikrinti **ekspertų nepriklausomumą, nešališkumą ir objektyvumą**. Ekspertai, atliksiantys teismų sprendimų kokybės analizę, turėtų pasirašyti sąžiningumo deklaraciją. Konkurso būdu formuojamai grupei viena iš konkurso sąlygų turėtų būti numatytas reikalavimas po ekspertinės analizės taip pat surengti tam tikrą skaičių **tikslinių mokymų**, kuriuose dalyvautų nustatytas skaičius teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų sistemos darbuotojų, taip pat (prireikus) **bendru teisėjų ir prokurorų tikslinių mokymų**.

1.9. Siekiant užtikrinti ekspertinės analizės **objektyvumą**, kiekvieną teismo sprendimą įvertinti turėtų ne mažiau negu du ekspertai, kurių parinkimui taip pat gali būti nustatomi papildomi reikalavimai (pvz., vienas ekspertas – teisės praktikas, kitas – teisės mokslininkas). Galutinį įvertinimą sudaro abiejų ekspertų įvertinimo vidurkis. Tuo atveju, jei ekspertų galutinis įvertinimas skiriasi 2 arba 3 balais (5 arba 10 balų vertinimo sistemoje), papildomą įvertinimą turėtų pateikti trečias ekspertas. Šiuo atveju galutinį įvertinimą sudaro visų trijų ekspertų įvertinimų vidurkis.

1.10. Teismų sprendimų kokybės atitikimo Teisėjų tarybos Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartams ekspertinės analizės **rezultatai, pagrindinės išvados ir pasiūlymai turėtų būti pristatomi Teisėjų tarybai**, o jei ekspertinė analizė atlikta teismo (-ų) iniciatyva, – šio (-ių) teismo (-ų) vadovybei ir, vadovybės sprendimu, Teisėjų tarybai.

1.11. Rekomenduotina, kad po kiekvienos analizės būtų vykdomi **tiksliniai teisėjų ir (ar) teisėjų padėjėjų mokymai**. Pageidautina, kad tokiuose mokymuose turėtų galimybę dalyvauti didžioji dalis teisėjų ir jų padėjėjų, kurių teismų sprendimai buvo vertinami analizės metu. Tokių mokymų programa (turinio, apimties, besimokančiųjų grupės ir pan.) turėtų būti sudaroma atsižvelgiant į analizės rezultatus (ypač tuos, kurie parodo teismų sprendimų silpnus ar net klaidingus aspektus). Mokymų metu prioritetas turėtų būti teikiamas individualių ir grupinių **praktinių užduočių atlikimui**, todėl mokymų grupėje neturėtų būti daugiau kaip 25 dalyvaujantys teisėjai, teisėjų padėjėjai ir (ar) kiti teismų sistemos darbuotojai.

II. Teisėju, teisėjų padėjėju ir kitų teismų sistemos darbuotoju mokymai

2.1. Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų mokymų programos gali būti **bendro pobūdžio (nuolatinės) ir tikslinės (vykdomos *ad hoc*, po atlikto teismų sprendimų ekspertinės analizės)**, taip pat **kompleksinės (skirtos keliems skirtingiems teismų sprendimų kokybės aspektams, pvz., motyvavimui ir teisinės kalbos kultūrai) ir paprastos (skirtos vienam teismų sprendimų kokybės aspektui, pvz., teisinės kalbos kultūrai)**. Tokių mokymų programų trukmė gali būti nuo **4 iki 8 akademinį valandų**, o patys mokymai galėtų vykti tiek **centralizuotai**, tiek pagal teismų individualų poreikį.

2.2. **Bendri (teoriniai ir praktiniai)** Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo mokymai turėtų būti orientuoti tik į **naujai paskirtus** teisėjus ir **naujai priimtus dirbti** teisėjų padėjėjus ir kitus teismų sistemos darbuotojus. Šio tipo mokymo programos turėtų būti atnaujinamos atsižvelgiant į naujai atliktų teismų sprendimų kokybės ekspertinės analizės rezultatus, išvadas ir pasiūlymus.

2.3. **Tiksliniai (praktiniai)** Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo mokymai turėtų būti grindžiami teismų sprendimų ekspertinės analizės rezultatais (ypač tais, kurie parodo teismų sprendimų silpnus ar net klaidingus aspektus). Mokymų metu prioritetas turėtų būti teikiamas individualių ir grupinių **praktinių užduočių atlikimui**, todėl mokymų grupėje neturėtų būti daugiau kaip 25 dalyvaujantys teisėjai, teisėjų padėjėjai ir kiti teismų sistemos darbuotojai.

2.4. Bendrų (teorinių ir praktinių) ir tikslinių (praktinių) Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo mokymų programose turėtų **atsispindėti atliktų teismų sprendimų analizių rezultatai** (ypač tie, kurie parodo teismų sprendimų silpnus ar net klaidingus aspektus).

2.5. Tikslinius (praktinius) Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų mokymus vykdyti turėtų **tie patys ekspertai, kurie atliko teismų sprendimų kokybės ekspertinę analizę.**

III. Teismų sprendimų kokybės vertinimas, kurį atlieka kitas teisėjas

3.1. Teismų sprendimų kokybės vertinimui, kurį atlieka kitas teisėjas, būtina teisėjų, kurie atliktų tokį vertinimą, **atranka**, tarp kurios kriterijų, *inter alia*, turėtų būti numatyti tokie reikalavimai: teisėjo darbo stažas, autoritetas teisėjų tarpe, tam tikri pedagoginiai gebėjimai (pvz., mokymų teisėjams vedimas, dėstymas aukštosiose mokyklose ir pan.) ir t. t. Be to, būtinas **teisėjo savanoriškas sutikimas** tapti kitų teisėjų sprendimų kokybės vertintoju. Teisėjų, kurie būtų kitų teisėjų sprendimų kokybės vertintojais, **kandidatūrų atranką ir tokių teisėjų sąrašo sudarymą** turėtų atlikti **Teisėjų taryba**.

Pastaba: siekiant paskatinti teisėjus dalyvauti tokioje veikloje, galima būtų mažinti jų darbo krūvį nagrinėjant bylas.

3.2. Teisėjų, kurie yra įtraukti į kitų teisėjų sprendimų kokybės vertintojų sąrašą, pageidavimu jiems gali būti organizuojami **specialūs mokymai (kursai)**.

3.3. Teisėjas, kuris yra įtrauktas į kitų teisėjų sprendimų kokybės vertintojų sąrašą, turi teisę bet kuriuo metu **atšaukti savo sutikimą**, atsisakyti vertinti konkretaus teisėjo sprendimų kokybę.

3.4. Teisėjai, **kurie sutinka**, kad jų sprendimų kokybę įvertintų kitas teisėjas, turėtų apie tai **pranešti Nacionalinei teismų administracijai**. Toks teisėjas **turi teisę**: bet kuriuo metu atšaukti savo sutikimą, pasirinkti iš Teisėjų tarybos patvirtinto sąrašo konkretų vertintoją arba nesutikti su siūlomu vertintoju, taip pat savo nuožiūra pateikti sprendimus, kurių kokybę vertins vertintojas.

3.5. Konkretus vertintojas turi būti parenkamas taip, kad toks vertinimas ateityje nesukeltų proceso įstatymuose numatytų nešališkumo reikalavimų pažeidimo (pvz., pageidautina, kad vertintojas ir vertinamasis būtų iš skirtingų teismų sistemų (bendrosios ir administracinės), skirtingų apygardų ir pan.). Teismų sprendimų kokybės vertinimo, kurį atliko kitas teisėjas, rezultatų, išvadų ir pasiūlymų aptarimas yra **neviešas**.

3.6. Teisėjai, kurie yra atliko kitų teisėjų sprendimų kokybės vertinimą, praėjus tam tikram laikotarpiui (pvz., 2–3 metams) turėtų pateikti Teisėjų tarybai (arba pagal kompetenciją

Nacionalinei teismų administracijai) **apibendrintą (nuasmenintą) ataskaitą** apie atliktus kitų teisėjų sprendimų kokybės vertinimo rezultatus, išvadas ir pasiūlymus.

IV. Teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų (taip pat prokurorų, advokatų, teisininkų ir kitų suinteresuotų asmenų) kiekybinės ir kokybinės apklausos įvairiais Standartų taikymo aspektais

4.1. Įvairias teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų **kiekybines ir kokybines apklausas** Standartų taikymo aspektais gali atlikti Teisėjų tarybos sudaryta darbo grupė, Teisėjų tarybos pavedimu Nacionalinė teismų administracija arba konkurso būdu parinktas vykdytojas.

4.2. Teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų apklausos Standartų taikymo aspektais pagal **apklausiamųjų ratą** gali būti visuotinės ir grupinės (apklausos grupę išskiriant pagal įvairius kriterijus); pagal **apklausos apimtį** – apimančios visus Standartų taikymo aspektus arba tik jų dalį; pagal **apklausos pobūdį** – nuolatinės (vykdomos pagal tą patį klausimyną tam tikrais laikotarpiais (pvz., kas 3–5 metai) ir specialios (vykdomos iškilus poreikiui pagal specialiai sudarytą klausimyną).

4.3. Specialios prokurorų, advokatų, teisininkų ir kitų suinteresuotų asmenų apklausos Standartų taikymo aspektais gali būti vykdomos **iškilus poreikiui**. Jas organizuoja Nacionalinė teismų administracija savo iniciatyva, taip pat Teisėjų Tarybos pavedimu. Prokurorų, advokatų, teisininkų ir kitų suinteresuotų asmenų, kurie turi savo institucijas, apklausos ir jų klausimynai turi būti **iš anksto suderinami su šiomis institucijomis** (pvz., Generaline prokuratūra, Lietuvos advokatų taryba ir pan.).

4.4. Visų Teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų apklausų Standartų taikymo aspektais **klausimynai** turi būti **derinami su Nacionaline teismų administracija (o esant reikalui – Teisėjų taryba)**.

4.5. Visų Teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų apklausų Standartų taikymo aspektais rezultatai, išvados ir pasiūlymai **pateikiami Teisėjų tarybai**.

V. REKOMENDACIJOS DĖL TEISMO PROCESINIŲ SPRENDIMŲ KOKYBĖS STANDARTŲ TAIKymo IR JŲ TOBULINIMO

Eil. Nr.	Rekomendacija ir jos pagrindimas, pokyčio (rezultato) vertinimo kriterijus (matavimo) vienetai	Vertinimo kriterijų reikšmės			Įgyvendinanti institucija
		2020 metų	2021 metų	2022 metų	
1.	Tikslas – užtikrinti efektyvų Standartų taikymą nagrinėjamosiose visų kategorijų bylose ir skatinti teisėjus, teisėjų padėjėjus jais remtis, rengiant galutinius teismo procesinius sprendimus.				
	Teisėjų, teisėjo padėjėjų, kurie žino apie Standartų turinį ir naudojami žiniomis apie Standartų taikymo „gerąją praktiką“, dalis (procentais).	80%	85%	90%	Nacionalinė teismų administracija, Teismų pirmininkai
1.1.	Rekomendacija – išlaikyti Standartų, taikomų surašant tik galutinius teismo aktus visų kategorijų bylose, rekomendacinį pobūdį („soft law“)				Teisėjų taryba
	Standartai ir ateityje turėtų išlikti rekomendacinio pobūdžio aktu. Apsispręsti ir aiškiai numatyti, ar Standartai yra taikomi ir negalutiniams teismo procesiniams sprendimams (nutartims, įsakymams ir pan.).				
1.2.	Rekomendacija – užtikrinti, kad paskirti teisėjai, į pareigas priimti teisėjų padėjėjai ir jau dirbantys teisėjai ir teisėjų padėjėjai efektyviai taikytų Standartus, taip pat kad jau dirbantiems teisėjams ir teisėjų padėjėjams būtų perduodamos taikymo „gerosios praktikos“ žinios atskirų kategorijų bylose: civilinėse, baudžiamosiose, administracinių nusižengimų ir administracinėse.				
1.2.1.	Įtraukti į teisėjų pagrindinio privalomo įvadinio mokymo programą 4 val. kursą „Pasitikėjimas teismų sistema ir teismo sprendimų kokybės standartai“	1	-	-	Nacionalinė teismų administracija, Teisėjų taryba
1.2.2.	Teisėjai, kurie dalyvavo teisėjų privalomo įvadinio mokymo programoje, dalis (procentais)	100%	100%	100%	Teismų pirmininkai

1.2.3.	Įtraukti į teisėjų papildomo mokymo programą specializuotus kursus „Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas baudžiamosiose bylose“ (8 val.); „Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas civilinėse bylose“ (8 val.); „Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas administracinėse bylose“ (8 val.); „Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas administracinių nusižengimų bylose“ (8 val.).	3	-	-	Nacionalinė teismų administracija, Teisėjų taryba
1.2.4.	Teisėjai, kurie dalyvavo teisėjų papildomuosiuose mokymuose (kvalifikacijos kėlime) dėl Standartų taikymo atskirų kategorijų bylose (civilinėse, baudžiamosiose, administracinių nusižengimų, administracinėse), dalis (procentais).	80%	85%	90%	Teismų pirmininkai
1.2.5.	Organizuoti teisėjų padėjėjų mokymo programą specializuotus kursus „Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas baudžiamosiose bylose“ (8 val.); „Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas civilinėse bylose“ (8 val.); „Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas administracinėse bylose“ (8 val.); „Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas administracinių nusižengimų bylose“ (8 val.).				Nacionalinė teismų administracija
1.2.6.	Teisėjų padėjėjai, kurie dalyvavo teisėjų padėjėjų mokymuose dėl Standartų taikymo atskirų kategorijų bylose (civilinėse, baudžiamosiose, administracinių nusižengimų, administracinėse) dalis (procentais).	80%	85%	90%	Teismų pirmininkai
1.2.7.	Įtraukti į teisėjų ir teisėjų padėjėjų mokymo programas kompiuterinio raštingumo atnaujinimo (tobulinimo) kursus.	1	1	1	Nacionalinė teismų administracija, Teisėjų taryba
1.3.	Rekomendacija – užtikrinti Standartų žinomumą visuomenėje ir skatinti teisininkų profesinę bendruomenę dalyvauti teismo sprendimų kokybės puoselėjimo procesuose.				

1.3.1.	Nacionalinės teismų administracijos kartu su Teisėjų taryba bei teismais inicijuotų ir surengtų viešųjų diskusijų su prokuratūra, advokatūra, teisininkų akademinė bendruomene aktualiais teismų sprendimų kokybės klausimais, skaičius.	1	1	1	Nacionalinė teismų administracija, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos vyriausias administracinis teismas
1.3.2.	Inicijuoti pilotinį teismų kokybės projektą konkretaus apygardos teismo veiklos teritorijoje, įtraukiant toje apygardoje veikiančius teismus, kuriame dalyvautų kokybišku teisingumo vykdymu suinteresuotos ir kitos institucijos (advokatai, prokurorai, policijai pareigūnai, vadovaujantys ikiteisminiam tyrimui ir kt.) pagal pasitvirtintą kokybės vystymo planą, vadovaujant jungtiniam kokybės priežiūros komitetui.	1	1	1	Nacionalinė teismų administracija, Teismų pirmininkai
2.	Tikslas – užtikrinti teisingų ir teisėtų teismo procesinių sprendimų priėmimą, didinant visuomenės pasitikėjimą Lietuvos teismų sistema.				
	Visuomenės pasitikėjimo teismų sistema didėjimas	5%	5%	5%	Kasmetinės Lietuvos visuomenės apklausos duomenys
2.1.	Rekomendacija – papildyti (pakeisti) Standartus ir jų priedus, kad jų tekstas taptų aiškesnis, atsisakyti abstraktaus ir perteklinio reguliavimo, „vidinių“ prieštaravimų ir pan.				
2.1.1.	Sukurti <i>ad hoc</i> darbo grupę prie Teisėjų tarybos ar Nacionalinės teismų administracijos dėl „vidinių“ atskiruose teismuose teismo pirmininkų priimtų rekomendacijų (tvarkų) procesinių sprendimų rengimo klausimais suderinimo su Standartų reikalavimais, dalis (procentais).	1	-	-	Teisėjų taryba, Teismų pirmininkai
2.1.2.	Įtraukti nuostatą, papildant Standartus dėl lietuvių kalbos reikalavimų laikymosi, numatant privalomą (paprastai) kiekvieno priimamo galutinio teismo procesinio sprendimo perdavimą lietuvių kalbos specialisto peržiūrai teisme.				Teisėjų taryba, teismų pirmininkai
2.1.3.	Įtraukti nuostatas į Standartus dėl specifinių reikalavimų, atsižvelgiant į atskirų bylų kategorijų ypatumus.				Teisėjų taryba

2.1.4.	Įtraukti nuostatas į Standartus dėl specifinių reikalavimų, taikomų atskiroms teisminėms instancijoms (apeliacinei ir kasacinei instancijoms).				Teisėjų taryba
2.1.5.	Suderinti Standartus su aktualia Lietuvos vyriausiojo archyvaro patvirtintų Dokumentų rengimo taisyklių redakcija.				Teisėjų taryba
2.1.6.	Įtraukti nuostatas į Standartus dėl asmenvardžių (ypatingai dėl ne lietuviškų vardų, pavardžių) rašymo ir naudojimo taisyklių.				Teisėjų taryba
2.1.7.	Įtraukti nuostatas į Standartus dėl asmens duomenų (pvz., automobilių valstybinių numerių, gyvenamosios vietos ir pan.) tinkamo rašymo ir naudojimo taisyklių.				Teisėjų taryba
2.1.8.	Papildyti Standartų 5.9 papunktį, numatant, jog grafikai ir lentelės gali būti naudojami kaip priemonė aiškiai ir suprantamai pateikti ne tik sudėtingą, bet ir didelės apimties informaciją byloje.				Teisėjų taryba
2.1.9.	Papildyti Standartus priedais pavyzdiniais teismo sprendimais (šablonais), atspindinčiais Standartų taikymo „gerąją praktiką“ atskirų kategorijų bylose: baudžiamosiose, civilinėse, administracinėse, administracinių nusižengimų.				Teisėjų taryba
2.1.10.	Atsisakyti Standartų 3.2 papunkčio, kuriame nurodyta, jog „Teismo nustatytos faktinės aplinkybės nurodomos atskiroje sprendimo dalyje, chronologine seka.<...>“, kadangi faktinės aplinkybės paprastai nurodomos motyvuojamoje dalyje, dėl to šis punktas yra netikslingas ir teismai laikosi gana skirtingos praktikos.				Teisėjų taryba
2.1.11.	Papildyti Standartus priedais su pavyzdiniais atskirų teismo procesinių nutarčių (rašytiniame procese) šablonais, kurie būtų pritaikyti naudojimui, pasitelkiant ir teismų informacinės sistemos funkcionalumus bei pašalinti neatitikimus tarp Standartų ir prie jų pridedamų pavyzdžių.				Teisėjų taryba

2.1.12	Papildyti Standartus nuostata, kad baudžiamosiose bylose priimtuose teismų sprendimuose būtų vengiama pažodinio kaltinamųjų aktų, ekspertų ar specialistų išvadų teksto perkėlimo į teismų sprendimų tekstą, tuo tarpu siūlyti detaliau ir išsamiau paaiškinti bausmių ar baudžiamojo (auklėjamojo) poveikio priemonių dydžio, taip pat atlygintinos žalos dydžio apskaičiavimą ir pan.				Teisėjų taryba
2.1.13	Standartuose <i>expressis verbis</i> įtvirtinti ir pirmos instancijos teismo teisę numeruoti (struktūruoti) teismo sprendimo pastraipas.				Teisėjų taryba
2.1.14	Patikslinti Standartų nuostatas, kai rezoliucinėje dalyje sprendimą priima teisėjų kolegija, kurioje yra moterų „teisėjai“ ar „teisėjos“.				Teisėjų taryba
2.2.	Rekomendacija – tobulinti Lietuvos teismų informacinę sistemą LITEKO, užtikrinant galutinių teismo procesinių sprendimų pasirašymo ir paskelbimo funkcionalumą, kad sprendimų pasirašymo ir paskelbimo tvarka atitiktų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime (byloje Nr. 35/03-11/06) išdėstytus reikalavimus, susijusi su teisinio aiškumo, tikrumo ir teisės viešumo reikalavimais.				
2.2.1.	Patobulinti teismuose įdiegtą nuasmeninimo įrankį, užtikrinant tinkamą nuasmenintųjų objektų identifikavimą ir jų nuasmeninimą taip, kad galutiniame variante nuasmenintos vietos nebūtų žymimos mėlynai.				Nacionalinė teismų administracija
3.	Tikslas – sukurti kompleksinę teismų sistemos kokybės valdymo sistemą, kurioje būtų integruotos Standartų taikymo metodinė pagalba ir Standartų taikymo monitoringo sistema.				
	Sukurti visą teismų sistemą apimančią kokybės valdymo sistemą, susidedančią iš kelių elementų, kuri leistų įvertinti teismų sistemą tiek organizaciniu, tiek profesiniu aspektu. Sistemos paskirtis – sudaryti sąlygas teismams organizuoti ir planuoti gerinti darbo kokybę.				Nacionalinė teismų administracija, Teisėjų taryba
3.1.	Rekomendacija – pasitvirtinti Standartų taikymo priežiūros (monitoringo) koncepciją ir jos įgyvendinimo planą bei priemones.				Teisėjų taryba

3.1.1.	Rekomenduoti visiems teismams užtikrinti bent vieno (o esant finansinėms galimybėms ir daugiau) lietuvių kalbos specialisto paslaugų teikimą teisme (Teismų įstatymo 107 straipsnio 1 dalis), nes teismų, kuriuose dirba tokie specialistai, procesinių sprendimų kalbos kokybė yra nepalyginamai aukštesnė, nei teismų, kuriuose jų nėra.				Nacionalinė teismų administracija
3.1.2.	Siūlytina nustatyti kiekvienai teismo apygardai asmenį, kuris nuolatos užtikrintų Standartų taikymo metodologinę pagalbą (konsultacijas) teisėjams ir teisėjų padėjėjams išskylančiais aktualiais klausimais.				Teismų pirmininkai
3.1.3.	Siūlytina atlikti kiekviename teisme periodiškai (kas metai) Standartų taikymo praktikos apibendrinimą pagal pasirinktą Standartų principą.				Teismų pirmininkai
3.1.4.	Siūlytina atlikti visos Lietuvos teismų sistemoje priimamų teismų sprendimų kokybės ekspertinę (kokybinę) analizę pagal poreikį kas 3-5 metai.			1	Nacionalinė teismų administracija
3.1.5.	Siūlytina atlikti periodines teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų (taip pat prokurorų, advokatų, teisininkų ir kitų suinteresuotų asmenų) kiekybines ir kokybines apklausas Standartų taikymo aspektais.				Nacionalinė teismų administracija
3.1.6.	Siūlytina taikyti pagal teismo teisėjų bendruomenės sutarimą ir kito teisėjo priimtų procesinių sprendimų kolegiską vertinimą (angl. <i>peer review</i>).				Teismų pirmininkai

SANTRAUKA

Šią Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studiją Vilniaus universiteto Teisės fakulteto mokslininkai parengė pagal Nacionalinės teismų administracijos užsakymą. Studijoje atlikta metodologinė analizė apibendrina ne tik sisteminius ir bendrus klausimus, kurie būdingi rengiant bet kurios teisminės instancijos ar bet kurios rūšies bylos sprendimą, bet joje yra išskiriamos ir specifinės priemonės bei problemos, būdingos tik tam tikros rūšies bylų kategorijai.

Mokslininkai studijoje pristatė gerąją praktiką Standartų srityje Suomijoje, Olandijoje ir Vengrijoje. Lietuvoje Standartai yra unikalūs tuo aspektu, kad jie apima visą valstybę (pvz., skirtingai nei Suomijoje), visas bylų kategorijas (skirtingai nei Olandijoje), visas teismų instancijas (pvz., skirtingai nei Vengrijoje). Kita vertus, skirtingai nei Suomijoje ar Olandijoje, Standartai Lietuvoje (bent jau oficialiai) nėra platesnio kokybės gerinimo ar kokybės vadybos teismuose sistemos dalimi.

Studijoje pateikiama apibendrinta informacija apie atliktas kiekybines ir kokybines tiek teisėjų ir teismų darbuotojų, tiek ne teisme dirbančių teisininkų apklausas, taip pat atsitiktine tvarka atrinktų įvairių teismų instancijų ir visose bylų kategorijose (civilinėse, baudžiamosiose, administracinių nusižengimų, administracinių) priimtų teismo sprendimų analizės rezultatai.

Apibendrinus visus apklausos rezultatus, Studijoje teigiama, kad didžioji dauguma respondentų patvirtino pozityvų Standartų vaidmenį (ypač teismų procesinių dokumentų struktūrai ir formai). Didžioji dauguma teisėjų ir teisėjų padėjėjų (bent iš dalies) laikosi Standartų. Kita vertus, kiekybinės apklausos rezultatai rodo ir tai, jog asmenys, kurie nedirba teismuose, net nežinojo, kad tokie Standartai buvo patvirtinti, arba neturi pakankamai informacijos apie Standartus.

Apibendrinant atliktą teismų sprendimų analizę, pastebėta, kad teismams yra pakankamai sudėtinga taikyti vienodus Standartus visų instancijų teismų ir visų kategorijų bylų sprendimuose. Siūloma visuose teismuose numatyti privalomą bent vieno kalbininko etatą, nes teismų, kuriuose dirba kalbininkai, procesinių sprendimų kalbos kokybė yra nepalyginamai aukštesnė, nei teismų, kuriuose nėra kalbininkų, sprendimų kalba.

Taip pat Studijos autoriai siūlo patvirtinti tam tikrus sprendimų rūšių bei formalius sprendimo formatavimo šablonus, prie kurių būtų pritaikytos ir teismų kompiuterinės sistemos. Taip pat Standartuose įtvirtinti ir pirmos instancijos teismo teisę numeruoti (struktūruoti) teismo sprendimo pastraipas.

Siekiant tinkamai įgyvendinti Standartuose nustatytą teismo sprendimo skaidrumo reikalavimą, siūlytina baudžiamųjų bylų sprendimuose neapsiriboti vien tik pažodiniu kaltinamųjų aktų, ekspertų ar specialistų išvadų perrašinėjimu į sprendimo tekstą, detaliau ir

išsamiau paaiškinti bausmių ar baudžiamojo (auklėjamojo) poveikio priemonių dydžio, taip pat atlygintinos žalos dydžio apskaičiavimą

Studijoje yra pateikta pavyzdinė koncepcija dėl teismų procesinių sprendimų kokybės standartų stebėsenos. Monitoringo sistemą galėtų sudaryti du pagrindiniai būdai – tai: i) teismų sprendimų kokybės ekspertinė analizė (su vėlesniais teisėju ir (arba) teisėjų padėjėjų mokymais arba be jų) ir ii) teisėju, teisėjų padėjėju (teismų sistemos darbuotojų) mokymai. Standartų stebėsenos (monitoringo) sistemą taip pat gali papildyti keli fakultatyviniai būdai: a) teismų sprendimų kokybės vertinimas, kurį atlieka kitas teisėjas; ir b) teisėju, teisėjų padėjėju ir kitų teismų darbuotojų kiekybinės ir kokybinės apklausos įvairiais Standartų taikymo aspektais.

SUMMARY

This Study on the application of standards on courts decisions quality (hereinafter – standards) has been prepared by the scholars of Vilnius University Faculty of Law at the request of National Courts Administration. Methodological analysis not only summarizes systematical and general questions, which are characteristic to all court's decisions, but also distinguishes specific measures and problems to separate courts instances and categories of cases.

Scholars presented good practice in the field of Standards in Finland, the Netherlands and Hungary. Standards in Lithuania are unique in that respect that they are applied in the whole country (differently from, for instance, Finland), also they are applied for the all categories of cases (differently than in the Netherlands) and for all instances (differently than in Hungary). On the other hand, differently than in Finland, the Netherlands or Hungary, Standards in Lithuanian officially are not part of broader system of quality management in courts.

Summarized information on qualitative and quantitative surveys of judges, other employees of courts and jurists, who work outside of courts, are presented in the study. Also results of analysis of coincidental selected courts decisions of different instances and different categories (administrative, administrative offences, criminal and civil cases) are presented in the study.

After summarizing survey results, it is said in the study that majority of respondents confirmed positive role of the standards (especially for structure and form of procedural documents). Majority of judges and assistants of judges try to comply with the requirements of standards. On the other hand, qualitative survey also shows that persons, who do not work in courts, did not know that such standards adopted, or they do not have enough information about them.

After summarizing analysis of courts decisions, it was observed that it is quite complicated for courts to apply the same standards for all court decisions in all instances and for all categories of cases. It is advised to set the rule that at least one philologist should work in all courts. It was noticed that in courts, which have Lithuanian language philologist, the quality of language in courts decisions are much higher than in courts, which do not have such employees.

Authors of the study also propose to confirm certain formal forms for some court decisions and to adjust computer systems to such forms. It is also suggested that it should be written in the standards the courts of first instance have a right to number the paragraphs of courts decisions.

In order to implement properly the requirement of transparency for courts judgments, it is advised in criminal cases not to rewrite literally indictments, conclusions of the experts in the judgments, but to explain in more details the imposed penalties and their size, also how the compensation for the damage has been calculated.

Model conception on the monitoring of standards of courts decisions is also presented in the study. The authors suggest that the system of monitoring could be composed by the two main tools: i) expert analysis of courts decisions (together or without later training of judges and assistants of judges) and ii) training of judges and assistants of judges (employees of courts). Monitoring system could be also supplemented by several optional means: a) other judge evaluates the quality of courts judgments of the colleague judge and b) qualitative and quantitative surveys of judges, assistants of judges and other employees of courts on different aspects of the application of standards.

PRIEDAI

EUROPOS SAJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ GEROSIOS PRAKTIKOS LYGINAMOJI ANALIZĖ

Atsižvelgiant į informacijos prieinamumą, taip pat dėl Europoje pripažintų valstybių iniciatyvų teismų veiklos kokybės srityje, ypač susijusioje su Standartų turėjimu, aukšto pasitikėjimo teismais lygio ar istorine prasme panašumų su Lietuva, buvo pasirinkta analizuoti Suomijos, Olandijos bei Vengrijos patirtį.

1. Suomija

1.1 Įvadas

Teismų sprendimų kokybės gerinimo iniciatyvų pradžia Suomijoje yra susijusi su 1999 metais pradėtu Teismų veiklos kokybės projektu Rovaniemio apeliacinio teismo veiklos teritorijoje (toliau – Kokybės projektas). 2005 metais šis projektas buvo apdovanotas Europos Tarybos „Krištolinėmis teisingumo svarstyklėmis“. Kokybės projekte dalyvauja visi Rovaniemio apeliacinio teismo veiklos teritorijoje esantys teismai. Jame aktyviai dalyvauja ir kitos kokybišku teisingumo vykdymu suinteresuotos institucijos (advokatai, prokurorai, policijos pareigūnai, vadovaujantys ikiteisminiam tyrimui). Projektas apima ir civilines, ir baudžiamąsias bylas. Jo tikslas yra tobulinti teismų veiklą, kad teisme vykstantys procesai atitiktų griežčiausius sąžiningumo reikalavimus, teismo sprendimai būtų tinkamai argumentuoti ir pagrįsti, o teismų paslaugos būtų prieinamos visiems žmonėms. Kokybės projekto inicijavimą lėmė poreikis reaguoti į teismų veiklos aplinkos pokyčius. Vienas iš jų – tai iš visuomenės kylantis reikalavimas, kad teisėjų priimami sprendimai būtų aiškesni, išsamesni ir suprantamesni. Be to, minėtu laikotarpiu Suomijos teismai kartas nuo karto susilaukdavo kritikos, mažėjo visuomenės pasitikėjimas jais. Siekiant įveikti šiuos iššūkius, buvo inicijuotas Kokybės projektas, skirtas sistemingai ir nuosekliai gerinti teismų veiklos kokybę. Pagrindiniai principai, kuriais grindžiamas projektas – tai supratimas, kad teismai atlieka visuomeninę funkciją ir egzistuoja žmonėms, teisingumo prieinamumas, procedūrinis teisingumas, pasitikėjimas teismais, taip pat supratimas, kad teismai turi išlaikyti pageidaujamą veiklos kokybės lygį.

Kokybės projekto įgyvendinimui vadovauja kokybės vystymo komitetas (angl. *Development committee*; toliau – ir Kokybės vystymo komitetas). Jį sudaro teismų atstovai (Rovaniemo apeliacinio teismo pirmininkas ir šio teismo teisėjas, Rovaniemo apeliacinio teismo veiklos teritorijoje esančių apylinkės teismų pirmininkai ir po vieną šių teismų teisėją, apylinkės teismo teisėjas – Kokybės projekto koordinatorius), taip pat teismų veiklos kokybe suinteresuotų institucijų, dalyvaujančių projekte, atstovai (vienas advokatas, teikiantis valstybės garantuojamos teisinės pagalbą ir du kiti advokatai, vienas prokuroras, vienas ikiteisminiam tyrimui vadovaujančios institucijos atstovas). Komiteto sudėtis keičiasi kas tris metus. Kokybės vystymo komitetas rengia oficialų kokybės vystymo planą (3 metams), kuriame nurodomos kokybės vystymo sritys ar temos, taip pat reikiami mokymai.

Kokybės vystymo plano įgyvendinimui užtikrinti vienerių metų laikotarpiui yra išrenkamas kokybės koordinatorius (toliau – ir Koordinatorius). Kokybės koordinatorius yra apylinkės teismo teisėjas. Koordinatorius planuoja ir organizuoja mokymus, susijusius su kokybe, taip pat veikia kaip kontaktinis asmuo teisingumo vykdymo kokybe suinteresuotoms institucijoms. Koordinatorius padeda kokybės darbo grupėms ir redaguoja ataskaitą apie kokybę, vadovauja Kokybės projekto sekretariatui, kurį sudaro po vieną teisėją iš visų Rovaniemo apeliacinio teismo veiklos teritorijoje esančių teismų, taip pat ir iš apeliacinio teismo.

Paprastai yra sudaromos keturios Kokybės darbo grupės dirbti su temomis ir sritimis, numatytomis Kokybės vystymo plane. Darbo grupes sudaro Kokybės vystymo komiteto pirmininkas su Koordinatoriumi. Darbo grupės nariais yra atstovai iš visų apylinkių teismų ir Rovaniemo apeliacinio teismo. Siekiama, kad kiekvienas teisėjas priklausytų kuriai nors darbo grupei. Darbo grupės nariais taip pat gali būti prokurorai, advokatai, vieši teisės patarėjai (angl. *public legal assistants*). Darbo grupėse dalyvauja ne tik teisėjai, bet ir teismų administracijos atstovai. Tai leidžia pagerinti darbo grupių veiklos efektyvumą ir teismo administracijos darbuotojų motyvaciją. Kiekviena darbo grupė turi savo pirmininką. Darbo grupių sudėtis tvirtina Rovaniemo apeliacinio teismo pirmininkas.

Darbo grupės nustato su kokiomis problemomis susiduria (ar gali susidurti) teismai atitinkamai darbo grupei priskirtoje kokybės srityje, analizuoja apylinkių teismų praktiką šioje srityje. Darbo grupės teikia pasiūlymus kaip skirtingos praktikos galėtų būti standartizuotos ir suderintos, kaip gali būti pagerinta teismų veikla. Šiuo tikslu kiekviena darbo grupė parengia ataskaitą, kuri vėliau įtraukiama į metinę kokybės ataskaitą. Darbo grupės nariai daugiausiai bendrauja elektroniniu paštu, taip pat susitikimų metu.

Kokybės vystymo planas kiekvienais metais yra atnaujinamas. Paprastai yra numatomos keturios kokybės temos vieneriems metams. Pasirinktos kokybės temos gali apimti tiek procedūrų, tiek sprendimų kokybę. Pavyzdžiui, viena iš 2008 metų kokybės temų buvo teismų sprendimų struktūrizavimas ir rengimas, 2003 metais – teismo motyvų dėl įrodymų vertinimo civilinėse ir baudžiamosiose bylose rengimas.

Kiekvieną rudenį yra rengiama kokybės konferencija, kurioje dalyvauja teisėjai, teisėjų padėjėjai, suinteresuotų institucijų atstovai. Prieš konferenciją darbo grupių ataskaitos yra išplatintos visiems konferencijos dalyviams. Konferencijos metu darbo grupių ataskaitas pristato darbo grupių pirmininkai. Po to vyksta diskusijos ir, atsižvelgiant į darbo grupių pasiūlymus, naujų kokybės rodiklių bei tikslų aptarimas bei nustatymas. Kitų metų kokybės rodikliai ir tikslai įtraukiami į metinę kokybės ataskaitą. Kokybės rodiklių ir tikslų sąrašą tvirtina Rovaniemio apeliacinio teismo pirmininkas kartu su apylinkių teismų pirmininkais. Konferencijos metu taip pat aptariamos kitų metų kokybės temos, su kuriomis vėliau dirba darbo grupės.

Realus kokybės vystymo darbas didele dalimi yra paremtas diskusijomis tarp teisėjų ir kitu teismo personalo, taip pat tarp teismų atstovų ir kitų teisingumo vykdymo kokybe suinteresuotų institucijų. Kokybės projekto pradžioje daugiausiai dėmesio buvo skiriama teisėjų darbo kokybei, bet pastaraisiais metais vis daugiau dėmesio skiriama teisėjams padedančio personalo darbo procesų tobulinimui. Diskusijos vyksta savanoriškai, apeliacinis teismas joms nevadovauja ir tai leidžia užtikrinti teisėjų nepriklausomumą. Siekiama, kad pasirinktos analizuoti kokybės sritys būtų konkrečios, o siektini kokybės gerinimo rodikliai būtų pakankamai smulkūs, kad kokybės gerinimas būtų praktiškai įmanomas. Kokybės projekto rėmuose per vienerius metus yra organizuojamos 4-6 švietimo (mokymų) dienos siekiant sudaryti sąlygas ir užtikrinti kokybės vystymo darbus.

Kokybės tikslų ir rodiklių monitoringas yra planuojamas iš anksto, jau rengiant pasiūlymus dėl kokybės tikslų ir rodiklių darbo grupėse. Apylinkių teismuose tikslų ir rodiklių įgyvendinimą prižiūri teismų pirmininkai. Tikslai ir rodikliai taip pat yra stebimi nuolat sekant vykstančias procedūras ir sprendimų priėmimo praktikas, sudarant sąlygas teisėjams reguliariai diskutuoti. Kokybės tikslų ir rodiklių įgyvendinimą taip pat stebi Rovaniemio apeliacinis teismas ir pateikia savo grįžtamąją nuomonę apylinkių teismams.

Nuo 2010 metų daugiausiai dėmesio vystant kokybę buvo skiriama teismų darbo procesams, nes buvo siekiama patobulinti ir suvienodinti šiuos procesus. Iki 2016 metų buvo išanalizuoti teismų darbo procesai baudžiamosiose bylose, bylose, susijusiose su nepilnamečiais asmenimis, skolų išieškojimo bylose. Nuo 2016 metų kasmet analizei yra pasirenkama vis nauja bylų grupė.

Vykdamas Kokybės projektą yra parengiami atitinkami dokumentai. Reguliariai yra publikuojamos Kokybės projekto ataskaitos. Pavyzdžiui, 2018 metų ataskaita, be kita ko, apima teismo proceso filmavimo, teismų bendradarbiavimo su žiniasklaida problematiką. 2016 metais buvo išleistas gidas dėl skolų restruktūrizavimo bylų ir bylų, susijusių su nepilnamečiais, ir t. t.

1.2 Teismų sprendimų kokybės kriterijai

Vienas iš pagrindinių Kokybės projekto rezultatų yra kokybės rodikliai (toliau – ir Kokybės rodikliai; angl. – *Quality Benchmarks*) bylų nagrinėjimui Rovaniemio apeliacinio teismo veiklos teritorijoje. Kokybės rodikliai buvo parengti siekiant įvertinti teismų veiklos būklę ir vystymąsi, taip pat nustatyti veiklos tobulinimo ir mokymų poreikių sritis. Kokybės rodikliai prisideda prie teismų atvirumo, nes leidžia išklausti, ką apie kokybę ir teismų veiklos gerinimą mano kiti suinteresuoti asmenys, kitoms teisingumo vykdymo kokybe suinteresuotoms institucijoms sudaromos galimybės dalyvauti diskusijose dėl bylų nagrinėjimo kokybės gerinimo. Kokybės rodikliai taip pat buvo būtini, nes efektyvus teismų veiklos tobulinimas, teisėjų ar kitų teismų darbuotojų mokymas yra įmanomas tik su(si)tarus, kas yra kokybiškas bylų nagrinėjimas.

Kokybės rodiklių pagrindu yra vertinama ir vystoma išoriškai regima teismo veiklos kokybė, kas lemia, jog pasirinkti rodikliai yra pagrindiniai teismo proceso ir sprendimo priėmimo kokybės veiksniai. Be to, kokybės rodikliais visų pirma siekta iš išorės pažvelgti į teismų veiklą, t. y. kaip kokybišką darbą suvokia ir ko iš teismų pageidauja bylininkai. Kokybės rodikliai neapima kitų kokybės veiksnių, kaip antai teismų finansavimo pakankamumas, proceso normų, prokuroro ar advokatų darbo kokybė.

Kokybės rodikliais nėra siekiama įvertinti individualų teisėjų ar nustatyti absoliučią tiesą apie bylų nagrinėjimo kokybės standartus. Teismų veiklos vertinimas pagal kokybės rodiklius yra labiau siejamas su informacijos, reikalingos kokybei tobulinti ir vidinėms diskusijoms teismų sistemoje organizuoti, surinkimu. Kokybės rodikliai nėra teisėjų veiklos priežiūros mechanizmas, bet priemonė skatinti ir užtikrinti teisėjų tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo su kitais suinteresuotais asmenimis kultūrą. Individualus teisėjų vertinimas pagal Kokybės rodiklių, pasak jų rengėjų, tik sukurtą nereikalingą trintį teismuose ir Kokybės rodiklių atmetimą. Visa tai lemia, kad Kokybės rodiklių pagrindu yra vertinama viso teismo veikla. Visi Kokybės rodiklių vertinimo rezultatai yra anonimizuoti ir kalba apie teisumą, o ne konkretų teisėją.

Iš viso yra šešios Kokybės rodiklių sritys: procesas, sprendimas, elgesys su šalimis ir visuomene, proceso spartumas, teisėjo kompetencija ir profesionalumas, bylų nagrinėjimo

organizavimas ir valdymas. Šiose srityse iš viso yra 40 kokybės kriterijų, kurie yra pagrindiniai savo kokybės rodiklių srityse. Kokybės rodiklių kriterijai buvo pasirinkti tokiu būdu, kad apimtų kiek įmanoma platesnę teismo veiklos sritį, turinčią reikšmės proceso ir sprendimo kokybei. Atsižvelgdami į šios Studijos tikslus, toliau plačiau aptarsime vieną iš kokybės rodiklių – teismų sprendimus – ir jiems taikomus teismų sprendimų kokybės kriterijus.

1. Teismo sprendimui yra nustatyti šie kokybės kriterijai ir jų vertinimo būdai¹:

1.1. Teismo sprendimai yra teisingi ir teisėti.

1.1.1. Pagrindiniai iš šio kokybės kriterijaus išplaukiantys reikalavimai:

- yra akivaizdu, kad sprendimas yra priimtas pagal galiojančią teisę ir yra pagrįstas tik teismui pateikta medžiaga;
- be teisės aktų, vyraujanti teismų praktika ir kiti priimtini teisės šaltiniai (teisės aktų rengimo medžiaga, teisės doktrina, kt.) buvo įvertinti priimant sprendimą, taip pat buvo įvertinta konkrečios bylos specifika;
- kaip palyginimo šaltinis teisėjo įprastai praktikai, buvo atkreiptas dėmesys į Kokybės projekto rekomendacijas dėl atitinkamos praktikos ir procedūrų.

1.1.2. Vertinimo būdai:

- teisėjo savęs vertinimas;
- sprendimų apskundimo statistika (kiek sprendimų, kurie gali būti apskūsti, apskūsta)
- panaikintų sprendimų statistika;
- skundų, pateiktų teisėtumo prižiūrėtojams, skaičius.

1.2. Teismo sprendimo motyvai įtikino bylos šalis, teisės profesionalus ir teisės mokslininkus, kad teismo sprendimas yra teisingas ir teisėtas:

1.2.1. Pagrindiniai iš šio kokybės kriterijaus išplaukiantys reikalavimai:

- bylos šalys ir teisės profesionalai laiko sprendimą ir teisingu, ir teisėtu.

1.2.2. Vertinimo būdai:

- išsami apklausa.

1.3. Teismo sprendimo motyvai yra skaidrūs.

1.3.1. Pagrindiniai iš šio kokybės kriterijaus išplaukiantys reikalavimai:

- teismo sprendimo motyvuose sprendimo priėmimo argumentai nurodyti skaidriai, t. y. pateikiami tie (tikri, realūs) argumentai, kuriais teismas rėmėsi priimdamas sprendimą;

¹ Pastebėtina, kad Suomijoje nėra vieningo modelio kaip turėtų būti struktūrizuojami ir rengiami sprendimai, o aptariamais kriterijais yra taikomi tik Rovaniemio apeliacinio teismo veiklos teritorijoje.

- jei buvo rimtai svarstoma daugiau kaip viena alternatyva, visos jos aptartos sprendimo motyvuose;
- teismo sprendimo motyvuose aptariamai argumentai, kurie prieštarauja galutiniam bylos rezultatui, taip pat nurodoma, kodėl byloje priimto sprendimo argumentai buvo svaresni („už“ ir „prieš“ (*pro* ir *contra*));
- teismo sprendimo motyvuose aprašyti ar pateikiamas bent jau sąrašas teisės šaltinių, kuriais remiamasi. Tačiau teisės doktrina buvo aprašyta tik bylose, kuriose buvo reikalinga mokslinė argumentacija.

1.3.2. Vertinimo būdai:

- teisėjų savęs vertinimas;
- išsami apklausa;
- ekspertų grupės (teisėjas, advokatas, prokuroras, teisės profesorius, viešųjų ryšių ir komunikacijos profesionalas) vertinimas.

1.4. Teismo sprendimo motyvai yra išsamūs ir sistemingi.

1.4.1. Pagrindiniai iš šio kokybės kriterijaus išplaukiantys reikalavimai:

- teismo sprendimo motyvai buvo parengti pagal byloje iškeltas problemas (motyvuose nurodoma, kurie klausimai yra ginčijami, kurie – ne. Kiekvienu ginčijamu klausimu aptariamai tik tiesiogiai su juo susiję įrodymai);
- teismas išdėstė poziciją dėl kiekvieno priimto įrodymo ir dėl kiekvieno ginčijamo klausimo;
- skirtingi teisės klausimai buvo išspręsti atskirai ir protinga tvarka.

1.4.2. Vertinimo būdai:

- teisėjų savęs vertinimas;
- išsami apklausa;
- ekspertų grupės (minėta anksčiau) vertinimas.

1.5. Teismo sprendimo motyvai yra suprantami:

1.5.1. Pagrindiniai iš šio kokybės kriterijaus išplaukiantys reikalavimai:

- teismo sprendime vartojama paprasta kalba, kad net ir išorinis skaitytojas galėtų lengvai suprasti sprendimo esmę;
- vartojama bendrinė kalba, išvengta teisinių terminų arba jų reikšmė paaiškinta;
- sprendimo aiškumas užtikrintas naudojant antraštes ir nuoseklią struktūrą.

1.5.2. Vertinimo būdai:

- teisėjų savęs vertinimas;
- išsami apklausa;
- ekspertų grupės (minėta anksčiau) vertinimas.

1.6. Teismo sprendimas turi aiškią struktūrą ir yra lingvistiškai korektiškas, tinkamai atspausdintas.

1.6.1. Pagrindiniai iš šio kokybės kriterijaus išplaukiantys reikalavimai:

- teismo sprendimo struktūra leidžia aiškiai atskirti bylos kontekstą (esmę), įrodymus, argumentus ir rezultata;
- sprendimas yra adekvačiai glaustas;
- sprendime nėra lingvistinių ar spausdinimo klaidų, taip pat jis yra kitaip gerai surašytas;
- sprendimo išdėstymo išplanavimas (forma; angl. *layout*) yra apgalvotas.

1.6.2. Vertinimo būdai:

- teisėjų savęs vertinimas;
- išsami apklausa;
- ekspertų grupės (minėta anksčiau) vertinimas.

1.7. Teismo sprendimo paskelbimas buvo suprantamas.

1.7.1. Pagrindiniai iš šio kokybės kriterijaus išplaukiantys reikalavimai:

- vietoje monotoniško sprendimo skaitymo, sprendimas yra pristatomas gyvu žodžiu;
- užduodant šalims klausimus užtikrinama, kad sprendimas buvo suprastas;
- šalims buvo leista užduoti klausimus, jei jos nesuprato kažko sprendime;
- sprendimas buvo paskelbtas atsižvelgiant į iškeltas problemas, žiūrint į atitinkamą bylos šalį ir palaikant akių kontaktą.

1.7.2. Vertinimo būdai:

- teisėjų savęs vertinimas;
- išsami apklausa.

Pagal Kokybės rodiklių aprašą, teismo sprendimo atitiktis atitinkamam kriterijui vertinama balais nuo 0 (sprendimas neatitinka kriterijaus) iki 5 (pavyzdingas kriterijaus laikymasis).

Kokybės rodiklių vertinimas nėra atliekamas kasmet. Rengiant Kokybės rodiklius buvo numatyta, kad vertinimas turėtų būti atliekamas kas 3–5 metus, taip pat nebūtinai pagal visus Kokybės rodiklius. Tačiau patys Kokybės rodikliai gali būti nuolat naudojami kaip gairės tobulėjimui.

Kalbant apie teismo sprendimų kokybės kriterijų vertinimo būdus, matyti, kad vienas iš pagrindinių būdų yra teisėjų savęs vertinimas. Šis būdas leidžia teisėjams patiems atsigręžti į savo darbą ir tobulėti. Jis, rengiant Kokybės rodiklius, buvo numatytas kaip vienas iš pagrindinių vertinimo būdų.

Išsamios apklausos respondentai turėtų būti advokatai, prokurorai ir bylos šalys.

Pirmasis teismų vertinimas pagal Kokybės rodiklius įvyko 2007 metais ir buvo pakartotas 2013 metais. Į Kokybės rodiklių vertinimo rezultatus atsižvelgiama parenkant kitų metų kokybės temas. Pavyzdžiui, po 2007 metų rezultatų apibendrinimo, 2008 metais viena iš kokybės temų buvo teismų sprendimų struktūrizavimas ir rengimas. Teismų vertinimo pagal Kokybės rodiklius, taip pat reguliarios Kokybės projekto ataskaitos yra viešai prieinamos².

1.3 Kokybės projekto rezultatai ir vertinimas

Ekspertų, analizavusių Kokybės projektą, vertinimu, Kokybės projektas pagyvino bendradarbiavimą ir diskusijas tarp teismų ir teisėjų, o tai leido praplėsti jų akiratį, palaikyti ir kelti kvalifikaciją, suvienodinti teismuose taikomus darbo metodus ir procesus. Projekto įgyvendinimo metu taip pat pagerėjo personalo požiūris į pokyčius, darbuotojai pradėjo daugiau kalbėti apie produktyvumą ir mintis apie tobulėjimą tapo natūraliai priimtina, padidėjo tarpusavio pasitikėjimas. Teisėjai palaikė Kokybės projektą ir naudojami jo įgyvendinimo metu parengtais dokumentais.

Pagrindinės priežastys, kodėl Kokybės projektas buvo sėkmingas:

- darbas didele dalimi vyko iš apačios į viršų ir patys teisėjai galėjo aktyviai dalyvauti jame;
- projektas skatino diskusijų kultūrą, o tai prisidėjo prie jų atvirumo;
- ne tik teisėjai, bet ir kitas teismo personalas bei teisingumo vykdymo kokybe suinteresuoti asmenys aktyviai dalyvavo projekte;
- projektas buvo įgyvendinamas nuosekliai, per ilgą laikotarpį, o tai leido lengviau įgyvendinti pokyčius ir sudarė sąlygas personalui absorbuoti ir geriau suvokti atliktus veiksmus;
- kokybės gerinimas buvo atliekamas pasirenkant metines kokybės temas, kas leido lengviau planuoti projektą ir sudarė prielaidas dalyvauti plačiam darbuotojų ratui;
- ilgą laiką trunkantis projektas sukūrė „siektinio tobulėti kultūrą“;
- projekto metu buvo pasiekti konkretūs rezultatai (Kokybės rodikliai, ataskaitos, gairės ir pan.).

²Žr. <https://oikeus.fi/hovioikeudet/rovaniemenhovioikeus/fi/index/laatuhankkeet-qualityproject_0.html>.

2. Olandija

2.1 Įvadas

Siekdama užtikrinti vienodą ir viską apimančią teismų sistemos kokybę, Olandijos teisėjų taryba sukūrė bendrą kokybės vadybos sistemą „Rechtspraak“ (toliau – ir KVS). Olandijos KVS yra visą valstybę apimanti kokybės sistema, susidedanti iš kelių elementų. Ji leidžia įvertinti teismų sistemą tiek organizaciniu, tiek profesiniu aspektu. Jos rėmuose vertinami ir patys teisėjai, ir teismai. Sistemos paskirtis – sudaryti sąlygas teismams organizuotai ir planuotai gerinti darbo kokybę.

Olandijos KVS pagrindu surinkta informacija naudojasi teismų valdybos ir Teisėjų taryba, kad palaikyti ir gerinti teismų veiklos kokybę. Tačiau ši informacija nėra naudojama sistemingam ir individualiam teisėjų vertinimui. Ji apibendrinama iki teismų skyrių ir teismų komandų lygio.

Olandijos KVS pagrindą sudaro kokybės reglamentai ir teismų veiklos matavimo sistema. Reglamentai apibrėžia, kas yra svarbu tinkamam teisingumo vykdymui ir apima tiek teismų veiklos, tiek organizacijos kokybę. Matavimo sistema nustato, kaip teismų veiklai reikšmingi aspektai gali būti išmatuojami. Olandijos KVS yra tarsi pagalbinė priemonė skatinti ir tikrinti teismų sistemos veiklos kokybę.

Rechtspraak	
normatyvinis pagrindas: kokybės reglamentai; teismų veiklos matavimo sistema.	matavimo instrumentai: situacijos teisme analizė; vartotojų apklausa; personalo apklausa; vizitacija; auditas.
kiti elementai: kolegiškas vertinimas (angl. <i>peer review</i>); skundų procedūra	

Kiekvienas teismas ir kiekvienas teismo padalinys turi atskirą kokybės reglamentų rinkinį. Šie reglamentai sudaro Olandijos KVS pagrindą. Reglamentuose nurodomi aspektai, kurie teismų ir Olandijos teisėjų tarybos yra laikomi svarbiais kokybiškai teismų sistemos veiklai. Į reglamentus taip pat įtraukiami kokybiška teismų veikla suinteresuotų institucijų pagrįsti pageidavimai ir reikalavimai.

Reglamentai detalizuoja teismo valdybos ir padalinio vadovybės pareigas, susijusias su sritimis, kurios reikalauja dėmesio tiek teismo veiklos, tiek teismo organizacijos aspektais. Reglamentuose pateikiamas struktūrizuotas kokybės tikslų aprašymas, bet ne priemonės, kaip juos pasiekti – teismai patys sprendžia, kaip jie turi veikti. Teismai ir Teisėjų taryba yra parengusi pavyzdinius teismo ir jų padalinių kokybės reglamentus, kuriuos teismai tam tikru mastu gali pritaikyti pagal savo poreikius ir situaciją.

Pavyzdžiui, galima paminėti, kad kokybės reglamente, atsižvelgiant į vartotojų apklausos rezultatus, yra suformuluojami veiklos gerinimo planai ir bendravimo su visuomene politika. Tokiu būdu reglamente suformuluojamas bendras požiūris, kas yra laikoma kokybe, ir kaip teismai gali ją pagerinti. Reglamentai nėra statiški, jie keičiami pagal poreikį.

Teismų veiklos matavimo sistema padeda išmatuoti teismų veiklos kokybę teisme ir jo padalinyje. Teismų veiklos samprata yra labai plati ir abstrakti, todėl buvo pasirinktos šios sritys, kuriose teismų veikla yra matuojama: nešališkumas ir sąžiningumas; kompetencija; elgesys su bylininkais ir atsakovais; teisės taikymo vienodumas; greitis ir punctualumas. Šioms sritims išmatuoti yra taikomi įvairūs indikatoriai. Pavyzdžiui, vienas iš nešališkumo ir sąžiningumo indikatorių yra skundų procedūra. Šis indikatorius matuojamas penkių balų skalėje, kurioje penki balai yra teismo siekiamybė.

Olandijos teisėjų taryba yra patvirtinusi penkis nacionalinius teismų kokybės standartus: nuolatinis mokymasis, apmąstymas (angl. *reflection*), aiškūs ir suprantami sprendimai, greitis ir bylų nagrinėjimo tempas, taip pat yra nustatytas procentas bylų, kurias turi išnagrinėti trijų teisėjų kolegija.

Ekspertai, nagrinėję Olandijos KVS, ją vertina nevienareikšmiškai. Nors sistemos kūrimas prasidėjo iš apačios į viršų, tačiau yra manančių, kad galiausiai ji virto priemone veikiančia iš viršaus į apačią, t. y. naudojama vien tik vadybos informacijai surinkti ir tokiu būdu tapo vadybos priemone. Dalis teisėjų apskritai nėra girdėję apie šią sistemą ar tai, kaip ji įdiegta pas juos teisme, tačiau jie jaučia spaudimą išnagrinėti atitinkamą bylų kiekį, nes nuo to priklauso teismo finansavimas.

Pastebima, kad ypač menkai buvo išvystyta teismo veiklos matavimo sistema, nes išmatuoti teismų veiklos kokybę yra be galo sudėtinga. Kita vertus, pati sistema privertė daugelį susimąstyti apie kokybę ir jos gerinimo poreikį, tapo savotišku katalizatoriumi, nors didele dalimi sistema liko tik „popieriniu tigrū“.

Atsižvelgdami į šios Studijos tikslus, toliau detaliau aptarsime Olandijoje taikytas iniciatyvas gerinti teismų sprendimų kokybę.

2.2 Teismų sprendimų kokybės gerinimo ir stebėsenos iniciatyvos

Olandijos teisėjų taryba ne vieną kartą bandė modernizuoti teisinių tekstų rašymą. Geriausiai žinomas bandymas yra „PROMIS“ (tolia – PROMIS), kuris taikomas nuosprendžiams baudžiamosiose bylose.

PROMIS – tai projektas, kuris buvo skirtas pagerinti nuosprendžio baudžiamojoje byloje suprantamumą. 50 procentų sprendimų baudžiamosiose bylose turi atitikti PROMIS reikalavimus. PROMIS siekiama, kad baudžiamosios bylos dalyviai ir visuomenė geriau suprastų teismo sprendimo argumentus dėl įrodymų vertinimo ir paskirtų bausmių. Teigiama, kad PROMIS leidžia baudžiamųjų bylų teisėjui pateikti aiškesnius ir detalesnius priimto sprendimo motyvus. Teisėjas turi nurodyti, kodėl jis pasirinko tam tikrą bausmės rūšį ir kaip jis nustatė bausmės dydį. Pagrindinė PROMIS idėja yra pateikti detalius argumentus, kai jų reikia, o kitais atvejais apsiriboti tik glaustais. Tačiau iš principo PROMIS tiesiog reikalauja, kad teismo sprendime atitinkami klausimai būtų nurodomi ir sprendžiami tam tikra tvarka, kitaip tariant, reikalaujama vadovautis tam tikru sprendimo šablonu.

Pasak Olandijos teismų sistemą analizavusių ekspertų, PROMIS pagerino teismų sprendimų kokybę, nes byloje dalyvaujantys asmenys labai gerai vertina teismų argumentus dėl įrodymų vertinimo. Tačiau šie ekspertai taip pat atkreipė dėmesį, kad kai kurie aukštesnės instancijos teismai vis dar gana rezervuoti žiūri į PROMIS pagrindu parengtus sprendimus.

Olandijos teisėjų taryba taip pat net tris kartus vykdė pilotinius projektus, kuriais buvo siekiama įvertinti sprendimų civilinėse bylose kokybę. Pirmuoju projektu (2010 metais) buvo siekiama sukurti sistemą teismų sprendimų kokybei įvertinti, kas iš esmės ir buvo padaryta. Tačiau sukurtai sistemai veikti reikėjo labai daug teisėjų darbo laiko resursų. Pagal šią sistemą kokybiškas teismo sprendimas suprantamas kaip teisiškai išsamus, lengvai skaitomas, aiškus ir nuoseklus, materialiai ir procesiškai tikslus, o visa tai kartu turi lemti sprendimo priimtinumą. 2012 metais, šiek tiek pakoregavus sukurtą sistemą, buvo įvertinti tik 42 teismo sprendimai.

2014 metais Olandijos teisėjų taryba pradėjo naują pilotinį projektą, kuriuo buvo siekiama sukurti nuolatinę teismų sprendimų civilinėse bylose kokybės vertinimo sistemą. Šis vertinimas turi apimti aukštesnių instancijų teismų teisėjų nuomonės teikimą žemesnės instancijos teismų teisėjams. Šio projekto metu buvo parengta bylos vertinimo forma, kurioje pateikiami 25 klausimai, susiję su 7 kokybės elementais:

- *tinkamu neginčijamų faktinių aplinkybių nustatymu*. Iš principo kiekviename teismo sprendime privalo būti bylai reikšmingų faktų santrauka. Šiuo aspektu svarbus yra faktų išsamumas ir tikslumas.

- *įrodymais ir informacijos surinkimu.* Šis elementas yra susijęs su tuo, kaip teismas išsprendė klausimą dėl faktų, kurie yra reikšmingi bylai ir dėl kurių šalys nesutarė (įrodinėjimo našta, jos paskirstymas, įrodymų vertinimas). Šiuo aspektu taip pat vertinamas teismo sprendimas paskirti arba nepaskirti ekspertizę.
- *parengiamojo posėdžio (ne)paskyrimu.*
- *teisiniu vertinimu.* Šiuo aspektu, be kita ko, vertinama, ar byla susijusi su Europos Sąjungos teise ir ar ji buvo tinkamai taikyta, taip pat kaip teismo sprendime atsižvelgta į teismų praktiką.
- *motyvais ir galutiniu sprendimu.* Labai svarbu, kad teismo sprendime visi teisės ir fakto klausimai būtų išspręsti. Be to, motyvų išdėstymas turi būti logiškas ir be esminių trūkumų. Rezoliucinė dalis turi būti suprantama, išsami, tiksli ir nesudaranti pagrindo ją skirtingai interpretuoti.
- *sprendimo išdėstymu ir turiniu.* Šiuo aspektu vertinama išorinė sprendimo kokybė, ar sprendimas turi aiškią struktūrą (išdėstymą), ar yra vartojama suprantama kalba.
- *bendru (galutiniu) įvertinimu.* Šiuo aspektu įvertinama bendra sprendimo kokybė ir šį įvertinimą reikia trumpai motyvuoti, nurodyti, koks iš anksčiau minėtų elementų turėjo didžiausios reikšmės galutiniam vertinimui.

Atsakant į bylos vertinimo formoje pateiktus klausimus paprastai reikia tik pažymėti langelį (blogai, nepakankamai, pakankamai, gerai, nėra duomenų / netaikytina, aš nežinau). Įgyvendinant anksčiau paminėtą projektą, 158 aukštesniųjų teismų teisėjai išanalizavo 632 žemesniųjų teismų sprendimus.

Paklausti apie sprendimų kokybės vertinimą, Olandijos teisėjai dažnai atkreipia dėmesį į sunkumus apibrėžti, koks yra kokybiškas sprendimas. Yra ne vienas stilius ar forma, kuri turi tiek tam tikrų privalumų, tiek trūkumų. Tačiau didelė dalis teisėjų labai akcentuoja naudą, kurią gauna skaitydami ir analizuodami kitų teisėjų sprendimus. Vis dėlto, kiek tai susiję su minėtu paskutiniu pilotiniu projektu, dalis teisėjų pažymi, kad jis turėtų vykti abejomis kryptimis: žemesni teismai turėtų analizuoti aukštesniųjų teismų sprendimus ir atvirkščiai. Be to, kai kurie teisėjai pastebi, kad nors skaitant kitų teisėjų sprendimus neabejotinai galima nemažai išmokti, vis dėlto tai neatsako į klausimą, o koks gi yra kokybiškas, geras teismo sprendimas.

Kaip matyti iš to, kas paminėta anksčiau, Olandijoje nėra bendrai priimtų ir viską apimančių teismų sprendimų kokybės standartų. Kita vertus, sprendimų kokybei gerinti skiriamas didelis dėmesys plačiai taikant kolegiško vertinimo (angl. *peer review*) ir kitus metodus.

Olandijoje nėra vieningos, struktūrizuotos ir visą valstybę apimančios kolegiško vertinimo sistemos. Tačiau apskritai šis kokybės gerinimo būdas yra labai skatinamas.

Olandijoje itin akcentuojama, kad teisėjai privalo kalbėtis apie kokybę, teikti ir gauti grįžtamąjį ryšį. Teisėjų nepriklausomumas nereiškia neatskaitingumo

Kolegiškas vertinimas gali pasireikšti sprendimų aptarimu grupėje (pvz., po to, kai sprendimą panaikino aukštesnės instancijos teismas), kito teisėjo tame pačiame ar kitame teisme sprendimų skaitymu (prieš ar po sprendimo priėmimo). Pavyzdžiui, Noord-Holland teismo teisėjas administracinių bylų komandos vadovas perskaito visus sprendimus, kurie buvo panaikinti apeliacine tvarka, ir, jei reikia, vėliau aptaria juos su teisėjais jų metinės veiklos vertinimo metu.

Kolegišką vertinimą yra siekiama atlikti kiek įmanoma diskretiškiau ir pagarbiau, kad teisėjai nejaustų baimės parodyti savo darbo rezultatus ir priimti grįžtamąjį ryšį. Pastebima, kad kai teismo sprendimą skaito kolega kitas teisėjas, tai mažina pavojų, kad kolegiškas vertinimas gali pažeisti teisėjo nepriklausomumą.

Nacionaliniu mastu Olandijoje yra patvirtintas standartas, kad teisėjas kiekvienais metais turi dalyvauti kolegiško dalijimosi patirtimi renginyje (angl. *peer-to-peer coaching*) arba leisti kolegai teisėjui perskaityti 12 savo priimtų sprendimų. Kolegiškas kito teisėjo sprendimų skaitymas paprastai vyksta pirmosios instancijos teismuose, nes aukštesniuose teismuose bylas ir taip nagrinėja teisėjų kolegija. Kolegiško vertinimo metu surinkta informacija nėra viešai skelbiama.

Be to, Olandijos teismuose vienas teismo valdybos narys yra atsakingas už teismo veiklos kokybę. Pabrėžtina, kad jo užduotis nėra prižiūrėti teisėjus, bet sudaryti sąlygas, kad tiek teisėjai, tiek teismo personalas galėtų vykdyti veiklą, atitinkančią aukščiausius kokybės reikalavimus. Teismuose taip pat skiriami mokymų ir kokybės koordinatoriai. Pastarieji organizuoja mokymus ir pasitarimus aktualiausiai klausimais, grįžtamojo ryšio, kolegiško vertinimo priemonės. Kas tris metus atliekamo plataus spektro apklausos metu, įvairių asmenų grupių (pvz., teisės profesionalų, bylininkų), be kita ko, yra klausama jų nuomonės apie teisėjų kompetenciją, teismų sprendimų suprantamumą. Teismų sprendimų kokybe (bent jau apylinkių teismų lygmenyje) taip pat rūpinasi teismo komandų³ vadovai, kurie prižiūri atitinkamų kokybės rodiklių laikymąsi (pvz., kiek sprendimų bus kolegiškai įvertinta), dalyvauja kolegiško vertinimo procedūrose arba prisideda prie jų organizavimo, atlieka metinį teisėjų veiklos vertinimą, kurio metu gali būti aptarta teisėjo priimamų sprendimų kokybė.

Olandijos teismai organizuoja „veidrodžio“ susitikimus, kuriuose, prižiūrimi nepriklausomo moderatoriaus, pakviesti dalyvauti teisininkai ar bylos dalyviai gali išsakyti

³ Teismo komandos atitikmeniu Lietuvoje galėtų būti teismo skyrius, nes teismo komandą Olandijoje sudaro teisėjai, dirbantys su atitinkamos kategorijos (pvz., baudžiamosiomis, administracinėmis ar civilinėmis) bylomis. Vadinasi, teismo komandos vadovas Olandijoje turi panašumų su Lietuvos teismo skyriaus pirmininku arba apylinkės teismo pavaduotoju, kuriojančiu atitinkamos kategorijos (pvz., civilines) bylas.

savo nuomonę apie teismo veiklą. Šiuose susitikimuose teisėjai yra tik pasyvūs stebėtojai. Tokiu būdu teisėjai gali išklausyti kitų nuomonę ir ją apmąstyti.

Olandijos teisėjų bendruomenė savo iniciatyva parengė profesinius standartus atitinkamose bylų kategorijose. Šiuose standartuose pateikiama teisėjų vizija apie kokybišką teismo darbą. Šie standartai nėra privalomi ir yra skirti vidiniam naudojimui. Patys teisėjai gali apsispręsti, ar vadovautis šiais standartais; jie nėra vadybos ar darbo organizavimo priemonė, o yra pagalbinė priemonė teisėjams, siekiantiems kokybės.

Minėtuose standartuose skiriamas tam tikras dėmesys ir teismų sprendimų kokybei. Pavyzdžiui, profesiniu standartu baudžiamosiose bylose laikomas motyvuoto ir suprantamo sprendimo priėmimas atsižvelgiant į bylos aplinkybes. Tiesa, šis standartas nėra išsamiai aprašytas ir jį iš esmės sudaro kelios visiems žinomos tiesos ar pakankamai abstraktūs teiginiai (pvz., kad sprendimas dėl suėmimo turi būti motyvuotas ne tik pažymint kryžiuokus atitinkamuose langeliuose; kad sprendimas baudžiamosiose bylose gali būti reikšmingas ir platesnei auditorijai, todėl jame atitinkamais atvejais negalima apsiriboti vien tik tuo, dėl ko ginčijosi bylos dalyviai; kad sprendimą turi parengti pats teisėjas). Vienas iš įdomesnių šio standarto aspektų yra tai, kad jei sprendimas yra ilgas, rekomenduojama, kad be rašytinio sprendimo būtų parengiama visuomenei skirta sprendimo santrauka. Verta pastebėti, kad profesiniai standartai Olandijoje rengiami pagal bylų kategorijas (yra parengti baudžiamųjų, mokesčių ir kitų kategorijų bylų profesiniai standartai) ir, kiek tai susiję su teismų sprendimų kokybės turiniu, gali šiek tiek skirtis. Pavyzdžiui, profesinis standartas administracinėms byloms mini reikalavimą rengti sprendimus atsižvelgiant į patvirtintą sprendimo šabloną. Šios studijos rengėjų duomenimis, atitinkami šablonai Olandijos teismuose naudojami ir kitose, ne tik baudžiamosiose ar mokesčių bylose.

Apskritai nors Olandijoje nėra vieningos sistemos ar modelio teismų sprendimų kokybei gerinti ir jai stebėti, tačiau pagal 2017 metų apklausos duomenis, Olandijos teismų sprendimų suprantamumą 86 proc. apklaustų bylos dalyvių, 77 proc. teisės profesionalų vertino teigiamai arba labai teigiamai. Tai leidžia manyti, kad Olandijos teismai labai gerai ir efektyviai susitvarko su teismų sprendimų kokybe.

3. Vengrija

3.1 Įvadas

Aukšta teisingumo vykdymo kokybė Vengrijoje yra oficialiai pristatoma kaip vienas iš teismų sistemos siekiamų tikslų. Praktikoje dažnai tai pasireiškia dėmesiu operatyviam bylų nagrinėjimui, išnagrinėtų bylų skaičiui ir „bylų likučių“ teismuose nebuvimui arba eliminavimui. Teismų sprendimų kokybės vertinimas yra subtilus klausimas, nes, pirma, būtina paisyti teisėjo nepriklausomumo, antra, sunku surasti metodą, kuris leistų tiksliai įvertinti labai sudėtingą ir gilų teismo sprendimo priėmimo ir jo pagrindimo procesą. Tai lemia, kad sprendimų kokybės klausimai Vengrijoje iš esmės yra pačių teismų reikalas.

Vienas iš tradicinių būdų kaip gali būti vertinama teismų sprendimų kokybė yra apeliacinis procesas. Tačiau apeliacinės instancijos teismas retai kada pasisako išimtinai tik dėl teismo sprendimo pagrindimo kokybės. Apeliacinės instancijos teismai pirmiausiai tikrina apskųsto sprendimo teisingumą teisės ir faktų požiūriu.

Sprendimų argumentavimo kokybei Vengrijoje skiriamas dėmesys individualaus teisėjų vertinimo metu. Teisėjai Vengrijoje yra vertinami trečiais, šeštais savo darbo metais, o po to – kas aštuonerius metus.

Minėto proceso metu, be kita ko, yra vertinama teisėjo priimtų sprendimų pagrindimo (argumentavimo) įtikinamumas, yra išanalizuojamas tam tikras skaičius neapskųstų teisėjo sprendimų, gaunama aukštesnio teismo skyriaus, kuris nagrinėja apeliacijas dėl atitinkamo teisėjo sprendimų, nuomonė ir kt. Aukštesnio teismo skyriaus nuomonėje paprastai yra pateikiama pozicija apie teisėjo rašymo ir argumentavimo stilių.

Ekspertai, nagrinėję Vengrijoje taikomą teisėjų vertinimo sistemą, atkreipia dėmesį, kad kokybė Vengrijoje iš esmės reiškia tai, ką kokybišku laiko aukštesnis teismas. Egzistuojanti teisėjų vertinimo sistema nepateikia metodologinių gairių, ką reiškia vienas ar kitas vertinimo kriterijus. Tai lemia, kad vertinimo rezultatai gali labai priklausyti nuo vertintojo asmeninės nuomonės apie teisėją. Teisėjai iš principo yra suinteresuoti laikytis tokios pozicijos ir tokio sprendimų stiliaus, kuris priimtinas pagrindiniams teisėjo vertintojams. Vadinasi, sprendimų kokybė gali fragmentuotis, tapti priklausoma nuo atitinkamo regiono apeliacinės instancijos teismo teisėjų, dalyvaujančių vertinime, nuomonės. Ypač tai aktualu tokioms sritims, dėl kurių paprastai nepasisako Aukščiausiasis Teismas, pavyzdžiui, argumentavimo stilius, įrodymų vertinimų ar baudmės ir jos dydžio parinkimo praktika. Todėl ekspertai, nagrinėję Vengrijoje taikomą teisėjų vertinimo sistemą, siūlė taikyti anonimiško vertinimo sistemą, pagal kurią

teisėjus vertintų ne to paties regiono teismo teisėjai, be to, vertintojai turėtų nežinoti, kokio teismo ir kokio teisėjo sprendimą byloje analizuoja.

Be teisėjų vertinimo, kurio metu skiriamas dėmesys teismų sprendimų kokybei, Vengrijos Aukščiausiasis Teismas 2014 metais ėmėsi iniciatyvos parengti teismo sprendimų rengimo stiliaus gaires (toliau – ir Gairės). Atsižvelgdami į šios Studijos tikslus, toliau aptarsime šias Gaires.

3.2 Vengrijos Aukščiausiojo Teismo teismų sprendimų rengimo gairės

Svarbus teismų sprendimų kokybės aspektas yra jų suprantamumas. Suprantamumas, taip pat tam tikras formos ir stiliaus vienodumas tampa dar labiau aktuali, kai sprendimai tampa viešai prieinami internete. Viešas sprendimų prieinamumas labai aiškiai atskleidžia sprendimų stiliaus, citavimo praktikos ar jų surašymo skirtumus. Šios priežastys didele dalimi lėmė, jog Vengrijos Aukščiausiasis Teismas (toliau – Curia) 2014 metais subūrė jurisprudencijos analizės (darbo) grupę⁴ teismų sprendimų rengimo kokybei pagerinti.

Darbo grupė vadovavosi hipoteze, kad Vengrijos teismų sprendimų stilius, kalba ir forma neatitinka nei naujųjų laikų nulemtų reikalavimų, nei tarptautinių standartų. Vengrijos civilinio proceso kodeksas minėtais aspektais palieka teisėjui itin daug laisvės, todėl sprendimai dažnai yra rengiami pagal pasenusias, neaiškias tradicijas, skiriasi atskiruose teismuose, o kartais net ir tarp to paties teismo teisėjų. Nors individualus teisėjo stilius gali būti vertingas, tačiau tam tikras citavimo, struktūrizavimo ir formalus aiškumo vienodumo lygis yra pageidautinas. Pagrindiniu uždaviniu darbo grupė sau iškėlė aiškią sprendimų struktūrą, taip pat identifikavo penkias kokybės gerinimo ir unifیکavimo sritis:

- *gramatika*: pasiūlymai keisti ydingas gramatines konstrukcijas ir praktikas;
- *stilius*: pasiūlymai keisti pasenusį ir sudėtingą stilių, atsisakant teisinio žargono, ilgų sakinių ir pan.;
- pasiūlymai suvienodinti tam tikrų žodžių rašymą: citatos, mato vienetai, datos ir pan.;
- pasiūlymai suvienodinti sprendimų struktūrą: pastovūs ir kintami struktūros elementai, elementų eiliškumas ir pan.;
- pasiūlymai argumentavimo turiniui (esmei). Tiesa, vėliau šios srities buvo atsisakyta, nes joje teisėjų pasirinkimo laisvė yra didžiausia.

Darbo grupės pasiūlymai buvo skirti tik Curia sprendimams (jų poveikis kitų teismų sprendimams, buvo manoma, bus netiesioginis dėl Curia autoriteto ir vietos teismų sistemoje),

⁴ Jurisprudencijos analizės darbo grupę sudaro teisėjai, teisės profesoriai, kitų teisinių profesijų atstovai, o kartais ir kiti išoriniai ekspertai.

be to, neapėmė baudžiamųjų bylų dėl teisinio reguliavimo šiuo aspektu detalumo. Tiesa, vėliau buvo sudaryta darbo grupė ir baudžiamosioms byloms.

Darbo grupė parengė du dokumentus: ataskaitą, kurioje pateikiami atitinkamų pakeitimų pasiūlymai, ir stiliaus gaires.

Pagrindiniai ataskaitos pasiūlymai gramatikos ir stiliaus srityse buvo susiję su kalbos supaprastinimu, kuris leistų sprendimų kalbą priartinti prie visuomenės, pavyzdžiui: sakiniai turi būti trumpi; turi būti vengiama sudėtingų, daugiareikšmių, archajiškų, nereikalingų profesinių žodžių.

Ataskaitoje taip pat pasiūlytas vieningas teismo sprendimų citavimo būdas, vieningas sprendimo stilius, įterpinių hierarchija, vienodas datų, mato vienetų stilius, pastraipų numeravimas, nauja sprendimo struktūra (pateikti trys sprendimų pavyzdžiai), kurioje tam tikra informacija pateikiama lentelės forma (bylos numeris, šalys, bylos esmė ir kt.), sprendimas skirstomas į dalis, išskiriamas antraštėmis (bylos faktai; sprendimas pirmosios ir apeliacinės instancijos teisme; skundo esmė a) proceso, b) materialiosios teisės požiūriu; Curia teisinis argumentavimas; aktuali teisės taikymo ir aiškinimo taisyklė; įstatymai ir precedentai, kuriais vadovavosi teismas; baigiamoji dalis (techniniai nurodymai, pvz., dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo).

Ataskaitoje taip pat užsimenama apie tai, kad teisė, faktai ir bylos (proceso) istorija turi būti aiškiai atskirti ir nesikartotų skirtingose vietose, rekomenduojama laikytis taisyklės „vienas argumentas – viena pastraipa“; rekomenduojama pateikti nuorodas į naujausius ir svarbiausius sprendimus ir vengti „masinio“ citavimo.

Ataskaitoje siūloma būti atsargiems su teisės aktų parengiamąja medžiaga, vengti pažodinio teisės aktų, taip pat teisės doktrinos citavimo, išskyrus atvejus, kai ginčas yra dogmatinio (doktrininio) pobūdžio ir negalima atrasti sprendimo kitur. Įdomu, kad ataskaitoje siūloma teismo sprendime neapartinėti argumentų, kurie buvo teismo atmesti ir kuriais teismas nesiremia arba kurie neturi reikšmės galutiniam sprendimui.

2014 metais ataskaitai buvo pritarta Curia visuotiniame susirinkime. Ataskaitoje išdėstyti siūlymai buvo įgyvendinti 2017 metais. Stiliaus gairės, kurioje buvo pateikti keli sprendimų rengimo pavyzdžiai, buvo publikuoti tik teismų intranete. Šios Studijos rengėjai neturi duomenų, kad Vengrijoje buvo sukurta (mėginta sukurti) minėtų sprendimų rengimo gerinimo priemonių stebėsenos sistema.

4. Išvados

Išanalizavus Suomijos, Nyderlandų ir Vengrijos praktiką teismų sprendimų kokybės gerinimo ir stebėsenos srityse bei palyginus ją su situacija Lietuvoje, galima daryti šias išvadas:

- Standartų rengimas ir priėmimas Lietuvoje nėra išskirtinis reiškinys. Tiek Suomijoje ir Nyderlanduose (šiek tiek anksčiau), tiek Vengrijoje (panašiu kaip Lietuvoje) laikotarpiu buvo suvokta, kad būtina atsižvelgti į teismų sprendimų kokybę ir imtasi iniciatyvų ją gerinti. Teismai tarnauja visuomenei, todėl teismų sprendimai turi būti lengvai suprantami, juos rengiant turi būti atsižvelgiama į visuomenės lūkesčius ir reikalavimus.
- Olandijoje ir Suomijoje teismų sprendimų kokybės gerinimo ir stebėsenos priemonės daugiausiai remiasi ne privalomais nurodymais, įpareigojimais teisėjams ar oficialia jų veiklos priežiūra ar patikrinimais, bet visų pirma diskusijomis, teisėjų sąmoningumu, kad kokybė yra labai svarbu, kėlimu, skatinimu įsitraukti, dalyvauti, iš esmės savanorišku teisėjų dalyvavimu įvairiuose projektuose. Apskritai pačios teismų sprendimų kokybės gerinimo Suomijoje ir Olandijoje iniciatyvos daugiausiai yra (buvo) grindžiamos principu iš apačios į viršų, t. y. atitinkami reikalavimai nėra „nuleidžiami“ iš viršaus. Vis dėlto pradėtoms iniciatyvoms palaikyti būtinos atitinkamos vadybos priemonės (pvz., kokybės koordinatoriai, darbo grupės, teismų vadovybės aktyvumas, kokybės konferencijos).
- Lietuvos Standartai yra unikalūs tuo aspektu, kad jie apima visą valstybę (pvz., skirtingai nei Suomijoje), visas bylų kategorijas (skirtingai nei kai kurios iniciatyvos Nyderlanduose), visas teismų instancijas (pvz., skirtingai nei Vengrijoje), tačiau skirtingai nei Suomijoje ar Nyderlanduose, Standartai Lietuvoje (bent jau oficialiai) nėra platesnio kokybės gerinimo ar kokybės vadybos sistemos dalimi.
- Lietuvos Standartams neabejotiną poveikį turėjo Kokybės rodikliai, taikomi Suomijoje, Rovaniemi apeliacinio teismo veiklos teritorijoje. Didelė dauguma visų minėtų Kokybės rodiklių nuostatų yra pritaikytos Lietuvos Standartuose.
- Lietuvos Standartai yra išskirtiniai savo išsamumu (pvz., jie yra ženkliai detalesni nei Suomijoje taikomi Kokybės rodikliai), tai leidžia Lietuvoje išvengti problemos, su kuria susiduria Nyderlandai, kuriuose nėra vieningos nuomonės, koks sprendimas turi būti laikomas kokybišku. Kita vertus, Vengrijoje didelis dėmesys buvo skirtas sprendimų gramatikai, kalbos vartosenai. Lietuvos Standartuose, Studijos rengėjų nuomone, tam skirtas neadekvačiai mažas dėmesys.
- Tiek Vengrijoje, tiek Nyderlanduose viena iš teismų sprendimų kokybės gerinimo priemonių yra teismų sprendimų šablonai, pagal kuriuos turi būti rengiami sprendimai ir aptariami bylai reikšmingi klausimai.

- Skirtingai nei Lietuvoje, Olandijoje ir Suomijoje didelis dėmesys skiriamas teismų sprendimų kokybės stebėsenai ir (arba) kokybės gerinimo iniciatyvoms. Akivaizdu, kad vien tik sutarti, kas yra kokybiška, nepakanka. Būtina nuolat tobulėti.
- Olandijoje itin paplitęs kolegiškas vertinimas, kurio metu teisėjai skaito savo kolegų sprendimus ir teikia kolegiškus pastebėjimus dėl jų. Šis būdas nėra skirtas teisėjų veiklai oficialiai įvertinti. Jo esmė – skatinti teisėjus ir teikti, ir priimti grįžtamąjį ryšį, reflektvyviai apmąstyti savo darbą.
- Tiek Suomijoje, tiek Olandijoje į teismų sprendimų kokybės iniciatyvas (rengiant atitinkamus standartus ir stebint jų laikymąsi) paprastai įtraukiamos ir kitos kokybiška teisingumo vykdymo sistema suinteresuotos institucijos (advokatūra, prokuratūra), dėl sprendimų kokybės yra siekiama išklausti ir bylos dalyvių nuomonę (pvz. periodinės apklausos būdu).
- Suomijoje Kokybės rodikliai neturi reikšmės individualiam teisėjo vertinimui. Kokybės rodiklių stebėsenos metu surinkta informacija yra naudojama įvertinti atskirų teismų, o ne individualių teisėjų, darbą ir tas teismų veiklos sritis, kurias būtina tobulinti.
- Vengrijoje teismų sprendimų kokybė yra vertinama reguliariai atliekant teisėjo veiklos vertinimą, tačiau pasirinktas modelis yra kritikuojamas dėl pakankamai didelio subjektyvumo, nevieningo vertinimo, kokybės kriterijų fragmentiškumo. Siūloma, kad vertinimas būtų anoniminis ir jame dalyvautų ne to paties regiono teisėjai.

KIEKYBYNIAI IR KOKYBINIAI KLAUSIMYNAI

Kiekybinis klausimynas teisėjams dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų (toliau – Standartai) taikymo

Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, pagal sutartį Nr. 41P-172A-(4.11) / TPS-2200-2085 su Nacionaline teismų administracija, įgyvendindamas projektą „Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studijos parengimas ir mokymų organizavimas“, vykdo apklausą, kurios tikslas – įvertinti Teisėjų tarybos 2016 m. patvirtintų Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų laikymąsi, jų kokybę, įtaką teismų procesiniams sprendimams bei tobulinimo galimybes. Maloniai kviečiame dalyvauti šioje apklausoje.

1. Teisėju dirbate:

- Apylinkės teisme
- Apygardos teisme
- Lietuvos apeliaciniame teisme
- Lietuvos Aukščiausiajame Teisme
- Apygardos administraciniame teisme
- Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme

2. Esu:

- Teisėjas
- Teismo pirmininkas / skyriaus pirmininkas / pirmininko pavaduotojas
- Buvęs teismo pirmininkas / skyriaus pirmininkas / pirmininko pavaduotojas

3. Kiek laiko dirbate teisėju:

- iki 5 metų
- nuo 5 iki 10 metų
- nuo 10 iki 20 metų
- virš 20 metų

4. Kokias bylas daugiausia nagrinėjate? (galima žymėti kelis atsakymus):

- Civilines
- Baudžiamąsias
- Administracines
- Administracinių nusižengimų
- Nagrinėju visų kategorijų bylas

5. Ar esate susipažinęs su Standartų turiniu?

- Taip
- Iš dalies taip
- Labiau ne

- Ne (jeigu pasirinkote šį atsakymą, pereikite prie 7 klausimo)
- 6. Ar rengdami teismo procesinius sprendimus atsižvelgiate į Standartus?**
- Taip
 - Iš dalies
 - Ne
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 7. Ar Jūsų teisme yra priimtoms papildomos vidinės rekomendacijos (metodikos) dėl procesinių sprendimų rengimo?**
- Taip
 - Ne (jeigu pasirinkote šį atsakymą, pereikite prie 9 klausimo)
 - Nežinau (jeigu pasirinkote šį atsakymą, pereikite prie 9 klausimo)
- 8. Vidinių rekomendacijų (metodikų) dėl procesinių sprendimų rengimo egzistavimą Jūsų teisme Jūs vertinate:**
- Teigiamai (leidžia individualizuoti Standartus ar kt.)
 - Neigiamai (vidinės rekomendacijos (metodikos) ir Standartai konkuruoja ir tai sukelia neaiškumą ar kt.)
 - Neturiu nuomonės
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 9. Ar Standartai padeda Jums rengiant teismo procesinius sprendimus?**
- Taip
 - Iš dalies taip
 - Ne
 - Nežinau
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 10. Ar Standartai turėjo teigiamą poveikį Jūsų rengiamų teismo procesinių sprendimų kokybei?**
- Taip
 - Iš dalies taip
 - Ne
 - Nežinau
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 11. Ar, Jūsų manymu, vertinant bendrai, Standartai turėjo teigiamą poveikį Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybei?**
- Taip
 - Iš dalies taip
 - Ne
 - Nežinau
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 12. Kokius Standartų turinio trūkumus išvelgiate? (galima žymėti kelis atsakymus):**
- Standartai per daug detalūs. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Standartai per daug abstraktūs. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Ne visos Standartų nuostatos yra aiškios. Jūsų komentaras, jei turite:

- Ne visos Standartų nuostatos yra praktiškai įgyvendinamos. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartai ne visiškai dera su proceso įstatymais. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartuose yra vidinių prieštaravimų. Jūsų komentaras, jei turite:
- Kai kurie reikšmingi dalykai Standartuose neaptarti. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartuose yra pasikartojančių, perteklinių nuostatų Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartuose turėtų būti specialių nuostatų, skirtų atskirų bylų kategorijoms. Jūsų komentaras, jei turite:
- Neaiškus standartų taikymas tarpiniams procesiniams sprendimams. Jūsų komentaras, jei turite:
- Kita:

13. Kokią teisinę galią turėtų turėti Standartai?

- Privalomą
- Rekomendacinę
- Nežinau
- Jūsų komentaras, jei turite:

14. Ar Standartų laikymosi įvertinimas turėtų būti vidinio administravimo teismuose priemonė?

- Taip
- Ne
- Nežinau
- Jūsų komentaras, jei turite:

15. Kokias papildomas priemones, Jūsų manymu, reikėtų taikyti, kad Standartų įgyvendinimas taptų efektyvesnis ir veiksmingesnis? (galima žymėti kelis atsakymus):

- Platesnis ir efektyvesnis informacinių technologijų panaudojimas
- Papildomi kompiuterinio raštingumo mokymai
- Standartų mokymai
- Kiti mokymai. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartų privalomos teisinės galios įtvirtinimas
- Įvairios neformalios ir neprivalomos Standartų laikymosi skatinimo priemonės (diskusijos, pasitarimai, dalijimasis gerąja patirtimi ir pavyzdžiais, kt.)
- „Griežtesnė“ teisėjų atranka
- Vertinti Standartų laikymąsi, kai sprendžiama dėl teisėjų karjeros
- Vertinti Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų veiklos vertinimas
- Vertinti Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų padėjėjų veiklos vertinimas
- Visuomenės atstovų (tarėjų) įtraukimas į bylų nagrinėjimą
- Tinkamas teisėjų darbo krūvio paskirstymas
- Tinkamas teisėjo darbo laiko planavimas
- Kita:
- Jūsų komentaras, jei turite:

16. Ar Standartų laikymasis buvo vertinamas atliekant Jūsų kaip teisėjo veiklos vertinimą pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymą?

- Taip
- Ne
- Nežinau

- Mano veikla po Standartų įsigaliojimo nebuvo vertinama
- Jūsų komentaras, jei turite:

17. Ar Standartų laikymasis buvo vertinamas Jums siekiant karjeros teismuose?

- Taip
- Ne
- Nežinau
- Po Standartų įsigaliojimo karjeros teismuose nesiekiau
- Jūsų komentaras, jei turite:

18. Ar Jums teko susidurti su situacija, kai Standartų laikymasis buvo vertinamas administravimo teismuose procedūrų (pagal Teisėjų tarybos patvirtintus Administravimo teismuose nuostatus) metu:

- Taip
- Ne
- Nežinau
- Neteko susidurti su administravimo teismuose procedūromis apskritai
- Jūsų komentaras, jei turite:

19. Ar ir kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti vykdoma Standartų laikymosi stebėseną (monitoringas)? (galima žymėti kelis atsakymus):

- Apskritai neturėtų būti vykdoma stebėseną (monitoringas)
- Vertinant Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų veiklos vertinimas
- Vertinant Standartų laikymąsi, kai sprendžiama dėl teisėjų karjeros
- Vertinant Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų padėjėjų veiklos vertinimas
- Vertinant Standartų laikymąsi administravimo teismuose procedūrų metu
- Rengiant periodinę (kas 3–5 metus) apibendrintą Standartų laikymosi teismuose studiją
- Sukuriant mechanizmą, kai teisėjai skaito kitų teisėjų (ne teisėjų kolegijoje) teismo procesinius sprendimus ir pateikia kolegiškus patarimus dėl Standartų laikymosi
- Sukuriant mechanizmą, kai išoriniai ekspertai (ne teismų sistemos atstovai) skaito teismo procesinius sprendimus ir pateikia kolegiškus patarimus dėl Standartų laikymosi
- Neformaliais ir neprivalomais būdais (konferencijos, diskusijos, pasitarimai, dalijimasis gerąja patirtimi ir pavyzdžiais, kt.)
- Periodiškai atliekant visuomenės apklausą
- Jūsų pasiūlymai ar komentarai, jei turite, dėl galimų Standartų laikymosi stebėsenos (monitoringo) priemonių:

Kiekybinis klausimynas teisėjų padėjėjams dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų (toliau – Standartai) taikymo

Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, pagal sutartį Nr. 41P-172A-(4.11) / TPS-2200-2085 su Nacionaline teismų administracija, įgyvendindamas projektą „Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studijos parengimas ir mokymų organizavimas“, vykdo apklausą, kurios tikslas – įvertinti Teisėjų tarybos 2016 m. patvirtintų Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų laikymąsi, jų kokybę, įtaką teismų procesiniams sprendimams bei tobulinimo galimybes. Maloniai kviečiame dalyvauti šioje apklausoje.

1. Teisėjo padėjėju dirbate:

- Apylinkės teisme
- Apygardos teisme
- Lietuvos apeliaciniame teisme
- Lietuvos Aukščiausiajame Teisme
- Apygardos administraciniame teisme
- Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme

2. Kiek laiko dirbate teisėjo padėjėju?

- iki 5 metų
- nuo 5 iki 10 metų
- nuo 10 iki 20 metų
- virš 20 metų

3. Su kokiomis bylomis daugiausia dirbate? (galima žymėti kelis atsakymus):

- Civilinėmis
- Baudžiamosiomis
- Administracinėmis
- Administracinių nusižengimų
- Su visų kategorijų bylomis

4. Ar esate susipažinęs su Standartų turiniu?

- Taip
- Iš dalies taip
- Labiau ne
- Ne (jeigu pasirinkote šį atsakymą, pereikite prie 6 klausimo)

5. Ar rengdami teismo procesinių sprendimų projektus atsižvelgiate į Standartus?

- Taip
- Iš dalies
- Ne
- Jūsų komentaras, jei turite:

6. Ar Jūsų teisme yra priimtoms papildomos vidinės rekomendacijos (metodikos) dėl teismo procesinių sprendimų rengimo?

- Taip

- Ne (jeigu pasirinkote šį atsakymą, pereikite prie 8 klausimo)
 - Nežinau
- 7. Vidinių rekomendacijų (metodikų) dėl teismo procesinių sprendimų rengimo egzistavimą Jūsų teisme Jūs vertinate:**
- Teigiamai (leidžia individualizuoti Standartus ar kt.)
 - Neigiamai (vidinės rekomendacijos (metodikos) ir Standartai konkuruoja ir tai sukelia neaiškumą ar kt.)
 - Neturiu nuomonės
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 8. Ar Standartai turėjo teigiamą poveikį Jūsų rengiamų teismo procesinių sprendimų projektų kokybei?**
- Taip
 - Iš dalies taip
 - Ne
 - Nežinau
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 9. Ar, Jūsų manymu, vertinant bendrai, Standartai turėjo teigiamą poveikį teismų procesinių sprendimų kokybei?**
- Taip
 - Iš dalies taip
 - Ne
 - Nežinau
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 10. Kokius Standartų turinio trūkumus išvelgiate? (galima žymėti kelis atsakymus):**
- Standartai per daug detalūs. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Standartai per daug abstraktūs. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Ne visos Standartų nuostatos yra aiškios. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Ne visos Standartų nuostatos yra praktiškai įgyvendinamos. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Standartai ne visiškai dera su proceso įstatymais. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Standartuose yra vidinių prieštaravimų. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Kai kurie reikšmingi dalykai Standartuose neaptarti. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Standartuose yra pasikartojančių, perteklinių nuostatų. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Standartuose turėtų būti specialių nuostatų, skirtų atskirų bylų kategorijoms. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Neaiškus standartų taikymas tarpiniams procesiniams sprendimams. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Kita:
- 11. Kokią teisinę galią turėtų turėti Standartai?**
- Privalomą
 - Rekomendacinę
 - Nežinau
 - Jūsų komentaras, jei turite:
- 12. Ar Standartų laikymosi įvertinimas turėtų būti vidinio administravimo teismuose priemonė?**

- Taip
- Ne
- Nežinau
- Jūsų komentaras, jei turite:

13. Kokias papildomas priemones, Jūsų manymu, reikėtų taikyti, kad Standartų įgyvendinimas taptų efektyvesnis ir veiksmingesnis? (galima žymėti kelis atsakymus):

- Platesnis ir efektyvesnis informacinių technologijų panaudojimas
- Papildomi kompiuterinio raštingumo mokymai
- Standartų mokymai
- Kiti mokymai. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartų privalomos teisinės galios įtvirtinimas
- Įvairios neformalios ir neprivalomos Standartų laikymosi skatinimo priemonės (diskusijos, pasitarimai, dalijimasis gerąja patirtimi ir pavyzdžiais, kt.)
- „Griežtesnė“ teisėjų atranka
- Vertinti Standartų laikymąsi, kai sprendžiama dėl teisėjų karjeros
- Vertinti Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų padėjėjų veiklos vertinimas
- Visuomenės atstovų (tarėjų) įtraukimas į bylų nagrinėjimą
- Tinkamas teisėjų darbo krūvio paskirstymas
- Tinkamas teisėjo darbo laiko planavimas
- Kita:
- Jūsų komentaras, jei turite:

14. Ar Standartų laikymasis yra vertinamas atliekant Jūsų veiklos vertinimą?

- Taip
- Iš dalies taip
- Ne
- Nežinau
- Jūsų komentaras, jei turite:

15. Ar Jums teko susidurti su situacija, kai Standartų laikymasis buvo vertinamas administravimo teismuose procedūrų (pagal Teisėjų tarybos patvirtintus Administravimo teismuose nuostatus) metu:

- Taip
- Ne
- Nežinau
- Neteko susidurti su administravimo teismuose procedūromis apskritai
- Jūsų komentaras, jei turite:

16. Ar ir kaip turėtų būti vykdoma Standartų laikymosi stebėseną (monitoringas)? (galima žymėti kelis atsakymus):

- Apskritai neturėtų būti vykdoma stebėseną (monitoringas)
- Vertinant Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų padėjėjų veiklos vertinimas
- Vertinant Standartų laikymąsi, kai sprendžiama dėl teisėjų karjeros
- Vertinant Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų padėjėjų veiklos vertinimas
- Vertinant Standartų laikymąsi administravimo teismuose procedūrų metu
- Rengiant periodinę (kas 3–5 metus) apibendrintą Standartų laikymosi teismuose studiją
- Sukuriant mechanizmą, kai teisėjai skaito kitų teisėjų (ne teisėjų kolegijoje) teismo procesinius sprendimus ir pateikia kolegiškus patarimus dėl Standartų laikymosi

- Sukuriant mechanizmą, kai išoriniai ekspertai (ne teismų sistemos atstovai) skaito teismo procesinius sprendimus ir pateikia kolegiskus patarimus dėl Standartų laikymosi
- Neformaliais ir neprivalomais būdais (konferencijos, diskusijos, pasitarimai, dalijimasis gerąja patirtimi ir pavyzdžiais, kt.)
- Periodiškai atliekant visuomenės apklausą
- Jūsų pasiūlymai ar komentarai, jei turite, dėl galimų Standartų laikymosi stebėsenos (monitoringo) priemonių:

Kiekybinis klausimynas ne teismų darbuotojams dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų (toliau – Standartai) taikymo

Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, pagal sutartį Nr. 41P-172A-(4.11) / TPS-2200-2085 su Nacionaline teismų administracija, įgyvendindamas projektą „Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studijos parengimas ir mokymų organizavimas“, vykdo apklausą, kurios tikslas – įvertinti Teisėjų tarybos 2016 m. patvirtintų Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų laikymąsi, jų kokybę, įtaką teismų procesiniams sprendimams bei tobulinimo galimybes. Maloniai kviečiame dalyvauti šioje apklausoje.

1. Jūs esate:

- Advokatas / advokato padėjėjas
- Prokuroras / prokuroro padėjėjas
- Antstolis / antstolio padėjėjas
- Notaras / notaro padėjėjas
- Bendrovės teisininkas
- Valstybės/savivaldybės institucijos teisininkas
- Kitas teisininkas
- Ne teisininkas

2. Kiek dažnai skaitote Lietuvos teismų procesinius sprendimus:

- Kiekvieną dieną
- Keletą kartų per savaitę
- Keletą kartų per mėnesį
- Keletą kartų per metus

3. Ar žinojote, kad 2016 metais Teisėjų taryba patvirtino Standartus?

- Taip
- Ne

4. Ar esate susipažinęs su Standartų turiniu?

- Taip
- Iš dalies taip
- Labiau ne
- Ne (jeigu pasirinkote šį atsakymą, pereikite prie 6 klausimo)

5. Kokius Standartų turinio trūkumus išvelgiate? (galima žymėti kelis atsakymus):

- Standartai per daug detalūs. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartai per daug abstraktūs. Jūsų komentaras, jei turite:
- Ne visos Standartų nuostatos yra aiškios. Jūsų komentaras, jei turite:
- Ne visos Standartų nuostatos yra praktiškai įgyvendinamos. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartai ne visiškai dera su proceso įstatymais. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartuose yra vidinių prieštaravimų. Jūsų komentaras, jei turite:
- Kai kurie reikšmingi dalykai Standartuose neaptarti. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartuose yra pasikartojančių, perteklinių nuostatų. Jūsų komentaras, jei turite:
- Standartuose turėtų būti specialių nuostatų, skirtų atskirų bylų kategorijoms. Jūsų komentaras, jei turite:

- Neaiškus standartų taikymas tarpiniams procesiniams sprendimams. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Kita:
- 6. Ar ir kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti vykdoma Standartų laikymosi stebėseną (monitoringas)? (galima žymėti kelis atsakymus):**
- Apskritai neturėtų būti vykdoma stebėseną (monitoringas)
 - Vertinant Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų veiklos vertinimas
 - Vertinant Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų padėjėjų veiklos vertinimas
 - Vertinant Standartų laikymąsi, kai sprendžiama dėl teisėjų karjeros
 - Vertinant Standartų laikymąsi administravimo teismuose procedūrų metu
 - Rengiant periodinę (kas 3–5 metus) apibendrintą Standartų laikymosi teismuose studiją
 - Sukuriant mechanizmą, kai teisėjai skaito kitų teisėjų (ne teisėjų kolegijoje) procesinius sprendimus ir pateikia kolegiškus patarimus dėl Standartų laikymosi
 - Sukuriant mechanizmą, kai išoriniai ekspertai (ne teismų sistemos atstovai) skaito teisėjų procesinius sprendimus ir pateikia kolegiškus patarimus dėl Standartų laikymosi
 - Neformaliais ir neprivalomais būdais (konferencijos, diskusijos, pasitarimai, dalijimasis gerąja patirtimi ir pavyzdžiais, kt.)
 - Periodiškai atliekant visuomenės apklausą
 - Jūsų pasiūlymai ar komentarai, jei turite, dėl galimų Standartų laikymosi stebėsenos (monitoringo) priemonių:
- 7. Maloniai prašome pateikti savo nuomonę apie Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybės pokytį per praėjusius trejus metus pagal bylų kategorijas (pasirinkimą žymėti X ženklu):**

	Taip, kokybė iš esmės pagerėjo	Šiek tiek pagerėjo	Nepakito	Pablogėjo	Nežinau	Pastabos
Civilinės bylos						
Baudžiamosios bylos						
Administracinės bylos						
Administracinių nusižengimų bylos						

[Komentaras: Manome, kad asmuo, kuris teismo procesinius sprendimus skaito mažiau nei trejus metus, savo atsakymus vistiek turėtų pateikti, tik tokiu atveju už trumpesnę laikotarpį. Ir tokių asmenų atsakymai yra reikšmingi.]

- 8. Kaip vertinate bendrą Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybės lygį atskirose jos srityse?**

	Labai gerai	Gerai	Patenkinamai	Silpnai	Blogai
Sprendimų teisingumas					
Sprendimų įtikinamumas (nėra bendro pobūdžio samprotavimų ar teiginių, konkrečiai neatsakančių į esminius bylos klausimus; aišku,					

kodėl tam tikri bylos dalyvio pateikti įrodymai ar teisiniai argumentai yra atmetami ir pan.)					
Sprendimų skaidrumas (nėra paslėptų nutylėtų sprendimo motyvų: aiškiai nurodomos visos teismo nustatytos faktinės aplinkybės, kurios turėjo reikšmę atitinkamam sprendimui priimti, ir išdėstomi visi motyvai, kuriais remiantis teismas priėmė sprendimą, net jei tai yra ir ne išimtinai teisinio pobūdžio argumentai ir pan.)					
Sprendimų nuoseklumas (įvardijami pagrindiniai ginčo klausimai ir motyvai dėl jų dėstomi logiška, protinga seka, neprieštarauja vienas kitam ir pan.)					
Sprendimų motyvų pakankamumas					
Sprendimų aiškumas					
Sprendimų suprantamumas ne tik teisininkams (parašyti lengvai suprantama, nesudėtinga kalba ir pan.)					
Sprendimų struktūra (struktūrizavimas)					
Sprendimų formalus tvarkingumas					
Sprendimų lingvistinis korektiškumas (kalbos kultūra)					

Jūsų komentaras, jei turite:

- 9. Jūsų manymu, per praėjusius trejus metus, bendrai vertinant Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybės lygį, kokiose srityse jų kokybė pagerėjo (galima pažymėti kelis atsakymus):**
- Sprendimų teisingumas
 - Sprendimų įtikinamumas (rečiau sutinkami bendro pobūdžio samprotavimai ar teiginiai, konkrečiai neatsakantys į esminius bylos klausimus; dažniau yra aišku, kodėl tam tikri bylos dalyvio pateikti įrodymai ar teisiniai argumentai yra atmetami ir pan.)
 - Sprendimų skaidrumas (rečiau susiduriama su paslėptais, nutylėtais sprendimo motyvais: dažniau aiškiai nurodomos visos teismo nustatytos faktinės aplinkybės, kurios turėjo reikšmę atitinkamam sprendimui priimti, ir išdėstomi visi motyvai, kuriais remiantis teismas priėmė sprendimą, net jei tai yra ir ne išimtinai teisinio pobūdžio argumentai ir pan.)
 - Sprendimų nuoseklumas (dažniau įvardijami pagrindiniai ginčo klausimai ir motyvai dėl jų dėstomi logiška, protinga seka, neprieštarauja vienas kitam ir pan.)
 - Sprendimų motyvų pakankamumas
 - Sprendimų aiškumas
 - Sprendimų suprantamumas ne tik teisininkams (dažniau parašyti lengvai suprantama, nesudėtinga kalba ir pan.)
 - Sprendimų struktūra (struktūrizavimas)
 - Sprendimų formalus tvarkingumas
 - Sprendimų lingvistinis korektiškumas (kalbos kultūra)
 - Jūsų komentaras, jei turite:

10. **Kokią teisinę galią turėtų turėti Standartai?**
- Privalomą
 - Rekomendacinę
 - Nežinau
 - Jūsų komentaras, jei turite:
11. **Kokias priemones siūlytumėte taikyti, kad Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybė gerėtų (pasirinkite ne daugiau kaip tris svarbiausias priemones):**
- Platesnis ir efektyvesnis informacinių technologijų panaudojimas
 - Papildomi kompiuterinio raštingumo mokymai
 - Standartų mokymai
 - Kiti mokymai. Jūsų komentaras, jei turite:
 - Standartų privalomos teisinės galios įtvirtinimas
 - Standartų laikymosi vertinimo įtraukimas į administravimo teismuose sritį
 - Įvairios neformalios ir neprivalomos Standartų laikymosi skatinimo priemonės (diskusijos, pasitarimai, dalijimasis gerąja patirtimi ir pavyzdžiais, kt.)
 - „Griežtesnė“ teisėjų atranka
 - Vertinti Standartų laikymąsi, kai sprendžiama dėl teisėjų karjeros
 - Vertinti Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų veiklos vertinimas
 - Vertinti Standartų laikymąsi, kai atliekamas teisėjų padėjėjų veiklos vertinimas
 - Visuomenės atstovų (tarėjų) įtraukimas į bylų nagrinėjimą
 - Tinkamas teisėjų darbo krūvio paskirstymas
 - Tinkamas teisėjo darbo laiko planavimas
 - Kita:
 - Jūsų komentaras, jei turite:
12. **Jūsų manymu, vertinant bendrai, Standartai prisidėjo didinant pasitikėjimą teismais?**
- Taip
 - Iš dalies taip
 - Ne
 - Nežinau
 - Jūsų komentaras, jei turite:

Kokybinis klausimynas teisėjams ir teisėjų padėjėjams dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų (toliau – Standartai) taikymo

Ši apklausa vykdoma įgyvendinant projekto „Teismų veiklos efektyvumo didinimas“ veiklą „Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studijos parengimas ir mokymų organizavimas“. Apklauso tikslas – įvertinti Standartų laikymąsi, jų kokybę, įtaką teismų procesiniams sprendimams bei Standartų tobulinimo galimybes.

Klausimai kokybiniam klausimynui

Bendroji dalis

1. Kaip dera (pvz. padeda, trukdo ar neturi įtakos) Standartų taikymas ir **teisėjų nepriklausomumo vykdamas teisingumą principas**?
2. Ar pasikeitė, jei taip – kaip (pagėrėjo / pablogėjo), Jūsų rengiamų teismo procesinių sprendimų, priimtų nagrinėjant bylas, **kokybė** po Standartų priėmimo?
3. Ar pasikeitė, jei taip – kaip, Jūsų **darbo organizavimas** rengiant teismo procesinius sprendimus?
4. Kokius **konkrečius procesinius sprendimus** rengiate vadovaudamasis (-i) Standartais?
5. Ar Standartuose išskirtos teismo procesinių sprendimų **struktūros dalys atitinka proceso** įstatymuose įtvirtintas procesinio sprendimo struktūrinės dalis? Jei neatitinka – nurodykite konkrečiau, kokios dalys skiriasi / kokių dalių Standartuose nėra / kokios dalys Standartuose turėtų būti išskirtos?
6. Jeigu Jūsų teisme yra patvirtintos **vidinės rekomendacijos** (metodikos) dėl procesinių sprendimų rengimo, ar Jūs jomis naudojate, ar ir kokias nuostatas, įtvirtintas minėtose rekomendacijose (metodikose), būtų tikslinga perkelti į Standartus?
7. Ar skiriate, jei taip – kiek, laiko Standarto laikymosi **stebėsenai**?
8. Ar esate dalyvavę(-usi) **mokymuose**, kurie susiję su teismo procesinių sprendimų rengimu? Jei taip – nurodykite kokiuose, kas juos rengė, kokia forma jie vyko.
9. Ar naudojate, jei taip – kaip dažnai, **lituanisto paslaugomis** rengdamas (-a) teismo procesinius sprendimus? Jei Jūsų teisme nėra teikiamos lituanisto paslaugos, kaip vertintumėte jų įtaką Jūsų rengiamų procesinių sprendimų kokybei?

Specialioji dalis

1. Kokiomis **konkrečiomis** Standartų nuostatomis vadovaujate, rengdamas (-a) teismo procesinius sprendimus [*administracinėse bylose; administracinių nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose*]?
2. **Kaip Jūs užtikrinte** Standartų taikymą / laikymąsi Jūsų priimamuose teismo procesiniuose sprendimuose [*administracinėse bylose; administracinių nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose*]?
3. Kokie Standartų **ypatumai** padeda rengiant procesinius sprendimus [*administracinėse bylose; administracinių nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose*]?
4. Kokios, Jūsų nuomone, **Standartų stipriosios pusės / dalys**, kurios padeda rengiant teismo procesinius sprendimus [*administracinėse bylose; administracinių nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose*]?
5. Kokios, Jūsų nuomone, **Standartų silpnosios pusės / dalys**, dėl kurių teismo procesinių sprendimų rengimas [*administracinėse bylose; administracinių nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose*] tampa apsunkintas?
6. **Kokie papildomi klausimai galėtų būti aptariami Standartuose**, kurie Jūsų priimamų teismo procesinių sprendimų rengimą [*administracinėse bylose; administracinių*

nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose] padarytų paprastesnę ir lengvesnę?

7. **Kokie konkretūs Standartų pakeitimai būtų būtini** dar tinkamesniam teismo procesinio sprendimo [*administracinėse bylose; administracinių nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose*] parengimui?
8. Kokie konkretūs Standartų pakeitimai galėtų **prisidėti prie pasitikėjimo teismais** didinimo, kiek tai susiję su teismo procesinių sprendimų rengimu [*administracinėse bylose; administracinių nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose*]?
9. Kokios, Jūsų nuomone, **konkrečios priemonės (be Standartų) padėtų užtikrinti**, kad teismų procesiniai sprendimai [*administracinėse bylose; administracinių nusižengimų bylose; baudžiamosiose; civilinėse bylose*] būtų (dar) labiau aiškūs, suprantami ir skaidrūs?
10. Kokia apimtimi taikote Standartų nuostatas rengdamas (-a) **teismo procesinius** sprendimus, kuriais išsprendžiami atskiri procesiniai klausimai byloje (pavyzdžiui, dėl ekspertizės paskyrimo, dėl laikinųjų apsaugos ar procesinių prievartos priemonių taikymo, dėl bylos sustabdymo, dėl nušalinimo ir kt.) ?

Kokybinis klausimynas advokatams ir prokurorams dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų (toliau – Standartai) taikymo

Interviu, kurio tikslas įvertinti Standartų laikymąsi, jų kokybę, įtaką teismų procesiniams sprendimams bei Standartų tobulinimo galimybes, atliekamas įgyvendinant projekto „Teismų veiklos efektyvumo didinimas“ veiklą „Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo studijos parengimas ir mokymų organizavimas“.

1. Kokia Jūsų specializacija (jei turite)?
2. Kaip dažnai tenka atstovauti savo klientų interesus pirmojoje, apeliacinėje, kasacinėje instancijose)?
3. Su kokiomis bylomis (civilinėmis, baudžiamosiomis, administracinėmis ar administracinių nusižengimų) dirbate daugiausia?
4. Ar žinojote, kad 2016 m. Teisėjų taryba patvirtino Standartus? Jei taip, ar esate susipažinęs su jų turiniu?
5. Kokia Jūsų nuomone apskritai, ar pasikeitė, jei taip – kaip (pagėrėjo / pablogėjo), teismo procesinių sprendimų **kokybė** po Standartų priėmimo?
6. Ar galėtumėte išskirti, kokiais aspektais bylose, su kuriomis Jums tenka dirbti (remiantis 3 Jūsų atsakymu), per pastaruosius 3 metus, nuo Standartų patvirtinimo, teismų sprendimų kokybė pagerėjo (kokiais aspektais kokybė pablogėjo)?
7. Jūsų nuomone, kaip dera (padeda, trukdo ar neturi įtakos) Standartų taikymas ir **teisėjų nepriklausomumo vykdant teisingumą principas**?
8. Ar žinote, kokia Standartų teisinė galia? Kokia, Jūsų nuomone, ji turėtų būti?
9. Kokie, Jūsų nuomone, pagrindiniai Standartų trūkumai?
10. Jūsų nuomone, ar Lietuvos teismų sprendimai yra pakankamai aiškūs, suprantami ir logiški, ar aiškus teismo atliktas savarankiškas ginčo teisinio reguliavimo ir faktinių aplinkybių vertinimas (ar toks visada yra)?
11. Kokia Jūsų nuomone, ar Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybė pasikeitė (jei taip – kaip (pagerėjo ar pablogėjo) tokiose srityse: sprendimų teisingumas, įtikinamumas, skaidrumas, nuoseklumas, motyvų pakankamumas, aiškumas, suprantamumas ne tik teisininkams, struktūra, formalus tvarkingumas, lingvistinis korektiškumas (kalbos kultūra)?
12. Kuriose anksčiau išvardytose srityse (žr. 7 klausimą) Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybė pagerėjo labiausiai, o kuriose – mažiausiai?
13. Kokia Jūsų nuomone, ar Lietuvoje turėtų būti vykdoma Standartų laikymosi stebėseną ir kas ją turėtų įgyvendinti?
14. Kokias Jūs matote priemones, kurių imantis Lietuvos teismų procesinių sprendimų kokybė 7 klausime išvardytose srityse vis gerėtų? (galimos priemonės: platesnis ir efektyvesnis informacinių technologijų panaudojimas; papildomi kompiuterinio raštingumo mokymai; standartų mokymai; standartų privalomos teisinės galios įtvirtinimas; standartų laikymosi vertinimo įtraukimas į administravimo teismuose sritį; įvairios neformalios ir neprivalomos Standartų laikymosi skatinimo priemonės (diskusijos, pasitarimai, dalijimasis gerąja patirtimi ir pavyzdžiais, kt.); „griežtesnė“ teisėjų atranka; vertinti Standartų laikymąsi, kai sprendžiama dėl teisėjų karjeros, teisėjų veiklos, teisėjų padėjėjų veiklos vertinimas; visuomenės atstovų (tarėjų) įtraukimas į bylų nagrinėjimą; tinkamas teisėjų darbo krūvio paskirstymas; tinkamas teisėjo darbo laiko planavimas ir kt.)
15. Kaip manote, ar Standartų patvirtinimas prisidėjo prie pasitikėjimo teismais didinimo? Jei ne – atsakymą paaiškinkite (argumentuokite).

I. Bendra informacija apie bylą

Teismas:	Civilinė Baudžiamoji Administracinė Administracinio nusižengimo byla	Bylos numeris:	Sprendimo ¹ priėmimo data:	Pirmoji instancija Apeliacinė instancija Kasacija	Išnagrinėta vienasmeniškai Išnagrinėta teisėjų kolegijoje
----------	---	-------------------	--	---	--

II. Vertinimas:

Vertinimo skalė: kaip vertinate atitiktį atitinkamam vertinimo aspektui? 5 – labai gerai; 4 – gerai; 3 – patenkinamai; 2 – silpnai; 1 – blogai

Eil. Nr.	Standartų principas	Vertinimo aspektas	Standartų nuostata	Vertinimo kriterijai/aspektai	Vertinimas	Komentaras
1.	2. Teismo sprendimas turi būti įtikinamas	Aišku, kodėl tam tikri įrodymai atmesti	2.3. Spręsdamas faktinių aplinkybių nustatymo klausimus teismas nurodo, kodėl tam tikrus įrodymus atmeta. Nepakanka tik nurodyti, kad remiamasi kitais įrodymais. 2.5. Teismo sprendimas turi didžiausią tikimybę neįtikinti tų, kuriems jis yra nepalankus, todėl teismo sprendimo motyvuojamajame dalyje skiriamas pakankamas dėmesys bylą pralaimėjusios šalies argumentų įvertinimui. Iš teismo sprendimo turi būti aišku, kodėl bylą pralaimėjusios šalies argumentų ar pozicijos palaikymas prieštarautų teisės normoms ar byloje esantiems įrodymams.			
2.	2. Teismo sprendimas turi būti įtikinamas	Aišku, kodėl tam tikri teisiniai argumentai atmesti	2.4. Spręsdamas teisinio ginčo santykių kvalifikavimo ir teisės taikymo klausimus teismas nurodo, kodėl tam tikrus ginčo šalių argumentus atmeta. 2.5. Teismo sprendimas turi didžiausią tikimybę neįtikinti tų, kuriems jis yra nepalankus, todėl teismo sprendimo motyvuojamajame dalyje skiriamas pakankamas dėmesys bylą pralaimėjusios šalies argumentų įvertinimui. Iš teismo sprendimo turi būti aišku, kodėl bylą pralaimėjusios šalies argumentų ar pozicijos palaikymas prieštarautų teisės normoms ar byloje esantiems įrodymams.			

¹ Pasirinkti vertinimui turi būti tik baigiamieji teismo aktai.

3.	2. Teismo sprendimas turi būti įtikinamas; 5. Teismo sprendimas turi būti aiškus ir suprantamas	Neapsiribojama bendro pobūdžio samprotavimais ar teiginiais	2.2. Teismo sprendimo motyvai neturi apsiriboti bendro pobūdžio samprotavimais ar teiginiais. Pernelyg bendro pobūdžio formuluotės (tokios kaip „šie argumentai yra nepagrįsti ir prieštarauja bylos medžiagai“ ar pan.), kurios vartojamos atsakant į konkrečius bylai reikšmingus argumentus ir galėtų būti įterpiamos į bet kokią sprendimą, nepateikiant jokių papildomų detalių ar būtent konkrečiam sprendimui būdingų motyvų, nėra tinkamas motyvavimas. 5.6. <...> Formalus įrodymų ir (ar) jų turinio, teisės aktų nuostatų ar struktūrinių dalių numerių išvardijimas nėra pakankamas. Iš sprendimo motyvų turi būti matomas teismo atliktas teisinis vertinimas, įrodymų analizė ir įvertinimas (pvz., jų pakankamumas, įtikinamumas, reikšmė bylos baigčiai)			
4.	2. Teismo sprendimas turi būti įtikinamas	Motyvai yra diskretiški	2.7. Teismo sprendime teisėjas neturėtų moralizuoti, mėginti primesti savo asmeninių etinių, moralinių, religinių, kitokių įsitikinimų ar pasaulėžiūros. Teismo sprendimas turėtų būti santūrus ir nešališkas, be sarkazmo ar į proceso dalyvius nukreipto humoro, dogmatiško postringavimo, pompastikos ar retorinių klausimų. Priedo 23: Nevartotina užgauli, įžeidžianti, banali, buitinė, globėjiška ar perdėtai sudėtinga teisinė kalba			
5.	3. Teismo sprendimas turi būti skaidrus	Teismo nustatytos faktinės aplinkybės nurodomos atskiroje sprendimo dalyje	3.2. Teismo nustatytos faktinės aplinkybės nurodomos atskiroje sprendimo dalyje, chronologine seka. <...>			
6.	3. Teismo sprendimas turi būti skaidrus	Teismas nustatė faktines aplinkybes – TAIKYTINA TIK TEISMUI, KURIS	3.2. <...> [faktinės] aplinkybės teismo sprendime aiškiai atskiriamos nuo jas pagrindžiančių įrodymų ar byloje dalyvaujančių asmenų versijų, t. y. teismas, nustatęs faktinę aplinkybę, aiškiai įvardija ją kaip paties teismo nustatytą <...>			

		TURĖJO NUSTATYTI FAKTINES APLINKYBES					
7.	3. Teismo sprendimas turi būti skaidrus 5. Teismo sprendimas turi būti aiškus ir suprantamas; 7. Teismo sprendimas atitinkamos instancijos teisme turi atspindėti šios instancijos teismo ypatumus 1. Teismo sprendimas turi būti teisingas ir teisėtas	Teismų praktika remiamasi tik tiek, kiek reikalinga	1.6. <...> rėmimasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos ar tarptautinių teismų praktika, taip pat jos citavimas nėra savitiksliis dalykas. Teismų praktika turi padėti teisingai išspręsti bylą ir pagrįsti teismo sprendimą, todėl teismo sprendime jos pateikiama tik tiek, kiek to reikia. 3.3. Teismo sprendimo motyvai turi būti glausti <...>. 3.7. <...> teismų praktikos <...> nurodymas ir (ar) citavimas teismo sprendime turi būti susijęs su bylos esme. Jei šis ryšys nėra aiškus, jis pagrindžiamas ir paaiškinamas teismo sprendimo motyvuose. Iš teismo sprendimo turi būti aišku, kodėl teismas remiasi konkrečia teismų praktika ir kaip ją panaudoja byloje. 5.6. Paminėjęs ar pacitavęs tam tikrą įrodymą ar kitą informaciją, teismas paprastai atskleidžia, kokią reikšmę ar prasmę jis suteikia jai (pvz., nurodoma, kad teismas laiko, jog tam tikro asmens parodymo citata įrodo konkrečią faktinę aplinkybę). Iš sprendimo motyvų turi būti aišku, kodėl tam tikra informacija buvo minima ar cituojama. 7.4. Pirmosios instancijos teismas, pateikdamas teisinį situacijos vertinimą, neturi sau kelti tikslo kuo išsamiau aprašyti kasacinio teismo praktiką, teisės doktriną.				
8.	4. Teismo sprendimas turi būti nuoseklus, o jo motyvai – pakankami	Sprendimas yra nuoseklus; motyvai neprieštarauja vienas kitam	4.1. Teismo sprendimo <i>nuoseklumas</i> reiškia, kad egzistuoja loginis ryšys tarp atskirų sprendimo dalių, pastraipų. Teismo sprendime faktinės aplinkybės nustatomos ir teisinės problemos išsprendžiamos atskirai, protinga seka 4.3. Teismo sprendimo motyvai negali prieštarauti vienas kitam				
9.	4. Teismo sprendimas turi būti nuoseklus, o jo motyvai – pakankami	Aiškiai įvardijami byloje spęstini klausimai	4.2. Sprendimas tampa aiškesnis, jei pirmiausiai yra aiškiai ir koncentruotai atskiriama ir įvardijama, kurie proceso dalyvių argumentai yra pagrindiniai, o paskui nuosekliai, nevenģiant atsakyti į sudėtingus klausimus ir pernelyg plačiai neaptariant paprastų klausimų, visi jie įvertinami				
10.	4. Teismo sprendimas turi	Motyvai pakankami	4.4. Teismo sprendimo motyvų <i>pakankamumas</i> pirmiausia reiškia, kad turi būti aiškiai atsakyta į esminius bylos klausimus.				

	<p>būti nuoseklus, o jo motyvai – pakankami</p> <p>1. Teismo sprendimas turi būti teisingas ir teisėtas</p> <p>3. Teismo sprendimas turi būti skaidrus</p> <p>6. Teismo sprendimas turi turėti aiškią struktūrą ir formą, būti lingvistiškai ir teisiškai korektiškas</p>		<p>1.8. <...> Kai teismo sprendime <i>tiesiogiai</i> remiamasi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, nurodoma, kokį turinį jiems suteikia teismas konkrečioje situacijoje.</p> <p>3.6. Kai proceso dalyvis pateikia argumentus dėl įstatymo ar kito teisės akto galimo prieštaravimo aukštesnės galios teisės aktui, teismas savo išvadas dėl šių argumentų išdėsto sprendimo motyvuose.</p> <p>6.3. Iš teismo sprendimo turi matytis bylos esmė, teismo nustatytos faktinės aplinkybės, teismo argumentai dėl byloje keliamų klausimų ir teismo sprendimas.</p>			
11.	<p>1. Teismo sprendimas turi būti teisingas ir teisėtas</p> <p>3. Teismo sprendimas turi būti skaidrus</p> <p>4. Teismo sprendimas turi būti nuoseklus, o jo motyvai – pakankami;</p> <p>5. Teismo sprendimas turi būti aiškus ir suprantamas</p>	<p>Nėra perteklinės informacijos (taip pat ir teisės aktų citatų, faktinių aplinkybių ar argumentų); informacija nesikartoja</p>	<p>1.5. Teismo sprendimo teisėtumas nepriklauso nuo to, kiek teisės šaltinių teismas nurodo. Nėra būtina kiekviename teismo sprendime remtis, minėti ar cituoti Lietuvos Respublikos Konstituciją, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją ar kitą aukštesnės galios teisės aktą, kuris yra tinkamai įgyvendintas įstatymais ar kitais teisės aktais. Paprastai pakanka nurodyti teisės normą (-as), kuria (-iomis) yra įgyvendinamas aukštesnio lygmens teisinis reguliavimas.</p> <p>3.3. Teismo sprendimo motyvai turi būti glausti <...>.</p> <p>3.7. Teisės aktų, <...> teisės doktrinos ar kitų teisės ar jos aiškinimo šaltinių nurodymas ir (ar) citavimas teismo sprendime turi būti susijęs su bylos esme. <...>.</p> <p>4.6. <...> Mažiau argumentų pakanka pagrįsti teismo sprendimui byloje, kurioje atsakovas, pažeidėjas ar kaltinamasis pripažįsta ieškinį (skundą), padarytą pažeidimą, nusikaltimą ir savo kaltę</p> <p>4.7. Išsami motyvacija yra nebūtina, kai atsakoma į argumentus, kurie yra akivaizdžiai nereikšmingi, nepagrįsti, pateikiami piktnaudžiaujant arba yra nepriimtini dėl kitų priežasčių, atsižvelgiant į aiškias įstatymo nuostatas ar susiformavusių teismų praktiką dėl analogiško pobūdžio argumentų.</p>			

	7. Teismo sprendimas atitinkamos instancijos teisme turi atspindėti šios instancijos teismo ypatumus		<p>4.8. Teismo sprendime nereikia pateikti bylai neaktualios informacijos, ypač asmens duomenų, kurių naudojimas nėra būtinas konkrečiai bylai išspręsti (pvz., sklypų kadastriniai numeriai ir adresai, transporto priemonių numeriai, modelis, spalva ar pan.), kartoti anksčiau sprendime pateiktos informacijos (pvz., tos pačios sutarties pavadinimo, datos ar pan.).</p> <p>5.4. Teismo sprendime turi būti vengiama perteklinio, su bylos esme nesusijusio teisės aktų citavimo (pvz., pateikiamas visas straipsnis ar jo dalis, nors bylai aktuali tik viena dalis ar dalies punktas).</p> <p>5.6. Paminėjęs ar pacitavęs tam tikrą įrodymą ar kitą informaciją, teismas paprastai atskleidžia, kokią reikšmę ar prasmę jis suteikia jai (pvz., nurodoma, kad teismas laiko, jog tam tikro asmens parodymo citata įrodo konkrečią faktinę aplinkybę). Iš sprendimo motyvų turi būti aišku, kodėl tam tikra informacija buvo minima ar cituojama.</p> <p>5.7. Nesant svarbių priežasčių, į teismo sprendimą neperrašomi procesiniai dokumentai, teismo posėdžio protokole ar kaltinamajame akte užfiksuoti liudytojų ir kitų asmenų parodymai ar kita bylos medžiaga. Cituojama tik tai, kas turi esminę reikšmę bylai, ir tik tiek, kiek reikia bylai išspręsti ir sprendimui pagrįsti</p> <p>7.7. Jei apeliacinėje instancijoje sprendžiami tik teisės klausimai, faktinės aplinkybės nurodomos tik tiek, kiek reikalingos teisės klausimui tinkamai išnagrinėti.</p>			
12.	5. Teismo sprendimas turi būti aiškus ir suprantamas	Sprendimas yra lengvai suprantamas ir ne teisininkui	<p>5.1. Teismo sprendimas rašomas lengvai suprantama, įprasta bendrine lietuvių kalba. Mokslo, technikos, meno ar kita specifinė terminija vartojama kiek įmanoma rečiau arba ji paaiškinama. Teismo sprendime reikėtų vengti vartoti ne lietuvių kalbos žodžius, lotyniškus terminus ir posakius (jei jie vartojami, – turi būti išversti).</p> <p>Priedo 21: Teismo sprendimai rašomi laikantis bendrinės lietuvių kalbos normų ir teisės terminijos, be nereikalingų arba netaisyklingų žodžių, jų junginių, pastabų ir dviprasmybių – taisyklinga, administraciniam stiliui būdinga kalba.</p> <p>Priedo 22: Teismo sprendimas turėtų būti rašomas trumpais ir nesudėtingais sakiniais.</p> <p>Priedo 24: Lotyniški posakiai tekste rašomi pasviruoju šriftu. Pirmą kartą pavartojus lotynišką posakį (tokį kaip <i>inter alia</i>, <i>mutatis mutandis</i>, <i>ultima ratio</i> ir pan.), šalia skliaustuose turi būti pateiktas šio posakio vertimas į lietuvių kalbą.</p>			

			Priedo 29: Teismo sprendime patartina vartoti tik paaiškintas santrumpas, pvz., Centrinės kredito unijos įstatymas (toliau – ir CKUĮ), nevertoti nesuprantamų, nepaaiškintų specifinių sąvokų, simbolių.			
13.	5. Teismo sprendimas turi būti aiškus ir suprantamas	Teismo motyvai lengvai atskiriami nuo kitos informacijos	5.5. Teismo motyvai turi būti aiškiai atskiriami nuo šalių paaiškinimų, vertinimų, samprotavimų ar byloje esančių įrodymų turinio.			
14.	5. Teismo sprendimas turi būti aiškus ir suprantamas	Pateikti reikiami skaičiavimai	5.10. Jei teismo sprendimui priimti reikalingi tam tikri skaičiavimai, pateikiami išsamūs skaičiavimai, taikytos formulės, konkretūs aritmetiniai veiksmai ar pan. (pvz., $1\ 750\ \text{Eur} \times 20\ \text{proc.} / 100\ \text{proc.} = 350\ \text{Eur}$).			
15.	6. Teismo sprendimas turi turėti aiškią struktūrą ir formą, būti lingvistiškai ir teisiškai korektiškas	Sprendimas turi aiškią ir tinkamą struktūrą	6.2. Teismo sprendimas yra suprantamesnis, jei turi aiškią struktūrą. Įstatymo reikalaujamos ar teismo pasirinktos (tais atvejais, kai teismas įstatymo reikalaujamą sprendimo struktūrinę dalį papildomai suskirsto į atskiras dalis) struktūrinės dalys turi būti aiškiai atskirtos 6.4. Jei sprendime analizuojama ne viena svarbi problema, patartina jas aptarti atskirai, pvz., išskiriant atskirą struktūrinę dalį, suteikiant jai pavadinimą, kuris atspindėtų nagrinėjamo klausimo esmę. Dalies pavadinimas gali būti formuluojamas kaip klausimas (pvz., „Ar A. B. veiksmai gali būti kvalifikuojami kaip vagystė?“, „Ar buvo sudaryta vartojimo pirkimo–pardavimo sutartis?“), į kurią atsakoma toje dalyje, arba kitu būdu, aiškiai ir glaustai apibūdinančiu atitinkamos dalies turinį (pvz., „Dėl nuteistojo kaltės formos ir jo veikos kvalifikavimo“; „Dėl vekselio paskirties ir laiduotojos suklydimo“).			
16.	6. Teismo sprendimas turi turėti aiškią struktūrą ir formą, būti lingvistiškai ir teisiškai korektiškas	Pastraipos yra numeruojamos	6.6. Apeliacinės ir kasacinės instancijos teismo sprendimų (aprašomosios ir motyvuojamosios dalies) pastraipos numeruojamos. Kiekviena sprendimo pastraipa turėtų nusakyti savarankišką (naują) mintį (idėją) ar kitą susijusią informaciją.			

17.	6. Teismo sprendimas turi turėti aiškia struktūrą ir formą, būti lingvistiškai ir teisiškai korektiškas	Pastraipos yra tinkamos apimties	6.6. <...> Kiekviena sprendimo pastraipa turėtų nusakyti savarankišką (naują) mintį (idėją) ar kitą susijusią informaciją. 6.7. Atskira sprendimo motyvuojamosios dalies pastraipa paprastai neturėtų susidėti iš vieno ar kelių sakinių. Tačiau sprendimų pastraipos taip pat neturėtų būti pernelyg ilgos (paprastai ne daugiau kaip 0,5 psl.).			
18.	7. Teismo sprendimas atitinkamos instancijos teisme turi atspindėti šios instancijos teismo ypatumus	Aprašomoji dalis yra koncentruota – TIK PIRMAJAI INSTANCIJAI PAGAL STANDARTUS TAIKYTINA	7.2. Pirmosios instancijos teismo sprendimo aprašomojoje dalyje koncentruotai turi būti išdėstoma šalių reikalavimų ir atsikirtimų santrauka.			
19.	7. Teismo sprendimas atitinkamos instancijos teisme turi atspindėti šios instancijos teismo ypatumus	Sprendime yra aiški teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė – TAIKYTINA TIK LVAT IR LAT	7.1. Rengiant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ar Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimą, atsižvelgiama į tai, kad šie teismai formuoja vienodą bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų praktiką, todėl kiekvienoje byloje turėtų būti siekiama išdėstyti aktualią teismų praktikai teisės taikymo ar aiškinimo nagrinėjamoje byloje taisyklę			
20.	7. Teismo sprendimas atitinkamos instancijos teisme turi atspindėti šios instancijos teismo ypatumus	Aišku, kodėl byla grąžinta į žemesnės instancijos tesimą – TAIKYTINA TIK APELIACINĖ MS IR KASACINĖMS BYLOMS	7.8. Aukštesnės instancijos teismas, grąžindamas bylą pirmosios ar apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, aiškiai nurodo priežastis ir trūkumus, dėl kurių byla grąžinama.			

III. Apibendrinantis vertinimas pagal atitinkamas kokybės sritis (palyginimui su anketavimo rezultatais:

Vertinimo skalė: 5 – labai gerai; 4 – gerai; 3 – patenkinamai; 2 – silpnai; 1 – blogai): kaip vertinate išanalizuoto sprendimo kokybę šioje srityje:

Eil. Nr.	Standartų principas	Su kokiais klausimais iš II dalies siejasi	Atitinkamų klausimų iš II dalies vertinimai	Apibendrinantis vertinimas	Komentaras
1.	Sprendimo įtikinamumas				
2.	Sprendimo skaidrumas				
3.	Sprendimo nuoseklumas				
4.	Sprendimų motyvų pakankamumas				
5.	Sprendimo aiškumas				
6.	Sprendimo suprantamumas ne tik teisininkams				
7.	Sprendimo struktūra (struktūrizavimas)				
8.	Sprendimo formalus tvarkingumas (iš esmės atitinka Standartų priedo esminius reikalavimus)				
9.	Teismo sprendimas atitinka šios instancijos teismo (proceso) ypatumus				
10.	Sprendimo lingvistinis korektiškumas (kalbos kultūra)				

Apie 200 sprendimų: 30 proc. administracinės ir administracinių nusižengimų bylos; 40 proc. – civilinės; 30 proc. – baudžiamosios.

440

**LIETUVOS
TEISMAI**

Finansuojama 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos
10 prioriteto "Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas"
priemonės Nr. 10.1.4-ESFA-V-922 "Teisingumo sistemos veiksmingumo didinimas"
Nacionalinės teismų administracijos įgyvendinamo projekto "Visuomenės pasitikėjimo teismais stiprinimas" lėšomis

TEISMŲ PROCESINIŲ SPRENDIMŲ KOKYBĖS STANDARTŲ TAIKYMO STUDIJA

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto mokslininkų grupė

2019 m. gruodžio 18 d.

440

**LIETUVOS
TEISMAI**

STUDIJOS TURINYS

- 1. Kiekybinės ir kokybinė apklausų analizė**
- 2. Situacijos teismų procesiniuose sprendimuose analizė**
- 3. ES valstybių narių geroji praktika (Suomija, Olandija, Vengrija)**
- 4. Pavyzdinė koncepcija dėl teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo stebėsenos (monitoringo)**
- 5. Rekomendacijos dėl teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo ir tobulinimo**

440

LIETUVOS
TEISMAI

Projekto metu buvo analizuojami sprendimai baudžiamosiose, civilinėse, administracinėse ir administracinių nusižengimų bylose, kuriuos priėmė penkiolika teismų (15):

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, Vilniaus apygardos teismas (pirmąja ir apeliacine instancija), Vilniaus apygardos administracinis teismas, Šiaulių apygardos teismas (pirmąja ir apeliacine tvarka išnagrinėtos bylos), Regionų apygardos administracinis teismas, Vilniaus miesto apylinkės teismas, Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų ir Šalčininkų rūmai, Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmai, Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmai, Plungės apylinkės teismo Palangos ir Kretingos rūmai, Kauno apylinkės teismo Kauno ir Kėdainių rūmai, Panevėžio apylinkės teismo Biržų rūmai, Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmai.

440

LIETUVOS
TEISMAI

VYKDYTI MOKYMAI TEISĖJAMS IR TEISĖJŲ PADĖJĖJAMS

- Vilniuje
- Kaune
- Klaipėdoje
- Šiauliuose
- Panevėžyje

440

LIETUVOS
TEISMAI

Teismų procesinių sprendimų kokybės standartų taikymo stebėseną (monitoringą)

- Stebėsenos (monitoringo) sistemą galėtų sudaryti du, vienas kitą papildantys pagrindiniai būdai:
 - teismų sprendimų kokybės ekspertinė analizė (su vėlesniais teisėjais ir (ar) teisėjų padėjėjų mokymais arba be tokių mokymų), ir
 - teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų sistemos darbuotojų mokymai
- sistemą taip pat gali papildyti keli fakultatyviniai būdai: a) teismų sprendimų kokybės vertinimas, kurį atlieka kitas teisėjas; ir b) teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų (taip pat prokurorų, advokatų, teisininkų ir kitų suinteresuotų asmenų) kiekybinės ir kokybinės apklausos įvairiais Standartų taikymo aspektais.

440

LIETUVOS
TEISMAI

Teismo sprendimų kokybės ekspertinė analizė

- **bendra** (kai vertinimui pasirenkami visų kategorijų bylų galutiniai (baigiamieji sprendimai))
- **speciali** (kai vertinimui pasirenkami tam tikra pagal objektyvų kriterijų išskirta bylų grupės teismų sprendimai, pvz., Vilniaus apygardos apylinkių teismų bylų sprendimai, arba tam tikrų bylų kategorijų, pvz., šeimos, bankroto, vagysčių, lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų ir panašiai, bylų sprendimai).
- Teismų sprendimų kokybės bendra analizė turėtų būti **sisteminga** ir vykdoma **ne rečiau kaip kartą per 3-5 metų laikotarpį**.

440

LIETUVOS
TEISMAI

MOKYMAI

- Rekomenduotina, kad po kiekvienos analizės būtų vykdomi **tiksliniai teisėjų ir (ar) teisėjų padėjėjų mokymai**. Pageidautina, kad tokiuose mokymuose turėtų galimybę dalyvauti didžioji dalis teisėjų ir jų padėjėjų, kurių teismų sprendimai buvo vertinami analizės metu.
- Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų mokymų programos gali būti **bendro pobūdžio (nuolatinės)** ir **tikslinės** (vykdomos *ad hoc*, po atlikto teismų sprendimų ekspertinės analizės), taip pat **kompleksinės** (skirtos keliems skirtingiems teismų sprendimų kokybės aspektams) ir paprastos (skirtos vienam teismų sprendimų kokybės aspektui).

440

LIETUVOS
TEISMAI

Teismų sprendimų kokybės vertinimas, kurį atlieka kitas teisėjas

- Būtina teisėjų, kurie atliktų tokį vertinimą, **atranka** ir teisėjo **savanoriškas sutikimas** tapti kitų teisėjų sprendimų kokybės vertintoju.
- Teisėjai, kurie **sutinka**, kad jų sprendimų kokybę įvertintų kitas teisėjas, turėtų apie tai **pranešti Nacionalinei teismų administracijai**. Toks teisėjas turi **teisę**: bet kuriuo metu atšaukti savo sutikimą, pasirinkti iš Teisėjų tarybos patvirtinto sąrašo konkretų vertintoją arba nesutikti su siūlomu vertintoju, taip pat pateikti savo sprendimus, kurių kokybę įvertintų vertintojas.
- Teismų sprendimų kokybės vertinimo, kurį atliko kitas teisėjas, rezultatų, išvadų ir pasiūlymų aptarimas yra **neviešas**.
- Teisėjai, kurie yra atliko kitų teisėjų sprendimų kokybės vertinimą, praėjus tam tikram laikotarpiui turėtų pateikti Teisėjų tarybai (arba pagal kompetenciją Nacionalinei teismų administracijai) **apibendrintą ataskaitą** apie atliktus kitų teisėjų sprendimų kokybės vertinimo rezultatus, išvadas ir pasiūlymus.

440

LIETUVOS
TEISMAI

Kiekybinės ir kokybinės apklausos įvairiais Standartų taikymo aspektais

- Įvairias teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų kiekybines ir kokybines apklausas Standartų taikymo aspektais gali atlikti Teisėjų tarybos sudaryta darbo grupė, Teisėjų tarybos pavedimu Nacionalinė teismų administracija arba konkurso būdu parinktas vykdytojas.
- Pagal apklausiamųjų ratą gali būti visuotinės ir grupinės; pagal apklausos apimtį – apimančios visus Standartų taikymo aspektus arba tik jų dalį; pagal apklausos pobūdį – nuolatinės ir specialios.
- Specialios prokurorų, advokatų, teisininkų ir kitų suinteresuotų asmenų apklausos Standartų taikymo aspektais gali būti vykdomos iškilus poreikiui.

440

LIETUVOS
TEISMAI

PROJEKTO METU VYKDYTOS APKLAUSOS

- **Kiekybinį** klausimyną 2019 m. **vasario 1- gegužės 1 dienomis** iš viso užpildė **637 asmenys**: 277 teisėjų padėjėjai, 150 teisėjų, 210 kitų profesijų atstovų, tarp kurių aktyviausi buvo prokurorai.
- **Kokybinės** apklausos metu iš viso buvo apklausta **20 asmenų**: 8 teisėjai, 7 teisėjų padėjėjai, 3 advokatai, 2 prokurorai.

440

LIETUVOS
TEISMAI

APIBENDRINTI KIEKYBINĖS APKLAUSOS REZULTATAI I

- Didžioji dauguma respondentų patvirtino pozityvų Standartų vaidmenį didinant teismų procesinių sprendimų kokybę (ypač jų struktūrai ir formai).
- Didžioji dauguma teisėjų ir teisėjų padėjėjų (bent iš dalies) laikosi Standartų.
- Kita vertus, **tik 40 proc. ne teismų darbuotojų** atsakė, jog žino, kad 2016 metais Teisėjų taryba patvirtino Standartus.
- Dauguma pasisakė, kad Standartai vis dar turi išlikti **rekomendacinio pobūdžio**

440

LIETUVOS
TEISMAI

APIBENDRINTI KIEKYBINĖS APKLAUSOS REZULTATAI II

- Matyti, kad pasisakoma, jog Standartuose būtina numatyti specifinių kategorijų bylų ir skirtingų instancijų sprendimų ypatumus, taip pat aiškiai numatyti, ar Standartai taikomi tarpiniams teismų sprendimams?
- Daugiausiai atsakyta, kad Standartų laikymosi stebėsenos (monitoringo) sistemą turėtų sudaryti periodinės (kas 3–5 metus) apibendrintos Standartų laikymosi teismuose **studijos rengimas, teisėjų ir teisėjų padėjėjų mokymai, seminarai ir konferencijos.**

440

LIETUVOS
TEISMAI

APIBENDRINTI KOKYBINĖS APKLAUSOS REZULTATAI

I

- Teisėjai ir teisėjų padėjėjai teigė, kad Standartus taiko galutiniams teismų sprendimams, daugeliui nutarčių rūšių, taip pat bylose dėl atskirųjų skundų. Jų manymu, **daliai nutarčių Standartai tikrai nereikalingi** (pvz. Daugeliui tarpinių nutarčių pirmosios instancijos teisme ir pan.).
- Pamatyta, kad tam tikruose **teismuose yra vidinės rekomendacijos**. Kai kurie respondentai tiksliai nežinojo, ar tokios vidinės rekomendacijos yra jų teisme.
- Visi respondentai nurodė, kad **lituanisto pagalba** yra labai svarbi rašant procesinius dokumentus, tačiau tokie specialistai dirba tik tam tikruose teismuose.

440

LIETUVOS
TEISMAI

APIBENDRINTI KOKYBINĖS APKLAUSOS REZULTATAI

II

- Visi penki apklausti respondentai – advokatai ir prokurorai – paminėjo, kad Standartai turėtų būti **rekomendacinio pobūdžio**.
- Advokatai, kurie nežinojo apie Standartus, teigė, kad šiuo metu **labiausiai pasikeitė teismo sprendimų struktūra, formalus tvarkingumas, nuoseklumas, lingvistinis korektiškumas**.
- Prokurorai pabrėžė, kad naudingi būtų **bendri prokurorų ir teisėjų mokymai procesinių dokumentų rašymo srityje**.

440

LIETUVOS
TEISMAI

SITUACIJOS TEISMŲ SPRENDIMUOSE ANALIZĖ I

- Atkreiptas dėmesys, kad teismai procesiniuose sprendimuose dažniausiai apsiriboja bendro pobūdžio samprotavimais ar teiginiais, pasigendama **konkrečių įrodymų vertinimo** ir ypač **trūksta vertinimo, kodėl buvo atmesti vieni ar kiti įrodymai**.
- Kalbos vartojimo lygis daugumos apylinkės teismų sprendimuose kokybės požiūriu ženkliai skiriasi nuo aukštesnės instancijos teismų procesinių sprendimų
- Pirmosios instancijos teismų sprendimuose nemažai klausimų kėlė **teismo nustatytų aplinkybių aprašymas**

SITUACIJOS TEISMŲ SPRENDIMUOSE ANALIZĖ II

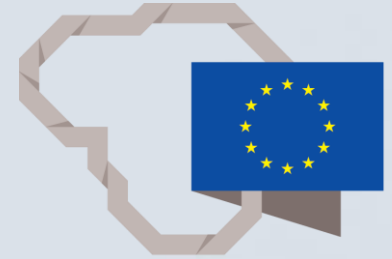
- Kai kuriais atvejais baigiamuosiuose sprendimuose (dažniausiai administracinėse ar civilinėse bylose) teismai, nors ir turėdami pareigą nustatyti faktines aplinkybes ir atlikti jų vertinimą, vengė aiškiai nustatyti faktines aplinkybes ir tai įvardyti, vartodami tokias formuluotes „iš nurodytų duomenų matyti, kad“, „inspektavimo metu nustatyta“, „inspektavimo ataskaitoje nurodyta“, „iš bylos duomenų yra akivaizdu“, „kaip byloje nustatyta“.
- Skirtinguose teismuose **faktai bylose aprašomi gana skirtingai**

440

LIETUVOS
TEISMAI

SITUACIJOS TEISMŲ SPRENDIMUOSE ANALIZĖ III

- Kai kuriais atvejais **teismų praktikos citavimas** bylose (ypač apeliacinės instancijos procesiniuose dokumentuose) buvo labai **gausus**, nors nagrinėjama situacija nebuvo išskirtinė
- Žemesniųjų instancijų teismų sprendimuose baudžiamosiose bylose kartais buvo pasigendama platesnio aukštesniųjų instancijų teismų reikšmingos teismų praktikos citavimo (pvz., nagrinėjant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejus, baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo problematiką ir pan.).

440

LIETUVOS
TEISMAI

SITUACIJOS TEISMŲ SPRENDIMUOSE ANALIZĖ IV

- Sunku bendrai įvertinti, **kiek motyvų yra pakankama** teismo sprendime ??
- Baudžiamosiose bylose pastebėta negatyvi tendencija, kad teismai į sprendimą pažodžiui perkelia nukopijuotą kaltinamajame akte esančią informaciją, neretai palikdami stiliaus, kalbos ir gramatikos klaidas
- Teisės doktrina teismai tirtuose sprendimuose **rėmėsi labai retai**, o tais atvejais, kai ja buvo remiamasi, ji **nebuvo tinkamai įforminta**.

440

LIETUVOS
TEISMAI

SITUACIJOS TEISMŲ SPRENDIMUOSE ANALIZĖ V

- Vertinant, ar procesiniai sprendimai yra suprantami ne teisininkui, kaip skaitovas turėtas omenyje vidutiniškai protingas asmuo, nes manyta, kad teismų sprendimai tikrai neturi būti pernelyg supaprastintais (ar net prastais), parašytais šnekamąja kalba dokumentais ar, priešingai, būti sudėtingai suprantami asmenims, kurie neturi teisinių žinių.
- **Sudėtingas trumpinių naudojimas**
- Problema, kad teismai dažnai **nepateikė išsamių skaičiavimų** ir net nenurodė konkrečių aritmetinių veiksmų, kuriais remiantis buvo skiriama galutinė bausmė baudžiamosiose bylose.

440

LIETUVOS
TEISMAI

SITUACIJOS TEISMŲ SPRENDIMUOSE ANALIZĖ VI

- Skirtinguose Lietuvos teismuose netgi tos pačios kategorijos bylų **struktūra dažnai itin skiriasi.**
- Pastebėta **nuasmeninimo problemų**
- LAT ir LVAT: tam tikrais atvejais buvo **pasigendama konkrečios aiškios teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės išdėstymo arba ši taisyklė būdavo neišryškinta.**

440

LIETUVOS
TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

440

LIETUVOS
TEISMAI

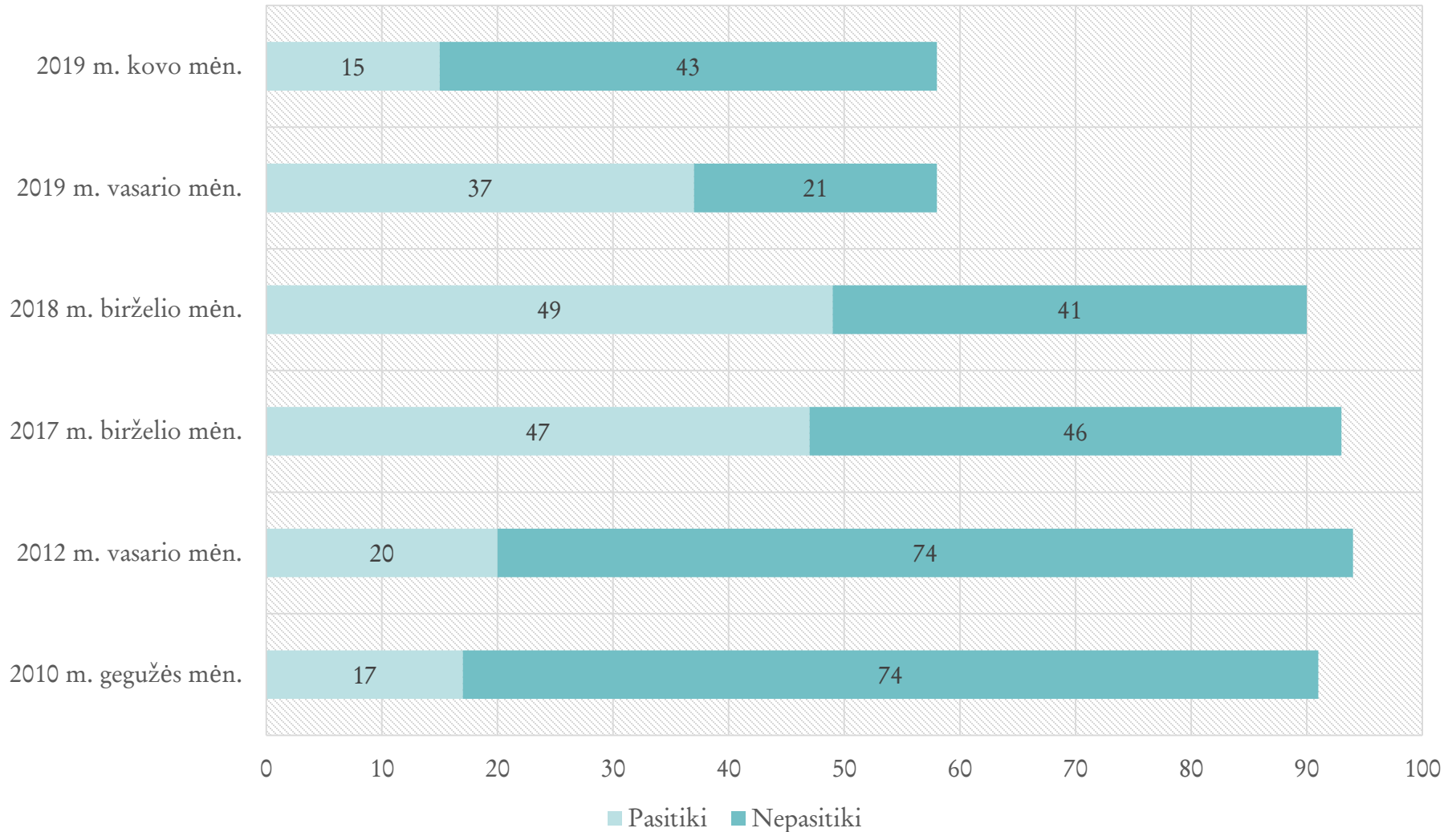

Harvardo profesorė Martha Minow:

„teismų sistema yra silpniausia iš visų valdžių – ji neturi nei savo lėšų, nei savo policijos. Vis dėl to teismų sistema turi **teisingumo reputaciją**. Todėl profesinė reputacija, kurią kuria patys teisėjai taps arba didžiausiu kiekvieno teisėjo turtu, arba didžiausia rizika“.

„**teisingumo reputacija pirmiausia siejasi su pasitikėjimu teismų sistema**“

Visuomenės pasitikėjimas teismais Lietuvoje

440

LIETUVOS
TEISMAI

“2 K” FORMULĖ - PASITIKĖJIMO FORMULĖ

„pasitikėjimas = kad jie (teismai) yra **teisingi + sąžiningi**“.

Kitais žodžiais tariant, pasitikėjimas teismų sistema atsiranda, kai visuomenė mano, jog teismas **priima Kokybiškus sprendimus** ir **ne Korupcinius sprendimus** (2K formulė).

Net jei vakar pavyko užtikrinti kokybę, rytoj tai reikės padaryti iš naujo !!

440

LIETUVOS
TEISMAI

KONSTITUCINĖ DOKTRINA

Apibrėžiant teisingumo vykdymo, kaip funkcijos pagrindinius būdingus bruožus, išsiskyrė keletas vertybinių krypčių Lietuvos Konstitucinio teismo doktrinoje:

A kryptis - KT 2006 11 27 nutarimas, nusakantis pasitikėjimo teismais vektorių - „teismai turi veikti taip, kad visuomenė jais pasitikėtų“, kadangi pasitikėjimas yra svarbus demokratinės teisinės valstybės elementas ir reikšminga veiksmingos teisminės valdžios sąlyga.

Pasitikėjimą teismų sistema visuomenėje lemia įvairūs veiksniai:

- a) teisėjų kvalifikaciją,
- b) teisėjų profesionalumą,
- c) sugebėjimą spręsti bylas vadovaujantis ne tik įstatymu, bet ir teise,
- d) tinkamo teisinio proceso užtikrinimas,
- e) pagarba proceso dalyviams,
- f) racionalus baigiamųjų teismo aktų argumentavimas (motyvavimas),
- g) baigiamųjų teismo aktų aiškumas ir kt.

440

LIETUVOS
TEISMAI

KONSTITUCINĖ DOKTRINA

B kryptis - paralelė pasitikėjimo teisingumo krypčiai, ir nusakanti teisingumo vykdymą, kaip funkciją, (KT 2006 09 21 ir 2007 10 24 nutarimuose) = substantyviniis konstitucinės teisingumo vykdymo sampratos elementas ir konstitucinė vertybė - teisingo sprendimo priėmimas.

Sprendimas savo turiniu neturi būti neteisingas. Jei teisingumo vykdymas ir teismo sprendimas neatitiks racionalumo ir teisingumo sąvokų, akivaizdžiai mažės ir visuomenės pasitikėjimas teisingumo institucijomis, kaip valstybės valdžia.

440

LIETUVOS
TEISMAI

TEISMŲ VEIKSMINGUMO MATAVIMAS ES

Nuo 2013 m. pradėta rengti **ES teisingumo rezultatų suvestinė** yra vienas iš ES teisinės valstybės principo užtikrinimo priemonių rinkinio elementų, Komisija naudojami šiuo priemonių rinkiniu stebėdama valstybių narių vykdomas teisingumo reformas ir rinkama informaciją kiekvienam Europos semestrai.

Metinėje ES teisingumo rezultatų suvestinėje vertinamas nacionalinių teisingumo sistemų:

nepriklausomumas, kokybė ir veiksmingumas.

440

LIETUVOS
TEISMAI

TEISMŲ VEIKSMINGUMO MATAVIMAS ES

ES teisingumo rezultatų suvestinės kiekvienais metais papildomais vis naujais rodikliais,

2018 m. papildyti teismų nepriklausomumo rodikliai, visų pirma dėl teismų tarybų ir dėl vykdomosios valdžios institucijų bei parlamento dalyvavimo skiriant ir atleidžiant teisėjus ir teismų pirmininkus; pirmą kartą pateikta duomenų apie visų instancijų teismų (pirmosios, antrosios ir trečiosios instancijų) **proceso trukmę** nagrinėjant civilines ir komercines ginčo bylas ir administracines bylas;

2019 m. suvestinės naujovė yra ta, jog joje pateikiama nacionalinių teisingumo sistemų teisėjams taikomos **drausminės tvarkos** ir įdiegtų apsaugos priemonių, kuriomis užkertamas kelias teismų sprendimų politinei kontrolei, apžvalga; įtrauktos prokuratūrų sistemos, įskaitant prokurorų skyrimo ir atleidimo tvarką.

440

LIETUVOS
TEISMAI

TEISMŲ VEIKSMINGUMO MATAVIMAS ET

Visgi, tik visai neseniai pradėti rinkti duomenys ir informacija, susiję su teisingumo sistemos veiksmingumu, kadangi viena iš problemų, su kuria pirmiausiai susidūrė vertintojai (pvz. CEPEJ), tai vertinimo metodologijos nebuvimas ir jos apibrėžimo poreikis, terminologijos skirtingumas ir jos suvienodinimo poreikis ir duomenų trūkumas.

Teisingumo veiksmingumo vertinimas pasitelkiant konkrečius **kiekybinius ir kokybinius rodiklius** daugeliui nėra priimtinas vien dėl to, kad tariamai supriešina **dvi vertybes**: **greitą procesą** (sąnaudų taupymą) ir **teisę į teisingą procesą**.

440

LIETUVOS
TEISMAI

TEISMŲ VEIKSMINGUMO MATAVIMAS ET

Europos Tarybos Ministrų komitetas rekomendacijoje Nr. R (94) 12 dėl teisėjų nepriklausomumo, veiklos efektyvumo ir vaidmens teigia, kad „**teisėjams turėtų būti suteikta nevaržoma laisvė nešališkai priimti sprendimus, atsižvelgiant į savo sąžinę ir faktų interpretavimą bei vadovaujantis teisės aktų nuostatomis**“.

440

LIETUVOS
TEISMAI

TEISMŲ VEIKSMINGUMO MATAVIMAS ET

CCJE nuomonė Nr. 11 (2008) dėl teismų sprendimų kokybės, yra aptarti reikalavimai **teismų sprendimų kokybės**, kuri yra pagrindinis teisingumo kokybės elementas, tačiau taip pat nurodomi ir **sisteminiai teisingumo vykdymo aplinkos veiksniai**, turintys įtakos teisingumo vykdymo efektyvumą ir kokybę. Kokybiškas teismo sprendimas įtvirtina teisingą bylos baigtį ir, priklausomai nuo teisėjui prieinamų duomenų, priimamas teisingai, greitai, per įmanomai trumpiausią laiką ir yra galutinis.

Europos Tarybos požiūriu, **kokybės vertinimo metodas negali būti nukreiptas į vieną teismo sprendimą**. Tai tik dalis išsamaus metodo, kuris priklauso nuo teismų sistemos kokybės, įskaitant teisėjus, gynybos atstovus ir teismo personalą, taip pat nuo procesų, vykdomų iki sprendimo priėmimo, kokybės. Todėl Europos Taryba rekomenduoja atkreipti dėmesį į kiekvieną elementą

440

LIETUVOS
TEISMAI

TEISMŲ VEIKSMINGUMO MATAVIMAS ET

CCJE nuomone, **teisėjai**, kurių uždavinys priimti kokybiškus sprendimus, turi ypač geras sąlygas **inicijuoti svarstymus** dėl teismų **sprendimų kokybės** ir nustatyti teismų sprendimų kokybę lemiančius veiksnius ir jų **vertinimo sąlygas**.

Teismo sprendimui, nepriklausomai nuo teismų sistemos specifinių bruožų ir teismų praktikos skirtingose valstybėse, **keliama tam tikri bendrieji reikalavimai**.

Valstybės taiko įvairius teismų sprendimų kokybės vertinimo ir gerinimo būdus, todėl **kokybės vertinimo kriterijai** yra grindžiami **kiekvienos teismų sistemos skirtingomis tradicijomis**

440

LIETUVOS
TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

Rekomendacija 1 – išlaikyti Standartų, taikomų surašant tik galutinius teismo aktus visų kategorijų bylose, rekomendacinį pobūdį („soft law“);

Standartai ir ateityje turėtų išlikti rekomendacinio pobūdžio aktu. Apsispręsti ir aiškiai numatyti, ar Standartai yra taikomi ir negalutiniams teismo procesiniams sprendimams (nutartims, įsakymams ir pan.).

440

LIETUVOS
TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

Rekomendacija 2 – užtikrinti, kad paskirti teisėjai, į pareigas priimti teisėjų padėjėjai ir jau dirbantys teisėjai ir teisėjų padėjėjai **efektyviai taikytų Standartus** bei jau dirbantiems teisėjams ir teisėjų padėjėjams būtų perduodamos taikymo „gerosios praktikos“ žinios specializuotai atskirų kategorijų bylose: civilinėse, baudžiamosiose, administracinių nusižengimų ir administracinėse bylose

440

LIETUVOS
TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

Įtraukti į teisėjų **pagrindinio privalomo** įvadinio mokymo programą 4 val. kursą „Pasitikėjimas teismų sistema ir teismo sprendimų kokybės standartai“;

Įtraukti į teisėjų ir teisėjų padėjėjų **papildomo mokymo** programą specializuotus kursus:

„Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas baudžiamosiose bylose“ (8 val.);

„Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas civilinėse bylose“ (8 val.);

„Teismo sprendimų kokybės standartų taikymas ir argumentavimas administracinėse bylose“ (8 val.);

440

LIETUVOS TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

Rekomendacija 3 – užtikrinti Standartų žinomumą visuomenėje ir skatinti teisininkų profesinę bendruomenę dalyvauti teismo sprendimų kokybės puoselėjimo procesuose.

Nacionalinės teismų administracijos kartu su Teisėjų taryba bei teismais inicijuotų ir surengtų **viešųjų diskusijų** su prokuratūra, advokatūra, teisininkų akademinė bendruomenė aktualiais teismų sprendimų kokybės klausimais;

Inicijuoti **pilotinį teismų kokybės projektą konkrečios apygardos teismo veiklos teritorijoje**, įtraukiant toje apygardoje veikiančius teismus, kuriame dalyvautų kokybišku teisingumo vykdymu suinteresuotos ir kitos institucijos (advokatai, prokurorai, policijai pareigūnai, vadovaujantys ikiteisminiam tyrimui ir kt.) pagal pasitvirtintą kokybės vystymo planą, vadovaujant jungtiniam kokybės priežiūros komitetui.

440

LIETUVOS TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

Rekomendacija 4 – papildyti (pakeisti) Standartus ir jų priedus, kad jų tekstas taptų aiškesnis, atsisakyti abstraktaus ir perteklinio reguliavimo, „vidinių“ prieštaravimų ir pan.

Sukurti *ad hoc* darbo grupę prie Teisėjų tarybos ar Nacionalinės teismų administracijos dėl „vidinių“ atskiruose teismuose teismo pirmininkų priimtų rekomendacijų (tvarkų) procesinių sprendimų rengimo klausimais suderinimo su Standartų reikalavimais.

Įtraukti nuostatas į Standartus dėl specifinių reikalavimų, atsižvelgiant į atskirų bylų kategorijų ypatumus.

Įtraukti nuostatas į Standartus dėl specifinių reikalavimų, taikomų atskiroms teisminėms instancijoms (apeliacinei ir kasacinei instancijoms

440

LIETUVOS TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

Rekomendacija 5 – tobulinti elektroninę LITEKO duomenų sistemą dalyje, numatančią galutinių teismo procesinių sprendimų pasirašymo ir paskelbimo tvarką, kad ji atitiktų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime (byloje Nr. 35/03-11/06) išdėstytus reikalavimus, susijusi su teisinio aiškumo, tikrumo ir teisės viešumo reikalavimais.

440

LIETUVOS
TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

Rekomendacija 6 – pasitvirtinti Standartų taikymo priežiūros (monitoringo) koncepciją ir jos įgyvendinimo planą bei priemones – Teisėjų taryba.

Tikslas – sukurti kompleksinę teismų sistemos kokybės valdymo sistemą, kurioje būtų integruotos Standartų taikymo metodinė pagalba ir Standartų taikymo monitoringo Sistema.

440

LIETUVOS TEISMAI

REKOMENDACIJOS DĖL STANDARTŲ TOBULINIMO

1. Siūlytina visuose teismuose numatyti privalomą bent vieno **kalbininko etatą**;
2. Siūlytina nustatyti kiekvienai teismo apygardai asmenį, kuris nuolatos užtikrintų **Standartų taikymo metodologinę pagalbą** (konsultacijas) teisėjams ir teisėjų padėjėjams išskylančiais aktualiais klausimais – Teismų pirmininkai;
3. kiekviename **teisme periodiškai (kas metai)** Standartų taikymo praktikos apibendrinimą pagal pasirinktą Standartų principą;
4. visos Lietuvos teismų **sistemoje** priimamų teismų sprendimų kokybės **ekspertinę (kokybinę) analizę** pagal poreikį kas 3 –5 metai;
5. periodines teisėjų, teisėjų padėjėjų ir kitų teismų darbuotojų **kiekybines ir kokybines apklausas** Standartų taikymo aspektais;
6. teisėjo priimtų procesinių sprendimų **kolegišką vertinimą** (angl. *peer review*).